

ศูนย์หอสมุดแห่งชาติ

การประยุกต์ หลักพุทธธรรม มาใช้ในการพัฒนาชาวชนบท

294.337
834
ค658ก
ก.3

พิมพ์โดย : ศูนย์หอสมุดแห่งชาติ
ในปี ๒๕๐๖
เลขที่ : ๒๕๐๖/๒๕

หนังสือและเอกสารในโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย

ชุดงานวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ลำดับที่ ๑ เมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลาง
ประเทศไทย : การศึกษาดำเนินที่ตั้งและภูมิศาสตร์
สัมพันธ์
โดย ผ่องศรี วนาสิน และทิวา สุขจรยา
- ลำดับที่ ๒ การวิเคราะห์และวิจัยพฤติกรรมทาง โครงสร้างระหว่าง
ผลิตผลทางเกษตรและไซโลที่ใช้บรรจุ
โดย การุญ จันทรางศุ
- ลำดับที่ ๓ การเปรียบเทียบความเร็วในการเข้าใจ "จำนวน" ซึ่ง
เขียนเป็นตัวเลขอารบิก ตัวเลขไทย และตัวอักษรไทย
โดย ธีระ อาชวเมธี

ชุดจุฬารับการพิมพ์

- ลำดับที่ ๑ ปัญหาผู้ลี้ภัยอินโดจีน : ทำที่และการปฏิบัติของประเทศ
ต่าง ๆ และองค์การระหว่างประเทศ
โดย สมพงศ์ ชูมาก และ อรณี นวลสุวรรณี
- ลำดับที่ ๒ ปัญหาโสเภณี : การแสวงหามาตรการทางกฎหมายและ
มาตรการอื่น ๆ ที่เหมาะสมในประเทศไทย
โดย สุนีย์ มัลลิกะมาลัย และคณะ
- ลำดับที่ ๓ ภาษากับการเมือง โดย ชัยอนันต์ สมทวนิช และ
กนก วงษ์ตระหง่าน

จุฬารวิจัย

เอกสารเผยแพร่ผลงานวิจัย ในลักษณะสรุปและเข้าใจง่าย สำหรับบุคคล
ทั่วไปตีพิมพ์ออกเป็นรายเดือน

26 พ.ค. 2530
๗039711

โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย

โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดตั้งขึ้นเพื่อประสานงาน และดำเนินการเผยแพร่ผลงานวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้แพร่หลายรับรู้ และเป็นประโยชน์กับหน่วยงาน นักวิชาการ ผู้สนใจ และประชาชนทั่วไป

โครงการประกอบด้วย การประสานงานกับหน่วยประชาสัมพันธ์ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย การจัดประชุมทางวิชาการระหว่างนักวิจัยและผู้สนใจอื่น ๆ รวมทั้งการจัดพิมพ์เอกสารผลงานวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ

ชุด "จุฬารบริการชุมชน" นี้ ได้คัดเลือกงานวิจัยที่มีคุณค่าในทางวิชาการ มีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์กับคนทั่วไป จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่งานวิชาการและส่งเสริมความรู้ทั่วไปของประชาชน

ผู้สนใจโปรดติดต่อ

รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ สินดารัตน์

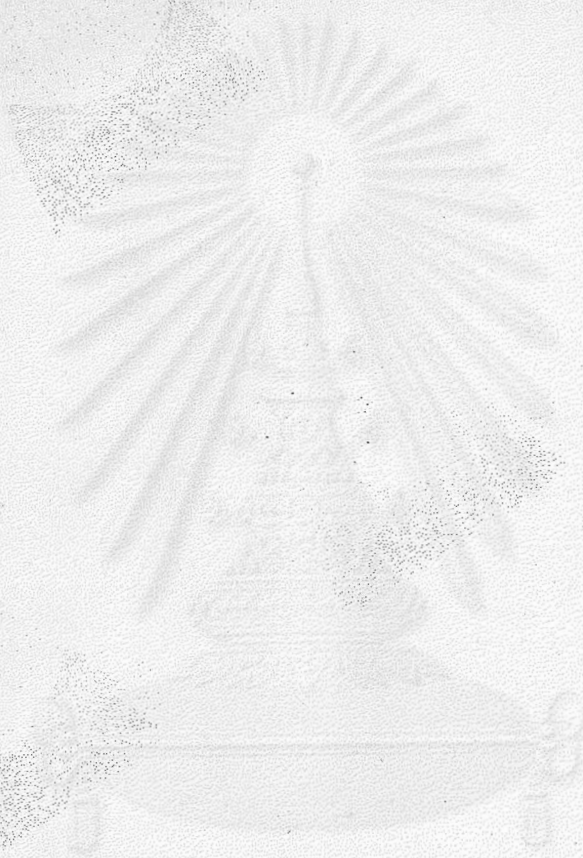
หัวหน้าโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย

ฝ่ายวิจัย สำนักงานอธิการบดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐

โทร. ๒๕๑-๑๑๘๑-๓ ต่อ ๒๓๑, ๒๓๕

งานวิจัยเรื่องนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การจัดพิมพ์นี้ ได้รับอนุญาตจาก
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว

การประยุกต์หลักพุทธธรรม
มาใช้ในการพัฒนาชุมชนบท

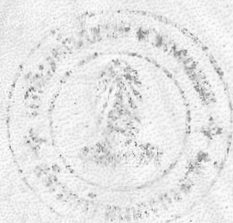

โดย

สุภาพรณ ฅ บางช้าง
โหม รัตนวรารักษ์
ยงยุทธ โรจนวรเกียรติ

โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย
ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗

ผู้เขียน

สุภาพวรรณ ณ บางช้าง : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

ไหม รัตนวรารักษ์ : คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

ยงยุทธ โรจนวรเกียรติ : อาจารย์แนะแนว โรงเรียนเตรียม
อุดมศึกษา

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗, ๒๗๐๓-๑๙๔/๑๐๐๐

คำนำ

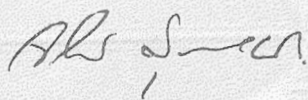
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ส่งเสริมงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทหลายด้าน ทั้งในรูปที่อาจารย์จากหลายคณะ มารวมกันเป็นคณะกรรมการ การปฏิบัติภารกิจ การวิจัยเพื่อการพัฒนาชนบทและในรูปการวิจัยตามความสนใจโดยเฉพาะ งานวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาพรรณ ฦ บางช้าง และคณะ มีความแตกต่างจากงานอื่นในแง่ที่มุ่งศึกษาหาวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์กรประชาชน ในชนบทด้วยการทดลองปฏิบัตินำหลักพุทธธรรมเข้าไปใช้เป็นหลักและวิธีการทำงานร่วมกับพระภิกษุสงฆ์และชาวบ้านกลุ่มหนึ่งในอำเภอแก่ง จังหวัดระยอง โดยมีการประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นด้วย ผลของการวิจัยนอกจากจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ดีบางด้านแล้ว ยังได้มีการรวมกลุ่มทำงานต่อเนื่องหลังจากงานวิจัยสิ้นสุดแล้วเรื่อยมา และได้มีการขยายการรวมกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธไปสู่หมู่บ้านอื่นด้วย

สาระที่ประมวลอยู่ในงานวิจัยนี้ทั้งในด้านแนวความคิด วิธีการพัฒนา และการวิเคราะห์ผล ซึ่งแสดงทั้งในส่วนดี ส่วนบกพร่อง ปัญหา และอุปสรรคของการพัฒนาชนบท น่าจะมีประโยชน์ต่อผู้สนใจและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนา

ชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต
จิตใจและศาสนาศีลธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงเห็นสมควรให้จัดพิมพ์
ผลงานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการ
พัฒนาชนบท” ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุภาพรรณ
ณ บางช้าง และคณะ ในชุด “จุฬาวชิการชุมชน” ลำดับที่ ๔

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หวังว่า ผลงานนี้จักมีคุณค่า
ในการนำไปใช้ดำเนินงานพัฒนาชนบท และในการย้ำถึง
ความสำคัญของการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ
ตลอดจน ความสำคัญของการนำหลักพุทธธรรมซึ่งเป็น
รากฐานของวัฒนธรรมไทย มาเป็นฐานการพัฒนาสังคมใน
ปัจจุบันเพื่อความสงบสุขของส่วนรวม

(ศาสตราจารย์ นายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา)

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย

คำชี้แจงของผู้เขียน

ผลงานวิจัยที่จัดพิมพ์ในชุด “บริการชุมชน” นี้ มีวิธีการเสนอที่แตกต่างจากรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ในด้านการเสนอแนวความคิด วิธีการดำเนินงาน และการวิเคราะห์ ในลักษณะบอกเล่ามากกว่าลักษณะงานวิจัย โดยได้เลือกสาระที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจนำไปใช้ในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนได้โดยตรง และในการวางนโยบายของการพัฒนาชนบทในถิ่นนี้ อนึ่ง แม้ว่างานวิจัยจะสิ้นสุดแล้ว ผู้วิจัยยังได้ดำเนินงานต่อกับชาวบ้านที่จังหวัดระยองและที่จังหวัดอื่น ผลของการทำงานดังกล่าว ได้มีส่วนช่วยให้ผู้วิจัยหล่อหลอมความคิดเรื่องแนวทางการพัฒนาศาสนา ศิลปกรรม ในชนบทมากขึ้น กว้างขึ้น และชัดเจนยิ่งขึ้น ประสพการณ์ความเข้าใจส่วนนี้ได้เสนอเพิ่มไว้ในตอนท้ายของหนังสือ เพราะเห็นว่าจักเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เช่นกัน

การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาสู่ชนบทในงานวิจัยนี้มีผลถึงที่ปรากฏได้ด้วยความสัมพันธ์แห่งน้ำใจและความเสีย

สละของคนจำนวนมากทั้งจากฝ่ายรัฐ วิชา ชุมชน และเอกชน
ฝ่ายวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สนับสนุนเงินทุน
รัชดาภิเษกสมโภช เลขาธิการคณะกรรมการสร้างงานใน
ชนบทในครั้งนั้น ได้สนับสนุนการทดลองประยุกต์หลักพุทธ-
ธรรมในโครงการ กศช. พิเศษ เจ้าหน้าที่ขององค์การตลาด
เพื่อการเกษตร ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างดีในการทดลอง
ประยุกต์หลักพุทธธรรมในการรวมกลุ่มขายทุเรียนโดยไม่ผ่าน
พ่อค้าคนกลาง เจ้าหน้าที่ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล
หมู่บ้านหลายคน ได้พร้อมใจในการทำงานร่วมอย่างดียิ่ง
ตลอดโครงการ พระภิกษุสงฆ์หลายรูปและชาวบ้านหลายคน
ในตำบลวังหว้าและตำบลทางเกวียน ได้มีน้ำใจเสียสละ
ช่วยเหลืองานอย่างมาก และมีมิตรทางธรรมอีกหลายคนจาก
กรุงเทพฯ ได้ช่วยประคับประคองช่วยเหลืองานด้วยความ
เต็มใจตามโอกาสอันเหมาะสม

น้ำใจหลากหลายที่ร่วมกันหล่อเลี้ยงงานนี้ให้สัมฤทธิ์ผล
เป็นเครื่องยืนยันถึงศัจจะแห่งพระคำรัสของ พระสัมมาสัม-
พุทธเจ้าที่ตรัสว่า

“เราไม่เคืองเห็นธรรมแม้สักอย่าง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์
ยิ่งใหญ่...ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่นไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรธาน

แห่งศีลธรรม เหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย” (อง. เอก.

๒๐/๒๘/๒๕)

ขอขอบคุณทุกคนที่มีส่วนในงานนี้ และขอให้งานนี้
เป็นปฏิบัติบูชาที่เรากระทำร่วมกันแด่องค์พระศาสดาสัมมา
สัมพุทธเจ้า เพื่อความสืบเนื่องแห่งพุทธธรรมในวิถีชีวิตของ
มนุษย์

สุภาพรณ ฒ บางช้าง
ใหม่ รัตนวรารักษ์
ยงยุทธ โรจนวรเกียรติ

สารบัญ

หน้า

คำนำ

คำชี้แจงของผู้เขียน

ตอนที่ ๑ สถาปัตยกรรมศาสตร์ในประเทศไทย
ปัจจุบัน ๑

ตอนที่ ๒ ประสบการณ์การประยุกต์หลักพุทธธรรม
ในชนบท ๒๓

ความเป็นมาและการจัดเตรียมเบื้องต้น ๒๓

โครงการดำเนินงานปีใหม่อย่างประหยัด ๓๗

ปราศจากอบายมุข ๓๗

โครงการการทดลองการประยุกต์หลัก ๕๗

พุทธธรรมในโครงการ กสช. พิเศษ ๕๗

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ๕๑

โครงการอบรม “การปฏิบัติธรรมสู่ความ ๑๒๑

เป็นพุทธะ” ช่วงวิสาขบูชา ๑๒๑

โครงการส่งเสริมสัมมาอาชีพ : การทดลอง ๑๒๖

ขายทุเรียนรวมโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ๑๒๖

โครงการทอดผ้าป่าหนังสือเนื่องในวัน ๑๓๕

ประกาศธรรมอาสาพหุชา ๑๓๕

	โครงการปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ	
	ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม	๑๓๗
	ผลการทดลอง	๑๔๗
ตอนที่ ๓	ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศาสนา	
	ศีลธรรมในชนบท	๑๕๓
	นโยบาย	๑๕๔
	เป้าหมาย	๑๕๕
	กลไกในการพัฒนา	๑๕๘
	— ศาสนธรรม	๑๕๙
	— ศาสนบุคคล	๑๖๖
	— ศาสนวัตถุ	๑๗๕
	— ศาสนพิธี	๑๗๗
	— ศาสนสถาน	๑๗๙
	วิธีการพัฒนา	๑๘๑
	ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลว	๑๘๓
	บรรณานุกรม	๑๘๘
	ภาคผนวก	๑๙๓
	ก. โครงการกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ จ. ระยอง	๑๙๓
	ข. โครงการตั้งสัจจะเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน	
	ในช่วงเข้าพรรษา	๒๐๑
	ค. บทละครเรื่อง “บวช-บุญ หรือบาป”	๒๐๖

ตอนที่ ๑

สภาพปัญหา

ศาสนาอิสลามในชนบทไทยปัจจุบัน

ปัญหาหลักของการพัฒนาชนบทไทยที่ผ่านมา คือการให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” และการกำหนดทิศทางทางการพัฒนาตามความหมายนั้น

ตลอดเวลา ๒๐ ปี นับแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ มาจนถึงสิ้นสุดแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ที่ใช้กันโดยทั่วไปเป็นไปตามแนวความคิดแบบตะวันตก ที่ถือเอาความเจริญทางด้านวัตถุ มีการเศรษฐกิจ การอุตสาหกรรม การเกษตรกรรม เป็นดัชนีวัดระดับความสำเร็จของการพัฒนา

* ล้วน นักพรษา, “มองศาสนาจากข้างล่าง” รายงานการประชุมสัมมนาเรื่อง “หน้าที่และบทบาทของศาสนาในสังคม” ๑-๕ พ.ศ. ๒๒ สว่างคนิวาส สมุทรปราการ สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, หน้า ๑๗. และดู ดร. อาณัติ อากาภิรม, “เทคโนโลยีและการพัฒนาชนบท” แผน ๕ ชัยชนบทไทยได้จริงหรือ หน้า ๒ เอกสารบทความประกอบการสัมมนาและอภิปรายเรื่อง “พัฒนาชนบทไทยหวังกันได้แค่ไหน” จัดโดยกลุ่มเศรษฐศาสตร์และคณะกรรมการสัมมนาและเผยแพร่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒-๓ กันยายน ๒๕๒๔.

แผนพัฒนาฉบับแรกระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙ เน้นการพัฒนาด้านการเกษตรเป็นหลักด้วยการพัฒนาปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะด้านการชลประทานการสร้างเขื่อน จัดสร้างทางหลวงแผ่นดิน และบริการขั้นพื้นฐานทางสังคม การพัฒนานี้ได้ทำให้เกิดการขยายบริการด้านวัตถุขั้นพื้นฐานอย่างกว้างขวาง มีผลให้ผลผลิตส่วนรวมเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ ๗ ต่อปี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๔ มีแนวทางเช่นเดียวกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑ มีผลให้ผลผลิตของประเทศเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ ๗.๒ ต่อปี

ผลการพัฒนาที่มุ่งการพัฒนาเศรษฐกิจทั้ง ๒ แผน แม้ว่าจะได้เพิ่มผลผลิตตามเป้าหมายแต่ได้ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญแก่ประเทศ ๓ ปัญหา คือ

๑. ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้
๒. ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในด้านการบริการของรัฐทางวัตถุ

๓. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เป็นวัตถุ
ในประเทศ^๒

ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙ มีส่วนที่แตกต่าง
จากไปจากตอนแรก คือ ได้กำหนดการพัฒนาการบริการ
ทางด้านสังคมเป็นนโยบายสำคัญโดยเน้นเรื่องคุณภาพประชา-
กรเป็นหลัก ทั้งนี้ แนวความคิดในการประเมินคุณภาพ
ประชากรได้วางอยู่บนดัชนีเชิงปริมาณ เช่น

- ด้านประชากร ดูจำนวนคนเกิด คนตาย การวาง
แผนครอบครัว ฯลฯ

- ด้านสังคมวัฒนธรรม ดูจำนวนผู้ที่ได้รับบริการ
ด้านการศึกษา การสาธารณสุข การครองชีพ ฯลฯ

- ด้านคุณภาพชีวิต ดูรายได้เฉลี่ยต่อคน จำนวนคน
ที่ได้รับการจ้างงาน การพัฒนาอาชีพไปสู่ชาวชนบทให้มาก
ขึ้น ฯลฯ

^๒ โฆษิต บันเป็สมรย์ภู “ประสบการณ์และการเริ่มแนวความคิด
ใหม่ ในการวางแผนพัฒนาประเทศไทย,” แนวความคิดใหม่ในการ
พัฒนาประเทศทางเลือกสุดท้าย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์
(๒๕๒๒), หน้า ๑๕-๑๖

ภายหลังการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๓ นี้ ได้เกิดปัญหาสำคัญเพิ่มขึ้นจากปัญหาเดิมที่มีอยู่ คือ

๑. ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประชาชนในเมืองกับประชาชนชนบท
๒. ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในด้านบริการของรัฐทางสังคม
๓. ปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจและจริยธรรมของทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทางด้านสังคมที่ยังอยู่บนรากฐานของมโนทัศน์ทางวัตถุโดยละเลยการสร้างเสริมคุณภาพด้านจิตใจ ประกอบไปด้วยกันอย่างสมดุล ทำให้ประชาชนสังคมคตินิยม “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” พากันจกจวยบริการทางสังคมของรัฐ จะเป็นการศึกษากีฬากีฬาสาธารณสุขกิติ การอาชีพกิติ ความมั่นคงปลอดภัย และอื่นๆ กิติ เพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จทางวัตถุเฉพาะตน เกิดแก่งแย่งวิถีการกินอยู่ ปราบกฏความเห็นแก่ตัว และความประพฤติกิตลไร้คุณธรรมมากขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔ ยังคงให้ความหมายของคำว่า

หอสมุดกลาง สถาบันวิทย์บริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๕

“พัฒนา” ตลอดจนแนวทางการพัฒนา เหมือนกับแผนพัฒนาฯ ที่ผ่านมา วัตถุประสงค์หลัก ๔ ประการ และแผนพัฒนาหลัก ๑๐ แผนในแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ มิได้กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพประชากรทางด้านจิตใจและจริยธรรมแต่อย่างใด แม้แนวทางการปรับปรุงส่งเสริมงานด้านศาสนาในแผนนี้ก็ยังเน้นเรื่องการพัฒนาวัตถุมิใช่น้อย ผลปรากฏว่าเมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ ปัญหาจิตใจและจริยธรรมของประชาชน กลายเป็น ปัญหาหนักของชาติที่ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

ปัญหาจิตใจและจริยธรรมที่กล่าวข้างต้นนั้น มิได้เกิดขึ้นเฉพาะสังคม เมืองหลวง เท่านั้น แม้ชนบทอันเป็นดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศก็ประสบปัญหาเช่นกัน ความเชื่อในรูปแบบการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเชิงปริมาณ ทำให้ชาวนชนบทมีทัศนะมุ่งเปลี่ยนแปลงชีวิตและสังคมของตนให้มีวิธีการผลิต รูปแบบการดำเนินชีวิต ค่านิยม ตามแบบอย่างสังคมเมืองแม่ที่เขาคิดว่าเป็นถิ่นที่ “พัฒนาแล้ว” ผลที่เกิดขึ้น คือ นอกจากชาวนชนบทจะไม่ได้รับความสำเร็จทางเศรษฐกิจอย่างที่คาดหวัง เพราะผลของรายได้ที่เกิดจากการยอมให้ระบบเมืองดูดซึมเอาทรัพยากรจากท้องถิ่นไปนั้น

ส่วนใหญ่กลับตกอยู่ในมือพ่อค้าคนกลางมากกว่าที่ชาวชนบท
เองแล้ว ชาวชนบท โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวจำนวนไม่น้อย
ได้แปรเปลี่ยนคตินิยมในเรื่องคุณค่าชีวิต จากการที่เคยให้
ความสำคัญทางด้านจิตใจคุณธรรมความดี ความผาสุกที่ร่วม
กันของคนในชุมชน หันมาชื่นชมถือเอาความก้าวหน้าทาง
ด้านวัตถุเป็นเครื่องวัดความสำเร็จของชีวิตและของการพัฒนา
สังคม แล้วเริ่มละเลยคุณค่าทางด้านจิตใจ แม้จะยังไม่ก้าว
ไปเร็วเหมือนอย่างชนในเมือง แต่ก็ปรากฏสภาพปัญหาที่
เห็นชัดในหลายถิ่นหลายที่

ตัวอย่างเช่น จากการสนทนากลุ่มความคิดเห็นของกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านในตำบลที่เลือกเป็นกลุ่มทดลองของ
งานวิจัย คัดข้อถามเกี่ยวกับเรื่องจิตใจและความประพฤติของ
ชาวบ้านสรุปประเด็นได้ว่า

— ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า ในปัจจุบัน ชาว
บ้านมีความเห็นแก่ตัวมากกว่าแต่ก่อนมาก แต่ก่อน จะขอ

^๓ อิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพราน
เหมือน ตำบลบ้านขวาง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้าน
อุเม็ง ตำบลขุขันธ์ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เล่มที่
๓, หน้า ๒๒๘ รายงานการวิจัย ฉบับที่ ๑๒ ของสถาบันระหว่างชาติ
สำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก

แรงให้มาช่วยกันทำงานเพื่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นการ
ซ่อม-สร้างถนน สะพาน โรงเรียน หรืออื่นใดก็ตาม ก็ง่าย
คนส่วนใหญ่เต็มใจให้ความร่วมมือ แต่ปัจจุบัน คนไม่ค่อย
เสียสละเพื่อส่วนรวม มักอ้างว่าไม่มีเวลา ต้องทำมาหากิน
ยิ่งต้งแต่มีโครงการการสร้างงานในชนบทของรัฐบาลเข้ามา
แล้ว ชาวบ้านมักคิดว่า งานสร้างสาธารณวัตถุเป็นเรื่องของ
รัฐบาล เมื่อมีปัญหาก็ไม่คิดร่วมมือช่วยกันแก้ไข แต่จะพูด
ว่า ให้รอนบประมาณจากรัฐบาลดีกว่า นอกจากจะได้ของ
สำหรับส่วนรวมโดยไม่ต้องมาลงทุนกันเองแล้ว คนที่มาทำ
งานก็ยังสามารถค่าจ้างแรงงานด้วย แต่ถ้ามีความจำเป็นจริง ๆ
ก็ยิ่งพอจะขอแรงกันได้

- หลายคนแสดงความเป็นห่วงเด็กและคนหนุ่มสาว
ว่า ปัจจุบันนี้ห่างไกลจากศาสนาไม่สนใจเข้าวัด ไม่มีความ
กตัญญูเชื่อฟังพ่อแม่ผู้ใหญ่เหมือนดังแต่ก่อน และไม่เห็น
คุณค่าของการอยู่และแนวทางการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น

- กำหนดีความเห็นว่า คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความสุข
เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจบีบรัดตัว รายได้ไม่พอกับราย
จ่าย และ คนปกครองกันยากขึ้น

ในขณะที่เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องคตินิยมและแนวทางการดำเนินชีวิตที่บ้ายเบนไปในทางที่ให้ความสำคัญต่อการสนองความอยากทางวัตถุจนละเลยคุณค่าทางค้ำจใจ พระศาสนาซึ่งเคยเป็นรากฐานแห่งวัฒนธรรมค้ำจใจของชาวชนบท (รวมทั้งชาวเมือง) แต่ไหนแต่ไรมา ก็ไม่อยู่ในสภาพที่เข้มแข็งพอที่จะค้ำจุนสถานการณ์ดังกล่าวได้ เพราะพระศาสนาก็ประสบปัญหาความเสื่อมโทรมภายในตัวเองหลายสถาน ปัญหาที่เป็นรากฐานของปัญหาอื่นก็คือ ปัญหาการจัดการศึกษาแก่พระสงฆ์ในชนบทในลักษณะที่จะทำให้ท่านมีคุณภาพเป็นผู้นำค้ำจศาสนา ศีลธรรมในท้องถิ่นของท่านได้

จาก เอกสารสำหรับใช้ประกอบการพิจารณาเรื่องการศึกษาคณะสงฆ์ จัดทำโดยกองศาสนศึกษา กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้กล่าวถึงสถานภาพการศึกษาของพระภิกษุและสามเณร มีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณา คือ

พระสงฆ์ระดับสังฆาธิการ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำพระศาสนาในท้องถิ่น คือ ทำหน้าที่ตั้งแต่องค์เจ้าอาวาสไปจนถึงเจ้าคณะภาค อายุตั้งแต่ ๒๕ ปี ถึง ๘๐ ปี จำนวนประมาณ ๒๕,๐๐๐ รูป

ระดับการศึกษาทางโลก ป. ๔ ประมาณ ๙๗% ประมาณ ๓% สูงกว่า ป. ๔ ระดับการศึกษาทางธรรมบาลี ไม่ได้นัก ธรรม ๓๐% ระดับนักธรรมตรี ๓๐% นักธรรมโท ๒๐% นักธรรมเอก ๑๐% มีที่ได้เปรียญประมาณ ๑๐% ในส่วนที่ได้เปรียญนี้ เป็นระดับเปรียญธรรม ๓-๕ ประโยค ประมาณ ๕๐% เปรียญธรรม ๖-๘ ประโยค ประมาณ ๔% เปรียญธรรม ๙ ประโยค ประมาณ ๑% พระสงฆ์กลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีบทบาทที่ชาวบ้านให้การยอมรับ ความคิดเห็นและการดำเนินการทางศาสนาของท่านจึงมีผลกระทบต่อความเจริญและความเสื่อมของศาสนาศีลธรรมในท้องถิ่นที่ท่านมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบอยู่มาก จากสถานภาพการศึกษาข้างต้น เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นใจว่า ท่านเหล่านั้นส่วนใหญ่ไม่อยู่ในฐานะที่สามารถจัดการหรือให้การศึกษแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรอย่างมีประสิทธิภาพมากพอที่จะเป็นพระของประชาชนอย่างที่ได้ และไม่อยู่ในฐานะที่สามารถรู้ถึงกุศโลบายที่ควรนำมาใช้เพื่อการดำรง

^๕ เอกสารสำหรับใช้ประกอบการพิจารณาเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์ จัดทำโดยกองศาสนศึกษา กรมการศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๑, หน้า ๒๕ (อัคราเนา)

ศาสนา ศิลปกรรม ในท้องถิ่นท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจ สังคม
การเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

พระสงฆ์ที่บวชศึกษาระยะยาว อายุตั้งแต่ ๑๕-๕๐ ปี
จำนวนประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ รูป แม้จะมีได้อยู่ในฐานะผู้นำ
ชุมชนโดยหน้าที่อย่างพระสงฆ์ระดับสังฆาธิการ แต่ก็นับว่า
เป็นกลุ่มที่มีผลต่อความเจริญและความเสื่อมของศาสนา ศิลป
กรรมในชุมชนอย่างมาก เพราะเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดของสังฆ
มณฑล ในเอกสารจัดทำโดยกรมการศาสนาข้างต้นได้มีผู้
วิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์กลุ่มนี้ไว้
อย่างละเอียด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเหตุและผลของสภาพความ
อ่อนแอในคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในชนบทอันเนื่องมาจากการ
ขาดการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรเหล่านี้ ซึ่งมี
ประสิทธิภาพเพียงพอ ดังนี้

“การศึกษาที่พระภิกษุสามเณรเล่าเรียนกันอยู่ในปัจจุ
บันมีมากมายหลายอย่าง และส่วนมากไม่สัมพันธ์กัน เหมือน
กับว่ามีหลายระบบ หรือไม่มีระบบเลยทำให้เกิดความรู้สึกสับสน
และความไม่มั่นใจแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั้งหลาย ทั้ง
ที่เป็นผู้เล่าเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการให้การศึกษ และ

เป็นที่มาของความไม่เรียบร้อย ความหย่อนประสิทธิภาพ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจการในวงการพระศาสนา สมัยปัจจุบัน

โดยสรุป การศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์สามเณรในปัจจุบัน จัดเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

๑) การศึกษาที่เป็นระบบของคณะสงฆ์เองโดยเฉพาะ เป็นอิสระต่างหากจากระบบของรัฐ โดยทางการคณะสงฆ์เป็นผู้จัดดำเนินการเอง

— แผนกธรรม ได้แก่ นักธรรมและธรรมศึกษา (มี ๓ ชั้นคือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก)

— แผนกบาลี ได้แก่ เปรียญธรรม (มี ๙ ชั้นคือ ประโยค ๑-๒ ถึงประโยค ป.ธ. ๙)

๒) การศึกษาที่อยู่ในระบบของรัฐ หรือจัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ แยกเป็น

ก. การศึกษาทางฝ่ายคณะสงฆ์ที่จัดให้สอดคล้องกับระบบของรัฐ โดยหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลในพระศาสนา เป็นผู้จัดดำเนินการ ได้แก่

- การศึกษาที่คณะสงฆ์รับเข้าเป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ ศึกษาศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

- การศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ข. การศึกษาในระบบของรัฐ ซึ่งหน่วยงานหรือบุคคลจัดให้แก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรโดยขออนุญาตจากรัฐ ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุสามเณร

๓) การศึกษาที่จัดขึ้นเป็นอิสระต่างหากจากระบบของคณะสงฆ์และระบบของรัฐ ได้แก่ จิตตภาวันวิทยาลัย โรงเรียนอภิธรรม เป็นต้น^๕

ในกระบวนการจัดการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น รูปแบบที่จัดทำกันอยู่ในชนบทโดยส่วนใหญ่ คือ รูปแบบที่หนึ่ง ซึ่งมักจัดกันได้เพียงการศึกษานักธรรม ๕ ๕๘๘ ซึ่งมีผู้วิเคราะห์ว่า

^๕ เรื่องเดิม, หน้า ๓๕๕.

“ในด้านการบริหารและดำเนินงาน มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรม ๓ อย่างคือ

ก. พระสงฆ์รับผิดชอบเฉพาะการจัดสอบหรือวัดผลอย่างเดียว ไม่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา การจัดให้มีการเล่าเรียน การบริหารและการดำเนินงาน เป็นเรื่องของวัดหรือท้องถิ่นนั้น ๆ

ข. คณะสงฆ์เน้นการศึกษาแนวตั้ง คือ การศึกษาสู่ระดับสูงตามลำดับ และผลการศึกษาตามมาตรฐานของแต่ละชั้น ไม่เน้นการศึกษาแนวราบ คือ ไม่มุ่งความสนใจมาสู่ปัญหาที่ว่า พระภิกษุสงฆ์สามเณรที่บวชมาแล้วได้รับการศึกษาโดยทั่วถึงหรือไม่

ค. การจัดการศึกษาในท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่ใช่วิธีรวมกำลัง และไม่ใช้วิธีการกระจายทุนกระจายกำลัง แต่ใช้วิธีที่ว่า วัดไหนมีทุนมีกำลัง (เช่น มีผู้เรียน และมีผู้สอน) ก็จัดการเรียนการสอนชั้น วัดไหนไม่มีทุนไม่มีกำลัง หรือปีใดหมดทุนหมดกำลังก็ไม่จัด

จะเนื่องจากสาเหตุ ๓ ประการนี้โดยตรงหรือไม่ก็ตาม ปัจจุบันนี้ได้เกิดมีปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมดังต่อไปนี้

๑) การศึกษาพระปริยัติธรรมไม่ทั่วถึง ยิ่งในชนบท ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาด้วยแล้ว วัดจำนวนมากมายหรือส่วนมาก ไม่มีการสอนเลยแม้แต่ชั้นต่ำสุด ฟังสังเกตว่า

— พระภิกษุสามเณรจำนวนมากเข้าสอบประจำปี ตามบัญชีที่วัดส่งเข้าสอบ โดยไม่ได้เล่าเรียนเป็นกิจลักษณะเลย (ยิ่งชั้นสูงก็ยิ่งใช้วิธีดังกล่าวเข้าสอบมากยิ่งขึ้น)

— ตามสถิติแสดงว่า วัดจำนวนมากขาดผู้มีคุณสมบัติที่จะเป็นเจ้าอาวาส มีแต่ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส และเจ้าอาวาสก็ดี ผู้รักษาการเจ้าอาวาสก็ดีจำนวนมากไม่มีวุฒิทางปริยัติธรรมเลย ทำให้ชุมชนชนบทขาดผู้นำทางศาสนาที่มีคุณภาพ

๒) พระภิกษุสามเณรที่ต้องการศึกษาเล่าเรียน หลั่งไหลจากชนบทเข้าในเมืองและในกรุง เพื่อแสวงหาสถานที่เล่าเรียน บิณฑบาตจำนวนมากมาย

— ก่อปัญหาแก่วัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ ในการที่จะรับพระภิกษุสามเณร และจัดเสนาสนะให้เหมาะสม.....

— พระพุทธศาสนาในชนบท ซึ่งอ่อนกำลังอยู่แล้ว ยิ่งอ่อนแอหนักลงอีก

— พระภิกษุสงฆ์ที่มีการศึกษา มาแออัดกันอยู่ในเมือง และในกรุง ไม่มีโอกาสบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนาและชุมชน สังคม หรือประเทศชาติเท่าที่ควร”^๖

ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและการดำรงสมณเพศของสงฆ์ไทย ดร. สวนา พรพัฒน์กุล ได้สำรวจด้วยวิธีการใช้แบบสอบถามส่งไปยังวัดที่สุ่มเลือกเป็นตัวอย่าง มีพระภิกษุตอบ ๒๖๐๓ รูปจากทั่วประเทศ ได้พบว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ความรู้ทางธรรมและทางวินัยสงฆ์นั้น ๕๑.๓๐% คือ เจ้าอาวาส ที่เหลื่อรองลงมา คือ พระผู้ใหญ่ในวัด มี ๒๑.๒๐% มีที่นิมนต์พระมาจากวัดอื่นเป็นพิเศษเพียง ๑.๗๐% ในการศึกษาพระภิกษุที่บอกว่าได้เรียนทุกวัน ๔๒.๗๐% ที่ไม่ได้เรียนทุกวันแล้วแต่เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่จะว่า ๔๑.๕๐% และที่แทบไม่ได้เรียนเลย ๑๕.๘๐% ในด้านอุปกรณ์การสอนและหนังสืออ่านประกอบสำหรับการศึกษาพระสงฆ์นั้น ประมาณ ๔๐-๔๕% ของกลุ่มตัวอย่างเท่านั้นที่รายงานว่าพอเพียง นอกนั้นยังไม่พอหรือไม่มีเลย ๓๐% บอกว่า

^๖ เรื่องเดิม, หน้า ๓๕๖-๗.

เรียนด้วยวิธีการที่เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่บอกให้จดแล้ว
ท่อง^๓ ผลวิจัยสนับสนุนสอดคล้องกับปัญหาการจัดการศึกษา
ในถิ่นชนบทที่วิเคราะห์ข้างต้น

นอกจากปัญหาการบริหารดำเนินการแล้ว ในจำนวน
ของผู้ที่ได้รับการศึกษา ก็ยังมีปัญหาในด้านคุณภาพและ
สัมฤทธิ์ผล เพราะถ้าพิจารณาหลักสูตรนักรวมที่ใช้อยู่ใน
ปัจจุบัน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้นใหม่เมื่อ ๑๐ ปีล่วง
แล้ว ก็ยังไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมแก่การนำมา
ใช้ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การเรียนการสอนก็ยังอยู่
ในรูปแบบเดิม การวัดผลก็ยังอยู่ในรูปแบบเดิม ซึ่งทำให้
เกิดปัญหา ดังที่มีผู้วิเคราะห์ว่า

“การศึกษาพระปริยัติธรรม มีคุณค่า ความหมาย
และความสำคัญต่อสังคมและชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน น้อยลง
โดยลำดับ คนสมัยนี้ โดยทั่วไป ไม่รู้สึกว่าการศึกษาพระ
ปริยัติธรรมเกี่ยวข้องหรือจะอำนวยความสะดวกขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่ง

^๓ สอนา พรพัฒน์กุล, การศึกษาและการดำรงสมณเพศของ
สงฆ์ไทย, รายงานการวิจัยฉบับที่ ๔ ของภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษย-
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๒๔, หน้า ๔-๑๐-
๔-๑๒

แก่ชีวิตของเขา หรือแม้แต่จะรู้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมแห่ง
ชนชาติเดียวกับเขาก็ควย รัฐและสังคมค่อย ๆ ลดความยอม
รับและความสนใจลงทุกที จนถึงขั้นที่แทบจะไม่รู้จักแม้จะมี
การรื้อฟื้นให้เทียบเท่ากับชนการศึกษาในระบบของรัฐอีก ก็เป็น
ไปอย่างฝืน ๆ มิใช่เกิดจากการมองเห็นความเหมาะสมที่ควร
จะเป็นอย่างนั้น ข้อหนึ่งเป็นเหตุให้พระภิกษุสามเณรในวัย
เล่าเรียนละเลยการศึกษาพระปริยัติธรรม หันไปดิ้นรนใฝ่การ
ศึกษาที่เรียกว่าทางโลกมากขึ้น”

ทั้งนี้ควรตั้งข้อสังเกตด้วยว่า รูปแบบการศึกษาอย่างที่
เรียกว่าปริยัติธรรมนั้นมักไม่ได้ประสานความรู้ความเข้าใจและ
ประสบการณ์ในเชิงปฏิบัติธรรมไว้ด้วย ส่วนนั้นก็เป็นเรื่อง
ที่พระภิกษุสงฆ์สามเณรจะต้องชวนช่วยเองตามโอกาส เพราะ
ไม่อยู่ในความรับผิดชอบทั้งของคณะสงฆ์และของรัฐ ซึ่งก็
นับเป็นปัญหาที่สำคัญ เพราะหมายถึงการขาดการสร้างพลัง
ภายในที่จะถาวรมั่นคงในระยะยาว

อนึ่งยังมีพระภิกษุและสามเณรที่เข้ามาบวชชั่วคราว ปี
หนึ่งจำนวนไม่น้อยกว่าแสนคน ถึงแม้ว่าจะเป็นกลุ่มที่เข้ามา
อยู่ในผ้ากาสาวพัสตร์เพียงระยะสั้น ก็นับว่ามีความหมายต่อ
การวางรากฐานศาสนาศีลธรรมในชุมชนอย่างมาก แต่จาก
สภาพที่เป็นอยู่นับเป็นเรื่องที่น่าเสียดายว่า คณะสงฆ์มิได้

รับผิดชอบในการจัดการศึกษาทางธรรมแก่กลุ่ม^๕ อย่างเป็นเอกภาพ เหมาะสม และทั่วถึง โดยเฉพาะในชนบทเป็นลักษณะต่างวัดต่างทำเอาตามกำลัง วัดที่ไม่สามารถจัดได้ ก็เป็นเรื่องการบวชตามประเพณีที่ถือว่าได้บุญไปเท่านั้น

กัมภ, เมื่อขาดการวางรากฐานความรู้ความเข้าใจและคุณภาพตั้งกล่าว ผลที่เกิดขึ้นก็คือ นอกจากจะทำให้พระภิกษุขาดคุณภาพที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนในด้านศาสนาศีลธรรมแล้ว บางรูปก็ยังไม่สามารถประพฤติเป็นตัวอย่าง พลอยถูกระแสค่านิยมทางสังคมนำพาให้แสดงออกในทางที่ทำให้ชุมชนเกิดความเสื่อมถอยศรัทธาต่อพระศาสนาเพิ่มขึ้นด้วย

วินัย, เมื่อคตินิยมและแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวชนบทเปลี่ยนแปลงไปทางที่ละเลยคุณค่าทางด้านจิตใจ และพระศาสนาก็มีปัญหาความอ่อนแอภายในจนไม่สามารถดำรงบทบาทความเป็นผู้นำชุมชนในด้านศาสนาศีลธรรมได้อย่างที่พึงประสงค์ ประชาชนจึงห่างเหินคลายความคุ้นเคยกับพระศาสนาส่วนที่เป็นศาสนธรรมในระดับที่ลึกซึ้งพอที่จะนำมาใช้ในการดำรงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยได้อย่างเหมาะสมเพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมที่ผาสุกได้ แต่จากความ

^๕ เรื่องเดิม, หน้า ๑-๑๒

หยิ่งลึกของพระศาสนาในถิ่นชนบท ซึ่งบูรพชนได้สั่งสมไว้ ทำให้ชาวชนบทปัจจุบันยังคงมีศรัทธาในพระศาสนา ถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องทะนุบำรุงรักษา โดยส่วนใหญ่คงความสัมพันธ์กับพระศาสนาในส่วนที่เป็นศาสนวัตถุและศาสนพิธีซึ่งเป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ แต่แม้ส่วนนี้ก็มีปัญหาในเรื่องคุณค่าและความถูกต้องหลายประการ

จากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มทดลองในงานวิจัยด้วยวิธีการสนทนากลุ่มแบบสอบถามและการสังเกตได้พบว่า

— ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วม ศาสนพิธีและประเพณีในพุทธศาสนาเพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนและเพื่อที่จะได้บุญ แต่ไม่รู้ถึงคุณค่าความหมายของประเพณีเหล่านั้น คณะกรรมการที่จัดงานมักเน้นความสำเร็จของงานที่ปริมาณ คนที่มาร่วมและจำนวนเงินที่ได้รับจากการเรียราย จึงมักจัดงานในลักษณะที่จะเชิญชวนให้มีคนมาร่วมทำบุญกันมาก ๆ จึงปรากฏว่างานประเพณีทางพุทธศาสนาในท้องถิ่นมักมีกิจกรรมบันเทิงที่ไม่เหมาะสมที่จะจัดในวัด มีการเสพอบายมุข โดยเฉพาะสุรา และบางที่ก็มีการเล่นการพนันด้วยในงาน และไม่ประหยัด จากแบบสอบถามทัศนคติของชาวบ้านในเรื่องการดื่มและเลี้ยงสุราในงาน

ประเพณี ชาวบ้านผู้ตอบ ๕๑.๔% เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเลิก ไม่แน่ใจ ๑๗.๘% เห็นว่าเป็นไปได้ ๒๑.๙% ส่วนสาเหตุที่ต้องมีการตีและเลี้ยงสุราในงานประเพณี ตอบว่ากลัวเพื่อนบ้านจะว่าเป็นคนตระหนี่ ๓๕.๙% คนในบ้านไม่เห็นด้วยถ้าจะไม่มี ๒๑.๙% เป็นการผิดธรรมเนียมประเพณีของไทย ๒๓.๔% ดังนั้น งานที่จัดอย่างเรียบง่าย อย่างเช่นงานมาฆบูชา อาสาฬหบูชา จะมีคนมาร่วมน้อยมาก

— ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีทัศนคติในทางที่เชิงมกมาย ดังปรากฏว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถามจำนวน ๖๕.๖% บอกว่าในเวลามีปัญหาจะบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีที่รำลึกถึงพระพุทธรูปเจ้าเพียง ๗.๘% ถ้ามีเคราะห์ร้ายก็จะทำบุญสะเดาะเคราะห์ ๔๒.๗% ส่วนที่เขวอนพระที่เออกระทำให้ป้องกันอันตราย ๕๔.๗%

— สภาพของศาสนาที่เป็นอยู่ในท้องถิ่น ทำให้คนหนุ่มสาวและเยาวชนไม่เห็นคุณค่า ประกอบกับมีวัฒนธรรมจากภายนอกที่เผยแพร่เข้ามา ซึ่งตอบสนองความต้องการมากกว่า จึงห่างเหินจากพระศาสนา เมื่อถามพ่อแม่ผู้ใหญ่เรื่องความเป็นห่วงคนหนุ่มสาวในเรื่องความเสื่อมทางด้านศีลธรรม ผู้ตอบ ๗๘.๑% บอกว่าเป็นห่วงมาก ที่เหลือบอกว่าเป็นห่วงบ้าง ไม่มีใครที่แสดงความไม่เป็นห่วงเลย

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัญหาศาสนาศีลธรรมดังกล่าวมานี้ ถ้าพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว ก็จะได้เห็นได้ว่ามีผลกระทบต่อโยงโยไปสู่ปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง และแม้ความมั่นคงของชาติทั้งในระยะเวลาใกล้และไกล

การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญ เพราะความเสื่อมด้านศาสนาศีลธรรมย่อหมายถึง ความเสื่อมแห่งวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานแห่งวิถีชีวิตทุกทางของสังคม และสังคมที่มีความเสื่อมหรือไร้สิ้นวัฒนธรรมไม่อาจได้ชื่อว่าเป็นสังคมที่พัฒนา

ในการแก้ไขปัญหาศาสนาศีลธรรมในชนบทจำเป็นต้องนำหลักพุทธธรรมเข้าไปสู่ชีวิตและความรู้ความเข้าใจของชาวชนบท เพราะถึงแม้ว่า ปัญหาศาสนาศีลธรรมชนบทจะมีผลกระทบมาจากสาเหตุทางสังคมภายนอกหลายประการ เช่น อิทธิพลวัฒนธรรมเมืองที่ให้ความสำคัญทางด้านวัตถุมากจนละเลยคุณค่าทางด้านจิตใจ ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ โครงสร้างสังคมแบบทุนนิยม อิทธิพลทางการเมือง ฯลฯ ปัญหาความไม่รู้ (อวิชชา) ในคำสอนในพระพุทธศาสนาในระดับที่เพียงพอจะเป็นแกนหลักภายในจิตใจที่จะช่วยให้รู้จักการอยู่ในรูปแบบทางสังคมที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางใดก็

ตามได้ในลักษณะที่ยังคงดำรงเจตคติและพฤติกรรมที่ดีซึ่งจะช่วยให้ตนเองและสังคมมีความสุขอยู่ด้วยสันติและความมีน้ำใจต่อกัน อย่างไรก็ตาม กลไกและวิธีการแก้ปัญหา^{นี้}ไม่เป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายนัก เพราะเป็นสิ่งที่ถูกปล่อยปละละเลยมานาน แต่ทั้งนี้ ก็ไม่ใช่เรื่องเหลือวิสัยถ้าจะให้พยายามและร่วมใจกันทำเพื่อประโยชน์สุขของชนในชาติ

อนึ่ง สังคมไทยนอกจากจะมีปัญหาศาสนา ศีลธรรม บางด้านตั้งข้อวิเคราะห์ข้างต้น ก็ยังมีความเจริญดงามอยู่ด้วยในด้านหนึ่ง พระภิกษุสงฆ์และฆราวาสผู้ใฝ่ใจในธรรมในหลายถิ่นที่ได้อุทิศตนเผยแพร่ศาสนธรรมแก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการจัดการศึกษา การสอนปฏิบัติภาวนา การพัฒนาชุมชนหรือการสังเคราะห์ชุมชน ท่านเหล่านี้แม้ว่าจะมีจำนวนน้อย แต่ความเสียสละที่ท่านได้ให้แก่สังคมนั้นก็นับเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยค้ำจุนศาสนา ศีลธรรมมิให้สูญไปจากสังคมไทย ก็ควรที่จะช่วยกันพัฒนางานด้านนี้ให้มั่นคงเป็นรากฐานการดำเนินชีวิตของคนไทยโดยทั่วไป เพื่อช่วยให้ประเทศได้มีการพัฒนาทั้งทางก้าวหน้าวัตถุและจิตใจประสานพร้อมกันไปอย่างสมดุลย์

ตอนที่ ๒

ประสบการณ์การประยุกต์หลักพุทธธรรมในชนบท

ความเป็นมาและการจัดเตรียมเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้เลือกกิจวัตรที่หมู่บ้านในตำบลวังหว่า อำเภอ
แก่ง จังหวัดระยอง ด้วยเหตุผลว่าในท้องถิ่นดังกล่าว มี
การตั้งกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธอยู่ก่อน ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒
ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมพันธ์กับสมาชิกบาง
ส่วนในฐานะวิทยากรอบรมธรรม ครั้งนั้น ผู้วิจัยได้ประจักษ์
ถึงความสับสนในปัญหาศีลธรรมของสังคมของคนหนุ่มสาว
เหล่านั้น ขณะเดียวกันก็ประทับใจที่เห็นเขาพยายามแสวงหา
สิ่งที่ดีงามแก่ชีวิตอย่างซื่อ ๆ ต่อมาได้รับทราบว่ามี
ปัญหาหลายอย่างในการที่จะดำรงกลุ่มให้มั่นคงเป็นประโยชน์
ต่อไป ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่ง คือ การขาดวิทยากรที่จะช่วย
ให้สมาชิกกลุ่มมีความรู้และประสบการณ์ที่จะดำเนินงานกลุ่ม
ต่อไปด้วยตนเอง เมื่อได้รับคำชักชวนจากผู้ที่อยู่ในท้องถิ่น
บางคนให้เข้าไปร่วมกับคนเหล่านั้นในการพัฒนากลุ่มและ
สร้างสรรค์ความเจริญแก่ศาสนาศีลธรรมในท้องถิ่น ก็เกิด
ปิติตั้งใจที่จะเข้าไปร่วมทำงานด้วยอย่างดีที่สุด ครั้งเมื่อเข้า

ไปสัมผัสในระแวกแรก ได้เห็นว่า ท้องถิ่นนั้นแม้จะมีได้มี
 ปัญหาศาสนา ศีลธรรม ในลักษณะที่รุนแรงถึงขนาดกระทบ
 ความมั่นคงหรือการปกครองที่เป็นรูปธรรมชัดเจน แต่ก็ฉาย
 แสดงปัญหาอยู่หลายด้าน จึงได้ศึกษาสภาพศาสนา ศีลธรรม
 ในชนบทท้องถิ่นอื่นของประเทศจากเอกสารและจากการไต่
 ถามผู้มีประสบการณ์ แล้วเห็นว่า ดินที่กำลังจะเข้าไปนี้ ก็
 ตกอยู่ในสภาพที่รับความผันผวนทางศีลธรรมตามเหตุปัจจัย
 ของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและ
 ความเสื่อมโทรมภายใน พระศาสนาเหมือนกับดินอื่นอีกมาก
 มากหลายแห่ง นับว่ามีสถานภาพทางศาสนา ศีลธรรมที่น่าจะ
 ถือเป็นตัวแทนของชนบทหลายดินในสังคมไทยได้ จึงคิดที่
 จะทำงานในหมู่บ้านในลักษณะที่เป็นงานวิจัยเพื่อการปฏิบัติ
 หรือการวิจัยเชิงประยุกต์ เพื่อช่วยให้มีการศึกษาประมวล
 ข้อมูลและการประเมินที่มีความรัดกุมละเอียดถูกต้องตามหลัก
 วิชาการ เป็นประโยชน์ต่อการหาแนวทางการพัฒนาศาสนา
 ในชนบทที่กว้างขวางต่อไป ทั้งนี้มีความมั่นใจว่า

— หลักพุทธธรรมซึ่งจะเป็นหัวใจของการดำเนินงาน
 ทั้งหมดนี้ มีคุณค่าต่อการพัฒนาชีวิตปัจเจกบุคคลและสังคม
 อย่างแท้จริง

— รูปแบบวิธีที่จะนำหลักพุทธธรรมเข้าไปจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มทดลอง ไม่ก่อภัย ความทุกข์ ความเดือดร้อน

— ภายหลังการทดลอง ถ้าชาวบ้านเห็นคุณค่ามีความต้องการและความจำเป็นที่จะพัฒนางานด้านนี้ต่อไป ก็จะทำงานร่วมกับชาวบ้านในลักษณะสืบเนื่อง ไม่สิ้นสุดเพียงแค่งานวิจัย

งานวิจัยกำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาหาลักษณะและสาเหตุของภาวะศาสนาคีลธรรมของชาวชนบทกลุ่มหนึ่งแล้วทดลองหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมส่วนที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นหลักในการดำเนินงาน แล้วประเมินผลและอุปสรรคของการทดลองเพื่อจะได้พิจารณาแนวทางการพัฒนาศาสนาคีลธรรมในชนบทนั้น และในชนบทอื่นของประเทศต่อไป

ส่วนการดำเนินงาน ได้กำหนดขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ คือ ขั้นสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ขั้นปฏิบัติทดลอง และขั้นประเมินผลการทดลองทั้งหมด โดยได้เลือกกลุ่มทดลอง ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มหมู่บ้านเนินหย่อง และ กลุ่มหมู่บ้านวังห้วย

ทั้งสองกลุ่มมีกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธอยู่ก่อนแล้ว และได้เลือกกลุ่มควบคุมอีก ๒ กลุ่มเพื่อศึกษาผลของการนำหลักพุทธธรรมเข้าไปสู่ชาวชนบทให้ชัดเจน กลุ่มหนึ่งมีกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ อีกกลุ่มหนึ่งไม่มี อย่างไรก็ตามใน ที่นี้ จะได้เล่าประสบการณ์ที่ได้จากกลุ่มทดลองเนินหย่องโดยมุ่งประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชนบททั่วไป

ผู้วิจัยได้เริ่มงานจากการสำรวจความรู้ความเข้าใจทัศนคติ และ พฤติกรรมที่เนื่องด้วยศาสนาศีลธรรมของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ด้วยวิธีการสนทนา การใช้แบบสอบถาม และการสังเกต ผลที่ได้ทำให้รู้ถึงส่วนดีส่วนเสียของสถานภาพ

ในส่วนดี ชาวบ้านส่วนใหญ่รับผิดชอบการทำนุบำรุงพระศาสนา มีการจัดเวรในหมู่บ้าน นำอาหารมาถวายวัด โดยผู้รับเวรจัดเตรียมเฉพาะอาหารกับ ส่วนข้าวพระภิกษุ ออกบิณฑบาตตามบ้านทุกเช้า วันพระและวันสำคัญทางศาสนามีผู้เข้าร่วมมากน้อยตามโอกาส นอกจากนี้ ยังมีพระและชาวบ้านที่สนใจเห็นคุณค่าของการพัฒนาศาสนาศีลธรรม และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในเรื่องนี้อย่างจริงจัง แม้จะไม่มาก แต่ก็เป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่ทำให้สามารถทำงานวิจัยในหมู่บ้านได้

ในส่วนปัญหา ได้นำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเลือกปัญหา
 ซึ่งเห็นว่าเป็นปัญหาพื้นฐานของชาวบ้าน ซึ่งควรทดลองหา
 แนวทางแก้ไข ๗ ปัญหา แล้ววิเคราะห์หาสาเหตุกำหนด
 เป้าหมายของการแก้ไขในงานวิจัย ๒ วิธีการเป็นโครงสร้าง
 เบื้องต้นไว้ดังนี้

ปัญหา (ทุกข์)	สาเหตุของปัญหา (เฉพาะ ที่เป็นส่วนของชาวบ้าน) (สมุทัย)	เป้าหมายการแก้ไขปัญหา (นิโรธ)	แนวทางการแก้ไขปัญหา (มรรค)
๑. ปัญหาการขาด ความรู้ในหลัก ธรรมและคุณค่า ความหมายของ พุทธประเพณี	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีการจัดกิจกรรม ให้รู้ทางธรรม แก่ ชาวบ้านอย่างเพียงพอ - ขาดวิทยากรและผู้นำ ที่จะให้ความรู้ - ขาดแหล่งข้อมูลที่จะ ให้ชาวบ้านได้ศึกษา ด้วยตนเอง - ชาวบ้านไม่ใส่ใจศึกษา ปฏิบัติ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านมีความรู้ความ เข้าใจหลักธรรมที่เป็น แก่น คือ อริยสัจ ๔ และ ธรรมประยุกต์ คือ ชมรา- วาสธรรม ๔ และสังคห- วัตถุ ๔ - ชาวบ้านมีความรู้ความ เข้าใจคุณค่าความหมาย ของพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ และของพุทธ ประเพณีที่กระทำเป็น ประจำในรอบปี 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมแก่ผู้สนใจเฉพาะ โดยคณะผู้วิจัยทำเอง และ/ หรือนิมนต์/เชิญ วิทยากร จากกรุงเทพและในท้องถิ่น มาให้ความรู้ - อธิบายแก่ชาวบ้านทั่วไป ตามโอกาส เช่น ในช่วงจัก งานประเพณี หรือในโอกาส พิเศษอื่น - จัดตั้งห้องสมุดหรือมุมอ่าน หนังสือ โดยเน้นหนังสือ ธรรมะเป็นพิเศษ

<p>๔. ปัญหาการไม่เห็นคุณค่าและความสัมพันธ์ของธรรมะกับชีวิตประจำวัน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการได้รับความรู้ - ขาดตัวอย่างที่ชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้าน ได้มีประสบการณ์หรือเห็นตัวอย่างของการใช้ธรรมะในงานอาชีพและในการร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นทางบ้านวัด 	<p>ตามโอกาส และในช่วงการอบรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมที่จะทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสร่วม
<p>๕. คนหนุ่มสาวห่างเหินจากศาสนา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการให้ความรู้ - กิจกรรมด้านศาสนาที่ทำอยู่ไม่น่าสนใจ 	<ul style="list-style-type: none"> - คนหนุ่มสาวสนใจและเห็นคุณค่าของศาสนามากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ โดยสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับชีวิตคนหนุ่มสาวโดยเฉพาะ - จัดกิจกรรมที่วัดให้น่าสนใจและให้คนหนุ่มสาวมีส่วนร่วมทำด้วยตนเองมากขึ้น

ปัญหา (ทุกข์)	สาเหตุของปัญหา (เฉพาะ ที่เป็นส่วนของชาวบ้าน) (สมุทัย)	เป้าหมายการแก้ไขปัญหา (นิโรธ)	แนวทางการแก้ไขปัญหา (มรรค)
๖. กลุ่มหนุ่มสาวชาว พุทธไม่มั่นคง	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดผู้นำที่มีความรู้ ทางธรรม - ขาดการสนับสนุนที่ มากและดีพอจากผู้นำ ท้องถิ่นและจากผู้นับ ถือในครอบครัว - ขาดการให้ความรู้แก่ สมาชิกที่ดีและมากพอ - ขาดการกำหนดโครงสร้าง และทิศทาง ดำเนินงานให้ชัดเจน 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ มีความมั่นคงขึ้น ด้วย การมีวัตถุประสงค์และ หลักการในการดำเนินงาน ที่ชัดเจน สามารถ จัดกิจกรรมด้วยตนเอง และได้รับการยอมรับ และสนับสนุนจากคน ในท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> ปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ด้วยการ - ประชุมกำหนดโครงสร้าง และทิศทาง - จัดอบรมให้ความรู้พื้น ฐานแก่สมาชิก - ส่งเสริมให้มีการทำกิจ กรรมที่มีคุณค่าแก่ชุมชน เพื่อให้สมาชิกมีความมั่น ใจ และได้รับการยอมรับ จากคนในท้องถิ่น

๗. วัดไม่เป็นศูนย์
กลางการให้ความ
รู้ทางธรรม

— ชาวกำลังผู้นำที่เพียง
พอในการจัดทำ

— พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์
กลางความรู้ทางธรรม
มากขึ้น

— ผู้นำท้องถิ่นทั้งพระและ
ฆราวาสเห็นความสำคัญ
และมีกำลังใจที่จะทำ
ให้วัดเป็นศูนย์กลาง
ทางธรรมที่มั่นคงต่อไป

— จัดกิจกรรมด้านธรรมะใน
วัดต่อเนื่องตลอดปี

— ตั้งห้องสมุดหรือมุมอ่าน
หนังสือธรรมขึ้น

เมื่อได้กำหนดโครงสร้างอย่างกว้างแล้ว ก็จัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่จะสนองวิธีการและเป้าหมายในเชิงปฏิบัติ โดยมีเกณฑ์การสร้างโครงการว่า

- จะต้องมาจากความต้องการ ความเห็นชอบ และความพร้อมที่จะทำของคนในชุมชนนับตั้งแต่ชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชนระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ
- จะต้องสนองการแก้ปัญหาที่เลือกไว้ในงานวิจัย ปัญหาใดปัญหาหนึ่งหรือหลายปัญหาในระดับใดระดับหนึ่ง
- จะต้องอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางการดำเนินงาน

จากเกณฑ์ข้อแรก ทำให้วิธีการสร้างโครงการเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามเหตุปัจจัยความพร้อมที่จะเกิดขึ้นแก่ชาวบ้านในแต่ละช่วงโอกาส โดยผู้วิจัยตั้งใจไว้ในระยะแรกว่า จะพยายามจัดทำโครงการในช่วงวันงานประเพณี วันสำคัญหรือในโอกาสพิเศษที่ชาวบ้านจะต้องมาร่วมชุมนุมกันอยู่แล้ว เพื่อชาวบ้านจะได้ไม่ต้องใช้เวลาเพิ่ม ยกเว้นในกรณีที่เป็น ในช่วงเวลา ๑ ปีของการทำวิจัย สามารถจัดทำโครงการซึ่งมีการเก็บข้อมูลติดตามประเมินผล ๗ โครงการคือ

๑. โครงการจัดงานวันปีใหม่โดยไม่มีอบายมุข
 ๒. โครงการการสร้างงานในชนบท (กสช. พิเศษ) ประสานประโยชน์การพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ
 ๓. โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
 ๔. โครงการอบรมปฏิบัติธรรมสู่ความเป็นพุทธะช่วง
วิสาขะ
 ๕. โครงการรวมกลุ่มชายทุเรียนโดยไม่ผ่านพ่อค้าคน
กลาง
 ๖. โครงการทอดผ้าป่าหนังสือช่วงอาสาพหุชา
 ๗. โครงการปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ
- และยังมีโครงการ/กิจกรรม ซึ่งทำโดยไม่มีกำไรประเมินผลตามรูปแบบงานวิจัย เช่น โครงการตั้งสัจจะในช่วงเข้าพรรษา

ต่อจากนี้ จะได้เล่าโดยสรุปว่าทำอะไร อย่างไร เกิดผลอย่างไร ให้ได้เห็นภาพที่ต่อเนื่องโดยจะเสนอโครงการ กสช. พิเศษ และโครงการสามเณรภาคฤดูร้อนอย่างละเอียดกว่าส่วนอื่น เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ทำในชนบททั่วไปของประเทศ

งานวันปีใหม่ประหัตปราศจากอบายมุข

๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๔

การบรรยายตอนเริ่มต้นงาน มีคนสนใจฟังไม่มากนัก ทั้ง ๆ ที่
เชิญวิทยากรที่น่าสนใจจากกรุงเทพฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลางคืน มีการแสดงของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ชาวบ้านเข้าร่วมงานมาก กลุ่มละครเรื่อง “แพชั่นกริมม็อกโซน” ชุดนี้ คือ กลุ่มผู้บุกเบิกธรรมบันเทิงในท้องถิ่น

โครงการจัดงานปีใหม่อย่างประหยัด ปราศจากอบายมุข

งานทดลองแรก คือ การจัดงานวันปีใหม่อย่างประหยัด ไม่มีอบายมุข ระหว่างวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๔-๑ มกราคม ๒๕๒๕ งานนี้ได้จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความไม่รู้ในหลักธรรม ปัญหาความไม่ประหยัดและการดื่มเลี้ยงสุราในงานประเพณีที่วัด และปัญหาการรวมกลุ่มและการจัดกิจกรรมของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ธรรมะที่เน้นสู่ชาวบ้าน คือ ศีล ๕ และโอวาท ปฏิโมกษ์ (การไม่ทำความชั่ว, การทำความดี, การทำใจให้บริสุทธิ์) ส่วนวิธีการใช้ชีวิตผ่านงานประเพณี ปลุกความศรัทธา ด้วยการตั้งสัจจะรักษาศีลพร้อมกันจำนวนมากและการผูกสายสิญจน์ การบรรยายธรรม ละคร ภาพยนตร์ ตลอดจน งดการเสพสุรา การเล่นการพนัน และจัดด้วยความประหยัด ชาวบ้านไม่เสียเงินในการเข้าร่วม

งานเริ่มขึ้นในวันที่ ๓๑ ธันวาคม เริ่มต้นโดยให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานมาชุมนุมบนศาลาการเปรียญ สวดมนต์รำลึกถึงพระรัตนตรัย อาราธนาศีลพร้อมกัน ทั้งนี้ได้เน้นให้ผู้มา

ร่วมงานเข้าใจถึงคุณค่าของการรักษาศีลที่การประพฤติปฏิบัติ มีใช้สักแต่จะทำตามประเพณี ชาวบ้านสัญญาจะร่วมกันรักษาศีลตลอดงานปีใหม่ด้วยการรับผูกสายสิญจน์ เป็นการยืนยันถึงคำสัญญา

ต่อจากนั้นเป็นรายการธรรมบรรยาย มีเนื้อหาเน้นถึงเป้าหมายของคำสอนในพุทธศาสนาในเรื่องการพัฒนาชีวิตไปสู่ความดับทุกข์ กล่าวถึงภาวะจิตใจที่พัฒนาและไม่พัฒนาในระดับต่าง ๆ

ในเวลากลางคืน เป็นรายการแสดงของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธแต่ละกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นการแสดงฟ้อนรำแบบไทยที่พิเศษ คือ การแสดงละครเรื่อง “แพงขันกรรมมอกโชน” ของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธเนินหย่อง เป็นละครประเภทสะท้อนชีวิตจริงของคนหนุ่มสาวในท้องถิ่นเวลานั้น ภายหลังการแสดง มีการฉายภาพยนตร์เรื่อง “หลงตา” ไปจนถึงเวลา ๕ ทุ่ม ได้หยุดฉายภาพยนตร์ชั่วคราว แล้วเชิญชวนผู้มาร่วมงานร่วมพิธีสร้างชีวิตใหม่บนศาลาการเปรียญ นิมนต์พระภิกษุผู้ใหญ่ของจังหวัดระยอง ๒ รูป เทศนาเรื่อง “การเป็นชาวพุทธที่ดี” และ “คุณค่าของการปฏิบัติธรรมต่อชีวิต” ภายหลังจากนั้น พระภิกษุอีกรูปหนึ่งกล่าวถึงความจำเป็นมาของการ

ถือเอาวันที่ ๑ มกราคม เป็นวันปีใหม่ และการปฏิบัติตัวให้ถูกต้องเหมาะสมกับวัฒนธรรมชาวพุทธ จนถึงเวลาอีกประมาณ ๑๕ นาทีก็จะถึงเที่ยงคืน ใต้ดับไฟทั้งหมดลง แล้วจุดเทียนเฉพาะที่หน้าโต๊ะหมู่บูชา โดยจัดเทียนต่อกันเป็นรูปคำว่า "ปีใหม่ ๒๕๒๕" ชาวบ้านทั้งหมดทั้งที่นั่งอยู่บนศาลาการเปรียญและที่ลานวัดรวมประมาณ ๘๐๐ คน นั่งสมาธิร่วมกันในความเงียบสงบประมาณ ๕ นาที ต่อจากนั้น แต่ละคนค่อยบรรจงจุดเทียนในมือของตนขึ้น ท่ามกลางความสว่างไสวอันสวยงามของแสงเทียน พระภิกษุได้กล่าวคำอธิษฐานการสร้างชีวิตใหม่ร่วมกัน ชาวบ้านกล่าวตาม เนื้อความของคำอธิษฐาน เป็นการประกาศตนว่าจะเจริญรอยตามพระยุคลบาทพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยการ پاکเพียรละเว้นความชั่ว กระทบความดี และพัฒนาใจให้ผ่องแผ้ว เติมกำลังสติปัญญาความสามารถเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ชุมชน เมื่อกล่าวคำอธิษฐานจบเป็นเวลาพอก็กับวันเริ่มต้นปีใหม่ พระสงฆ์ตีกลองประโคมสวดชยันโตและมงคลคาถาแล้วประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เป็นสัญลักษณ์ของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยความตื่นตัวในกระแสทางธรรมและความร่มเย็นแห่งน้ำใจ

ผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการจัดงานวันปีใหม่ในคืนนี้ คือ

— วัดเนินหย่องที่จัดงานนั้น ได้ถือหลักการจัดงาน ประเพณีที่วัดแบบประหยัดปราศจากอบายมุขตั้งแต่บัดนั้นมาโดยตลอด

— ผลการแสดงละครเรื่อง “แพ้นักรัชมอกไซน” ล้อเลียนความนิยมของคนหนุ่มสาวในท้องถิ่นเวลานั้นที่นิยมการกินยาฆ่าแมลงแก้ปัญหาคความรักหรือปัญหาความขัดแย้งกับครอบครัว สามารถเล่นได้ดีเป็นที่ประทับใจชาวบ้านอย่างมาก ได้ช่วยให้ความนิยมฆ่าตัวตายของคนหนุ่มสาวหมดไป

— ผลความสำเร็จของการแสดงละครนั้น ทำให้กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธเกิดกำลังใจและมีความมั่นใจในความสามารถของตนที่จะสร้างสรรค์ผลงานทางธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน จึงได้รวมกลุ่มกันสร้างละครเรื่องอื่นขึ้นอีก แล้วนำไปแสดงในที่อื่นตามโอกาส เช่น ในงานประชุมยุวเกษตรกร ภายหลังกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธกลุ่มอื่นได้ถือเอาเป็นตัวอย่งจัดการแสดงละครขึ้นบ้างได้เกือบทุกกลุ่ม และบางกลุ่ม พระผู้นำที่เห็นคุณค่าได้จัดทำสไลด์ใช้เป็นอุปกรณ์การเผยแพร่ธรรมได้ต่อไป จึงเป็นการสร้างสรรค์ธรรมบันเทิงชนบทแทนการบันเทิงอื่นที่ไม่เหมาะสมได้ส่วนหนึ่ง

นอกจากผลคดีดังกล่าวแล้ว ยังมีปัญหาเกิดตามพร้อมกันด้วย ภายหลังจากการจัดงาน ได้มีชาวบ้านประมาณ ๔-๕ คนพากันมานั่งตมสุราอยู่ที่ร้านค้าหน้าวัด เป็นการทำให้การจ้างงานที่ห้ามการดื่มสุราเป็นเวลาต่อเนื่องหลายวัน และได้มีผู้ใช้ชื่อว่า “เซน” เขียนจดหมายขอให้เจ้าอาวาสกลับใจเป็นพระที่ถืออยู่ฝ่ายประชาชนเหมือนเดิม นอกจากนี้ ได้เริ่มมีข่าวแพร่สะพัดออกไปในหมู่บ้านทดลองเนินหย่องและหมู่บ้านใกล้เคียงว่า คณะผู้วิจัยเป็นคอมมิวนิสต์ที่อาศัยศาสนาบังหน้าเพื่อเผยแพร่ลัทธิ บ้างว่า ผู้วิจัยมาจากสำนักหุบผาสวรรค์และในงานวันปีใหม่ที่เนินหย่องก็ได้เชิญบุคคลสำคัญของสำนักนี้มาบรรยาย (วิทยากรที่ผู้วิจัยเชิญไปพูด ถือนายไสว แก้วสม) คนทรงของท้องถิ่นได้บอกว่า มีการส่งสมอาวุธไว้ใต้ฐานพระพุทธรูปของวัดเนินหย่อง แม้ภาพยนตร์ “หลวงตา” ที่นำมาฉาย ก็ยังมีเสียงวิพากษ์ว่า เป็นภาพยนตร์ประเภทปลุกกระตมมวลชนซึ่งแฝงมาในรูปการบันเทิงศาสนา เสียงวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ได้กระจายออกไปตามหมู่บ้านที่อยู่โดยรอบอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่องานการพัฒนาศาสนาศิลธรรมในหมู่บ้านซึ่งเพิ่งจะเริ่มขึ้นเป็นอย่างมาก เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่เกิดความลังเลใจ

ไม่กล้าให้ลูกหลานของตนเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มหนุ่มสาว
ชาวพุทธ

ผู้วิจัยเมื่อรับทราบปัญหาแล้ว ได้เริ่มต้นแก้ไขด้วย
การสืบสาวหาสาเหตุที่แท้จริง และได้พบว่าสาเหตุของปัญหา
มีทั้งที่เป็นจุดประทุอันเนื่องมาจากวันงาน โดยตรงและที่เป็น
ปัญหาสะสมของหมู่บ้านมาเป็นเวลานาน สาเหตุที่เป็นจุด
ประทุในวันงานสืบเนื่องมาจากการงดการดื่มสุรานิงานอย่าง
เด็ดขาด ได้มีผู้นำสุราเข้ามาแต่ชาวบ้านที่ร่วมจัดงานได้ขอ
ร้องไห้หนีออกไป จึงเกิดความไม่พอใจกันขึ้น นอกจากนี้ ใน
การบรรยายธรรมตอนหนึ่งผู้บรรยายได้กล่าวถึงสุรว่าเป็น
ของเลวถึงขนาดสุนัขยังไม่กิน ข้อเปรียบเทียบนั้น ทำให้
ชาวบ้านบางคนซึ่งนิยมดื่มสุราโกรธ เห็นว่า ผู้จัดงานมีความ
จงใจนำคนข้างนอกมาด่าตน ส่วนสาเหตุที่สะสม เนื่องมาจาก
ใน พ.ศ. ๒๕๑๕ นักศึกษาธรรมศาสตร์กลุ่มหนึ่งได้มาช่วย
จัดตั้งห้องสมุดที่วัดวังหินซึ่งเป็นวัดหนึ่งในตำบลวังหว้า ใน
จำนวนหนังสือที่นำมานั้น มีหนังสือที่มีตราอันเกี่ยวปะปน
เข้ามาหลายเล่ม ภายหลังเจ้าหน้าที่ได้มาตรวจค้น ส่งเผา
หนังสือและปิดห้องสมุด พร้อมทั้งจับกุมครูโรงเรียนวังหิน
๒ คน ในข้อหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ทำให้ชาวบ้านฝังใจว่า ผู้ที่มาจากมหาวิทยาลัยมักเป็นคอมมิวนิสต์ด้วย หนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธได้มารับการอบรมธรรมที่ธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งผู้วิจัยได้ช่วยให้การอบรมด้วยคนหนึ่ง เมื่อกลับไป สมาชิกที่มากคนหนึ่ง เล่าให้ชาวบ้านคนอื่นฟังว่า ธรรมสถานเป็นสถานที่เผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะได้เห็นว่ามี การแขวนรูปไม้กางเขนและมีคนศาสนาอื่นเข้ามา (ในทัศนะชาวบ้านบางคนถือว่า เป็นการกระทำแบบคอมมิวนิสต์) และยืนยันว่า ยามที่เฝ้าธรรมสถานบอกแก่ตนว่า บุคคลที่ทำงานในธรรมสถานนั้นล้วนเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ข้อวิจารณ์ดังกล่าวนี้ แม้จะมีได้มีผลความจริงแต่อย่างใด แต่ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็เชื่อ ฉะนั้นจึงง่ายที่จะรับข่าวลือเรื่องการจัดงานวันปีใหม่เพื่อการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ด้วย

เมื่อรับทราบปัญหาและสาเหตุแล้ว ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความบกพร่องในการทำงานของผู้วิจัยเองในด้านการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะข้อมูลที่ทัศนคติของบ้านที่มีต่อคณะผู้วิจัย ผู้วิจัยมีความมั่นใจเกินไปในความจริงใจต่อการทำงานเผยแพร่พระศาสนาของผู้วิจัยและคณะ และกระตือรือร้นที่จะเผยแพร่สิ่งที่เชื่อมั่นว่าดีงาม โดยขาดความรอบคอบ

ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านในลักษณะที่ย้อนไปถึงข้อมูลในอดีตบางประการที่อาจมีผลกระทบ และยังได้ดำเนินการรวมกลุ่มคนหมู่บ้านเป็นจำนวนเกือบพันคนเร็วเกินไป โดยไม่มีการปูพื้นฐานของการสร้างศรัทธาพิสูจน์ตัวผู้วิจัยและคณะต่อชุมชนอย่างเพียงพอ อีกทั้งมิได้สร้างความสัมพันธ์กับผู้นำในท้องถิ่นให้กว้างมากพอ ทำงานเฉพาะกับกลุ่มที่ยังอยู่ในวงแคบเกินไป ทำให้เมื่อมีความเข้าใจผิดเกิดขึ้นก็ไม่มีผู้ที่สามารถช่วยสร้างความกระจ่างชัดแก่ชาวบ้านได้

ผู้วิจัยได้แก้ปัญหาด้วยวิธีการแจ้งต่อทางบ้านเมืองในระดับจังหวัดและอำเภอถึงวัตถุประสงค์ของการทำงานวิจัย และได้ประชุมปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงาน ทั้งฝ่ายกรุงเทพฯ และที่หมู่บ้านถึงวิธีการแก้ปัญหา ที่สุดได้ตกลงใช้หลักธรรม อูเบกขา ไม่แสดงปฏิกิริยา และอาศัยความพากเพียรกระทำ ความดีเป็นเครื่องพิสูจน์ความถูกต้องและความจริงใจต่อไป

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นได้มีผลกระทบก้ำกึ่งใจ และความมั่นใจของพระภิกษุและฆราวาสที่ร่วมงานในท้องถิ่นมาก ครั้นถึงวันมาฆบูชา ในเดือนกุมภาพันธ์ได้มีผู้มาร่วมงานเวียนเทียนอย่างมากถึงประมาณ ๒๐๐ คนซึ่งไม่เคยปรากฏ

ในหมู่บ้าน เพราะเท่าที่เป็นมา วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และ
 อาสาฬหบูชา มักมีคนมาร่วมเวียนเทียนน้อย ประมาณ
 ๒๐-๓๐ คนเท่านั้น ผู้วิจัยสันนิษฐานเองว่า การที่ชาวบ้าน
 มาร่วมงานครั้งนั้น เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเห็นด้วย
 กับงานการพัฒนาาศาสนาศิลธรรมที่กำลังทำกันอยู่ โดยมุ่งที่
 จะให้กำลังใจแก่เจ้าอาวาสเป็นสำคัญ

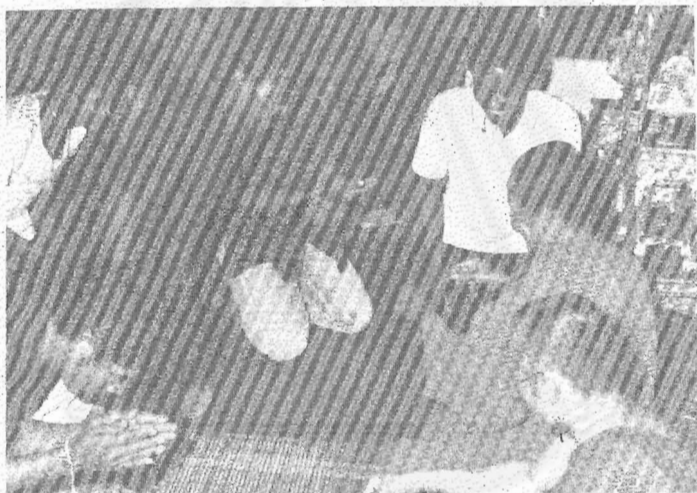
ครั้นต่อมา ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนให้ประสานการ
 ดำเนินการโครงการสร้างงานในชนบทในหมู่บ้าน ซึ่งมีกลุ่ม
 หนุ่มสาวชาวพุทธในลักษณะที่ประสานการพัฒนาจิตใจควบคุม
 ไปด้วยการพัฒนาวัตถุ โครงการนี้เรียกว่าโครงการ กสช.
 พิเศษ เพราะเป็นงานที่ราษฎรร่วมกันทำงานโดยอุทิศค่าจ้าง
 แรงงานมาเสริม ในการจัดซื้อวัสดุมีการประยุกต์หลักพุทธ-
 ธรรมเข้าไปเป็นหลักดำเนินการและได้รับเงินจัดสรรเป็น
 พิเศษจากส่วนที่ ๖ พณฯ นายกรัฐมนตรีสามารถอนุมัติได้เป็น
 พิเศษตามระเบียบที่ให้กระทำได้ ในกรณีที่เห็นความจำเป็น
 ทั้งนี้ ๖ พณฯ นายกรัฐมนตรีได้อนุมัติจัดสรรเงินในการ
 ดำเนินการเป็นจำนวน ๓๙๓,๖๓๒ บาท เพื่อทำการสร้าง
 และปรับปรุงถนน ๕ สายในเขตหมู่บ้านเนินหย่อง เขาหิน
 ซากตะไคร้ หนองน้ำขุ่นและวังหว้า ซึ่งล้วนอยู่ในตำบล

วังหัว รวมถนนทั้งสี่เส้นเป็นระยะทาง ๒๓ กิโลเมตร ผู้วิจัย
ได้นำหมวดกรรมบุญญกิริยาวัตถุ ๓ และสังคหวัตถุ ๔ มา
เป็นหลักในการทำงานโดยตลอด ระหว่างวันที่ ๖-๑๕
ธันวาคม ๒๕๒๖

เนื่องจากกระบวนการวิธีการดำเนินงานและผลที่เกิดขึ้น
จากโครงการ กสช. พิเศษ มีคุณค่า เป็นประโยชน์ต่อส่วน
รวมโดยกว้าง เป็นตัวอย่างซึ่งน่าจะนำไปพิจารณาปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงการ กสช. ของรัฐบาลในบางท้องถิ่น
ของประเทศที่มีสถานภาพคล้ายคลึงกับท้องถิ่นที่ทำการ
ทดลอง จึงขอเสนอรายละเอียดของโครงการนี้เกือบจะ
ทั้งหมดของรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการสร้างงานในชนบท
กสช พิเศษประสานประโยชน์
วัตถุและจิตใจ

มีนาคม ๒๕๒๕

กสช คือการสร้างงานในชนบท
ทำไมน้องพี่ไม่ตัดแปลงใจ

ถนนที่เลียวลดยงค์ดัดแปลงได้
หันมาใฝ่ธรรมนำสันติสู่บ้านเรา

พร้อมใจกันเกิด พร้อมใจกันสร้าง
ทั้งทางเดินและทางใจด้วยไมตรี

ทางสายกลางคือสิ่งที่พุทธองค์ประสงค์ให้เรามี

ชีวิตจะสุขดี “ด้วยการสร้างงานและสร้างใจ”

โครงการการทดลองการประยุกต์หลักพุทธธรรม
ในโครงการสร้างงานในชนบท กสข. พิเศษ
ประสานประโยชน์การพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อทดลองประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปในการดำเนินงานพัฒนาจิตใจ ควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ ในโครงการสร้างงานในชนบท
๒. เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาจิตใจและจริยธรรมในชนบท ซึ่งในบางท้องถิ่นได้กลายเป็นปัญหาพื้นฐาน
๓. เพื่อหาทางส่งเสริมเรื่องจิตใจและจริยธรรมในถิ่นที่ติดอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น

หลักการดำเนินงาน

๑. เลือกหลักธรรมที่เหมาะสมกับความศรัทธาและความรู้ความเข้าใจของชาวบ้าน
๒. ฟื้นฟูความสำคัญของวัดในท้องถิ่นโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการประชุมและให้พระภิกษุมีส่วนร่วมงานอย่างเต็มที่ในฐานะผู้นำจิตใจ

๓. ปลุกเร้าให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองและเรียนรู้การเป็นผู้นำ โดยให้ชาวบ้านกำหนดแนวทางและลักษณะการทำงานด้วยตัวเองมากที่สุด

๔. รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเฉพาะวัสดุ ส่วนแรงงานและสิ่งอื่นที่จำเป็นต่องาน ชาวบ้านจะเสียสละสามัคคีร่วมทำโดยถือเป็นการปฏิบัติธรรม

การเตรียมการก่อนลงมือทำ

ก่อนที่จะได้ตัดสินใจว่า จะประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปในโครงการ กสช. พิเศษนี้อย่างไร จึงจะเป็นงานที่ประสานการพัฒนาด้านจิตใจและวัตถุในรูปการสร้างงานในชนบทที่สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับโครงการวิจัยที่มุ่งที่พัฒนาชาชนบทได้นั้น ได้เริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อน โดยทำเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การสำรวจเอกสารที่เกี่ยวกับโครงการ กสช. ที่ผ่านมา

๒. การสนทนากับชาวบ้านทั่วไปเพื่อเข้าใจสภาพท้องถิ่นที่จะทำการทดลอง

๑. การสำรวจเอกสาร

เอกสารสำคัญเท่าที่มีในช่วงเวลาที่ศึกษา (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕) มี ๓ เรื่อง

๑. รายงานการประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท พ.ศ. ๒๕๒๓ จัดทำโดยคณะกรรมการประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผลของรายงานนี้ได้นำไปพิจารณาในการสัมมนาโครงการ กสช. ณ สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย เมื่อวันที่ ๘-๑๐ กันยายน ๒๕๒๓ และได้นำผลสรุปที่ได้ไปใช้ประกอบในการร่างระเบียบ กสช. ๒๕๒๔

๒. โครงการสร้างงานในชนบทของรัฐบาล การประเมินผลและการวิเคราะห์ ของ เมธี ครองแก้ว และคณะ เป็นงานวิจัยที่ได้ทำขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๔

๓. รายงานการติดตามผลโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการวางแผน ตำบลและอำเภอ ของ แก้วตา คณะวรรณ และคณะ มกราคม ๒๕๒๕

เอกสารทั้ง ๓ เรื่องได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ นโยบาย วิธีการดำเนินงาน มีการประเมินความสำเร็จของ

งาน กสช. ในด้านการช่วยแก้ปัญหาการว่างงานในฤดูแล้ง และการชะลอการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง การเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎรในชนบท การพัฒนาความสามารถของคณะกรรมการสภาตำบลในการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่น และการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีระหว่างรัฐกับประชาชน ผลการประเมินมิได้แสดงปัญหาด้านจิตใจของชุมชนที่งาน กสช. อาจมีผลกระทบและมีได้เสนอแนะลักษณะงานที่โครงการ กสช. อาจเกอหนุ่นในเรื่องการพัฒนาจิตใจของคนในชุมชน และผลงานของงาน กสช. จึงไม่ปรากฏแนวความคิดหรือแบบปฏิบัติที่ผู้วิจัยจะนำมาใช้กำหนดงานทดลองได้โดยตรง

๒. การสนทนากับชาวบ้านทั่วไป

ผู้วิจัยได้สนทนากับชาวบ้าน และผู้ที่สนใจความเป็นไปของสังคมในท้องถิ่น เช่น นักหนังสือพิมพ์ของท้องถิ่น ได้ข้อมูลที่น่าสนใจหลายประการที่มีประโยชน์ต่อการตัดสินใจกำหนดแนวทางการทำงานได้แก่

๒.๑ โครงการ กสช. มีปัญหาการขาดแรงงาน เนื่องจากชาวบ้านที่เป็นคนในท้องถิ่นเอง มีงานสวนยางและการทำไร่มันสำปะหลัง ซึ่งต้องทำต่อเนื่องสม่ำเสมอ และ

ให้รายได้ที่ต่ำกว่าการไปรับจ้างทำงาน กสช. ผู้ที่รับจ้างทำงาน จึงมักเป็นผู้ที่อพยพมาจากถิ่นอื่น

๒.๒ การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ กสช. เนื่องจากเหตุผลข้อ ๒.๑ เป็นเหตุให้ชาวบ้านไม่รู้สึกรู้ว่า โครงการ กสช. เป็นงานของท้องถิ่นที่ตนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ แต่มักเห็นว่า เป็นงานของรัฐบาลซึ่งมุ่งการจ้างแรงงาน แต่ก็พอใจที่จะให้งานนี้มีอยู่ เพราะก็มีผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นในด้านที่มีสิ่งสาธารณะอันเป็นประโยชน์ เช่น ถนน สะพาน เพิ่มขึ้น

๒.๓ ผู้มีหน้าที่กำเนิงงานโครงการและผู้มีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง ได้รับผลประโยชน์จากรายได้มากกว่าชาวบ้าน

๒.๔ โครงการ กสช. เป็นโครงการที่ทำเพื่อประโยชน์ทางด้านวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเรื่องทางด้านจิตใจแต่อย่างใด

๒.๕ เวลาที่มีปัญหาด้านวัตถุอันเป็นเรื่องสาธารณประโยชน์ ก่อนหน้าที่จะมีโครงการ กสช. ชาวบ้านมักร่วมมือกันแก้ไขปัญหา โดยไม่รอความช่วยเหลือจากทางราชการ แต่ภายหลังมีโครงการ กสช. ชาวบ้านมักละเลยปัญหาที่พอจะแก้ไขได้ รอที่จะได้รับงบประมาณในโครงการ กสช.

วิธีการดำเนินงาน

แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอนใหญ่ คือ

๑. การประชุมกำหนดเลือกงานพัฒนาวัตถุ

ก่อนที่จะมีการเสนอของบประมาณ ในนามของสภาตำบลได้มีการประชุม ระหว่างสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ชาวบ้านทั่วไปที่สนใจกับผู้แทนของกรรมการสภาตำบล เพื่อเลือกงานที่ชาวบ้านต้องการพัฒนา

ในการประชุมได้อธิบายให้ผู้เข้าประชุมได้เข้าใจชัดเจน ถึงวัตถุประสงค์ของการทำงานนั้น ให้เห็นว่า ควรมีการพัฒนาจิตใจตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ ขั้นตอนการเลือกงาน โดยควรเลือกงานตามความจำเป็น และเสนอของบประมาณตามสมควร เป็น ซึ่งชาวบ้านได้ให้ความร่วมมืออย่างดี ดังจะเห็นได้จาก ลักษณะและจำนวนงบประมาณที่เสนอ ทุกครั้งที่มีการประชุมและดำเนินกิจกรรมในโครงการ กสช. พิเศษนี้ ในตอนเริ่มต้นมีการสวดมนต์ไหว้พระรับศีล (ได้มีการอธิบายความหมายและวิธีปฏิบัติชัดเจน) ซึ่งมีผลมากที่ทำให้คนเกิดสำนึกที่จะทำงานอย่างมีศีลธรรม

๒. การปฏิบัติงาน

๒.๑ การเริ่มต้นงาน

ทุกวัน งานเริ่มต้นเวลา ๘.๐๐ น. ชาวบ้านมาประชุมพร้อมกันที่วัด หลังจากสวดมนต์ไหว้พระและรับศีลแล้ว ผู้วิจัยได้อธิบายถึงเป้าหมายของการทำงานที่เป็นการพัฒนาด้านวัตถุและจิตใจให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานได้เข้าใจชัดเจนและได้อธิบายหลักธรรมที่ทุกคนพึงปฏิบัติร่วมกันอย่างละเอียด โดยเน้นเป็นพิเศษถึงการนำไปปฏิบัติพัฒนาจิตใจในช่วงการทำงาน ทั้งนี้ได้ประยุกต์หลักพุทธธรรม ๒ หมวดมาใช้เป็นแนวการปฏิบัติธรรมในการทำงาน คือ

ก. บุญกิริยาวัตถุ ๓ ได้แก่

ทาน หมายถึง การแบ่งปัน กำลังกาย กำลังใจ กำลังเวลา เกื้อกูลแก่กันและกัน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมิใช่หมายจำกัดเฉพาะเพียงการทำบุญที่วัดหรือการช่วยเหลือผู้ยากไร้ ดังนั้น การที่ชาวบ้านสমানสามัคคี สละแรงกาย แรงใจ เวลาทำมาหากิน และผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำงานประจำของตนมาพัฒนาชุมชนถือว่าการทำทานที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรม

ศีล หมายถึง ศีล ๕ ชั้นพื้นฐานชาวบ้านได้ร่วมใจกันรักษาศีลด้วยการปฏิบัติจริงตลอดช่วงการทำงาน มีการละเว้นอบายมุข เช่น การดื่มสุรารายอย่างเด็ดขาด

ภาวนา หมายถึง การเจริญใจ ให้เปี่ยมด้วยความรัก ความหวังดีต่อชุมชนตลอดจนมีจิตใจไม่สั่นติ หรือ กลัววีกนัยหนึ่ง คือ การละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องแผ้วสะอาดงาม

ข. สังคหวัตถุ ๔ ได้แก่

ทาน ความหมายเช่นเดียวกับคำว่า ทาน ในบุญกิริยาวัตถุ ๓

ปิยวาจา หมายถึง การใช้วาจาที่จริงใจแสดงความเป็นพี่เป็นน้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของศีลข้อ ๔ ได้

อัตถจริยา หมายถึง การประพฤตินั้นให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม คือ การที่ชาวบ้านมาร่วมกันพัฒนาชุมชนนั่นเอง

สมานัตตตา หมายถึง การที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเสมอเท่าเทียมกันและการที่ทุกคนทำงานอย่างดีเสมอต้นเสมอปลายตลอดการทำงาน

เพื่อให้ชาวบ้านมีความมั่นใจต่อการพัฒนาจิตใจพร้อมกับการพัฒนาวัตถุยิ่งขึ้นได้ประยุกต์เอาพิธีกรรมการผูกสายสิญจน์มาใช้ กล่าวคือ ให้ชาวบ้านที่รู้สึกอย่างจริงใจว่าต้อง

การจะปฏิบัติหลักธรรมทั้งสองหมวดข้างต้นมารับสายสัญญาณ
จากพระ, ซี, หรือผู้อาวุโสโดยอธิบายว่า สายสัญญาณสีขาว
นั้นเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ เมื่อนำมาผูกที่ข้อมือ
ก็เป็นเครื่องเตือนให้มั่นคงต่อการประพฤติดี การผูกสาย
สัญญาณนี้มีประโยชน์มากเพราะทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่สิ่งที่ทำทั้ง
ในการปฏิบัติธรรมและในการพัฒนาตัวตนวัตถุเป็นเรื่องจริงจัง
มีคุณค่าและมีความหมายโดยเฉพาะเป็นงานบุญที่พุทธ-
ศาสนิกชนที่คิดพึ่งร่วมมือสนับสนุน

๒.๒ ระหว่างการทำงาน

มีการเปิดเทปธรรมะที่เกี่ยวกับความสามัคคี การทำ
งาน การรักษาศีล เป็นต้น สลับกับเพลงที่มีท่วงทำนอง
สร้างบรรยากาศ เสริมความกระตือรือร้นและความสนุกสนาน
ในการทำงาน และมีสาระธรรมบ้างพอสมควร ในช่วงพัก
เที่ยง ชาวบ้านกลับมารับประทานอาหารที่วัดร่วมกัน อาหาร
ที่รับประทานนั้น ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งซึ่งไม่ได้ไปใช้แรงงาน
ในการทำงานได้จัดหาจากบ้านและนำมาร่วม บางแห่งก็มา
ช่วยกันหุงหาที่วัด ระหว่างช่วงรับประทานอาหารได้เชิญผู้มี
ความรู้มาให้ข้อคิดเห็นถ้านการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

๒.๓ การปิดงาน

ในตอนเสร็จงานเวลาเย็นของแต่ละวัน (ส่วนใหญ่ประมาณ ๑๘.๐๐ น.) ได้ประชุมชาวบ้านอีกครั้งหนึ่ง ณ จุดที่งานเสร็จสิ้น เปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ผลดี ผลเสีย ของงานที่ร่วมทำกันมา ให้ทุกคนตรวจสอบตัวเองว่า สามารถประพฤติปฏิบัติหลักธรรมทั้ง ๒ หมวดได้มากน้อยเพียงใด สุดท้ายมีการนั่งสมาธิ แผ่เมตตา ร่วมกันและอธิษฐานใจที่จะเจริญศีลธรรมในชีวิตประจำวัน และพัฒนาหมู่บ้านของตนให้เป็น "ธรรมคาม" หรือหมู่บ้านของผู้มีศีลมีธรรม

๒.๔ การจัดงานพิเศษ

ในวันสุดท้ายของการทำงาน กสช. พิเศษ ได้จัดรายการพิเศษโดยเชิญพันเอกจำลอง ศรีเมือง ในฐานะเป็น ผู้มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนการทำงานนี้แต่ต้น มาดูผลงานและกล่าวปาฐกถา เรื่อง "การสร้างศีลธรรมในชนบท" และ ยังได้เชิญรองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงาน กสช. ของส่วนจังหวัด ปลัดจังหวัด นายอำเภอร่วมแสดงความคิดเห็น ให้กำลังใจแก่ชาวบ้าน ในการพัฒนาวัตถุและจิตใจในท้องถิ่นต่อไป

โดยสรุปสิ่งที่ได้ทำในวันงาน คือ

๑. อธิบายวิธีการประพาศิธรรมตามหลักบุญกิริยา-
วัตถุ ๓ และสังคหวัตถุ ๔ ที่สอดคล้องกับการร่วมงาน กสช.
ก่อนลงมือทำงาน

๒. มีพิธีกรรม ผูกสายสิญจน์

๓. เปิดเทปธรรมะระหว่างการทำงาน

๔. ให้ชาวบ้านประเมินผลการประพาศิธรรมของตน
เองและนั่งสมาธิร่วมกันหลังการทำงาน

๕. เชิญเจ้าหน้าที่ราชการมารับรู้ วิจารณ์

การเก็บข้อมูล

มี ๓ วิธี คือ

๑. สัมภาษณ์ผู้ที่มาร่วมงาน

๒. สังเกตและบันทึก

๓. บันทึกภาพ

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมงานที่รวบรวมได้จากการ
สัมภาษณ์ เป็นข้อมูลที่มีคุณค่ามาก เพราะทุกคนได้แสดง
ความคิดเห็นด้วยความจริงใจและตรงไปตรงมา วิจารณ์ทั้ง

ผลดีและผลเสียของงานที่ทำ ทำให้สัมภาระณที่จะเสนอเพื่อ
ประกอบการพิจารณาต่อไปนี้ ได้ถอดจากเทปโดยเลือกเฉพาะ
ส่วนสาระสำคัญ

คำให้สัมภาษณ์ผู้ร่วมงาน กสช. พิเศษ

พระอธิการเจียง พรหมญาโณ เจ้าอาวาสวัดเนินหย่อง

“เดิมการร่วมมือทำงานมีเฉพาะในหมู่บ้านเท่านั้น แม้
วัดเคยขอให้มาช่วยงานก็มีบางคนจำใจมาช่วย เฉพาะคนที่มี
ความเลื่อมใสเต็มใจมีจิตศรัทธาจริง ๆ จึงมาช่วยแต่การทำ
งานครั้งนั้นความสามัคคีกันดี แม้แต่ต่างหมู่บ้านก็มาช่วย

ชาวบ้านมักคิดว่าการทำงาน คือ การเอาข้าวมาถวาย
พระไม่เข้าใจเรื่องทานอย่างอื่น การอธิบายว่าการทำงานเป็น
การปฏิบัติธรรม เน้นเรื่องทาน-ศีล-ภาวนาทำให้ชาวบ้าน
เข้าใจหลักธรรมถูกต้องขึ้น และทำให้ชาวบ้านสนใจเข้าวัด
มากขึ้นคนที่เข้าอยู่แล้วก็เข้าใจมากขึ้น คนที่ไม่เคยเข้าวัด
ก็เห็นความสำคัญเข้าวัดมากขึ้นเพราะเห็นว่าสิ่งที่จะทำนั้นดี

การทำงานเช่นนี้ เป็นการนำธรรมะไปให้ประชาชน
ถึงในบ้าน ซึ่งได้ผลมากกว่าการสอนธรรมะที่วัดอย่างเดียว
ซึ่งนับว่าเป็นการสอนธรรมะที่ดี”

นายสมนึก เคนาใจศรีภูมิ ^{๕๕}โรงเรียนเนินหย่อง และ
ประธานกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธเนินหย่อง

“ชาวบ้านยินดีเต็มใจในงาน กสช. พิเศษ เขาพอใจ
ด้านวัตถุได้ความสะดวกสบายด้านจิตใจก็สบายขึ้น ไม่เคยมี
ใครทำมาก่อน ประหยัดขึ้นเพราะที่ผ่านมาพอเสร็จงานต้อง
มีการเลี้ยงสุรารายาเมา ทำให้สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ หลายคน
แล้ว ๆ มาไม่เห็นด้วย แต่บางที่ต้องเข้าร่วมวงกับเพื่อนฝูง
ด้วยความเกรงใจ ต้องจำใจไปตามพวก แต่บางคนเขาก็
ชอบการเลี้ยงฉลองจริง ๆ งานนี้นับเป็นงานตัวอย่างที่คน
มาเป็นร้อยมาร่วมงานกันได้โดยไม่มี การดื่มสุราเลย

การทำงาน กสช. ครึ่งนี้ ^{๕๕} ได้มาเฉพาะที่เป็นวัสดุแล้ว
เราต้องมาใช้แรงงานกันเอง ซึ่งเราก็ได้ประชาสัมพันธ์ไป
เขาก็คงเข้าใจดี การพัฒนาจิตใจ ชาวบ้านเริ่มสนใจดีขึ้น
เริ่มพูดถึงประโยชน์ของศีลมากขึ้น ที่ละเล็กละน้อยค่อยซึม
ซาบไป การที่คนมามากเพราะเป็นสิ่งใหม่และส่วนใหญ่เป็น
ชาวพุทธ พูดถึงเรื่องบุญทาน ก็ต้องการกันเยอะ

อยากให้ทำด้านจิตใจให้มากขึ้น ชาวบ้านจะอยู่อย่าง
สงบสุขไม่เบียดเบียนกันและลดอบายมุขลงในหมู่บ้าน

ชาวชนบท ในภาคตะวันออก มีการเปลี่ยนแปลงมีการเอาอย่างโดยเฉพาะวัยรุ่นเลียนแบบคนเมืองหลวง มีปัญหาด้านจิตใจ มือบายมุข ขาดศีลธรรม ชาวบ้านศรัทธาต่อพุทธศาสนาเคร่งครัดเต็มที่ในด้านการทำทาน แต่ในเรื่องพัฒนาจิตใจตนเองไม่ค่อยคำนึงถึง งาน กสช. พิเศษ^๕จะมีประโยชน์อย่างมากในการนำคนให้เข้าใจความเกี่ยวข้องกันระหว่างศาสนากับการพัฒนาชุมชน”

นายพจนาน คมขำ ผู้ประสานกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ

“งาน กสช. พิเศษ ครึ่งนี้มีประมาณ ๖๐ % ที่ได้ผลบริบูรณ์ คนเข้าใจงานจึงเป็นไปด้วยดี อีก ๔๐ % เป็นเพราะบางคนพื้นฐานทางจิตใจไม่เพียงพอและยังมีคนไม่เข้าใจงาน

งานครึ่ง^๕นี้ทำให้คนตื่นตัวในด้านศาสนาเข้าใจธรรมะมากขึ้น เดิมชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เข้าใจศาสนาและงมงายในพิธีกรรม

เรื่องศีล ๕ มีคนรักษาในชีวิตประจำวันกันน้อยมาก ส่วนใหญ่จะรักษาศีลกันในวันพระ เพราะไม่เข้าใจในการรักษาศีล ในงาน กสช. ครึ่ง^๕นี้ได้อธิบายให้คนเข้าใจเรื่องทาน-ศีล-ภาวนา ทำให้คนเข้าใจมากขึ้น เมื่อก่อนคนเข้าใจ

ว่ารักษาศีลแล้วจะทำอะไรไม่ได้เลย เต็มวันทุกคนเข้าใจแล้วว่า เรารักษาศีลไปด้วย ทำงานประกอบอาชีพไปด้วยได้

ในหมู่บ้านเดิมมีค่านิยมในทางฟุ้งเฟ้อมาก อยากมีอะไรเหมือนคนอื่น แต่เวลานี้คนเริ่มหันค่านิยมมาทางศาสนามากขึ้น เนื่องจากมีกิจกรรมที่กลุ่มหนุ่มสาวได้ร่วมจัดทำกับอาจารย์ เมื่อมาฟังธรรมมากขึ้นก็เริ่มเห็นว่าสิ่งที่คนอยากจะได้อยากจะมีนั้นไม่สำคัญ สิ่งที่สำคัญที่เราสมควรจะแสวงหา คือ การถูกต้องของการปฏิบัติถูกต้องทางจิตใจ หลังจากงานนี้ต่อไป ชาวบ้านจะมารวมตัวกันมากขึ้นในกิจกรรมทางศาสนา การปฏิบัติธรรมเขาจะสนใจมากขึ้น

ข้อบกพร่องของงาน คือ ยังไม่ได้ผลอีก ๔๐ % เพราะยังขาดการประชาสัมพันธ์และประสานติดตามงานกับฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะสภาตำบล กรรมการบางคนก็อาจจะยังไม่เข้าใจเป้าหมายของงานชัดเจนเพียงพอ”

นายจกกล งามสนิท ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านเขาดิน

“งาน กสช. พิเศษครั้งนี้ ช่วยด้านเศรษฐกิจสำหรับชาวสวน ชาวไร่ เพราะถนนจะดีขึ้น ทำให้การคมนาคมสะดวก

งาน กสช. ธรรมดา มุ่งให้คนยากจนได้มีงานทำ ส่วนงาน กสช. พิเศษ ทำให้คนสามัคคีกัน ทุนค่าใช้จ่ายของรัฐ (ไม่ต้องจ้างแรงงาน) ประชาชนรักใคร่กันเหมือนพี่เหมือนน้อง ทำให้ประชาชนเห็นคุณค่าของตนเองว่าตนได้มีส่วนในการสร้างทาง ซึ่งเป็นการช่วยประเทศชาติตามนโยบายรัฐบาล ถ้าทำเช่นนั้นต่อไปประเทศชาติเราเจริญกว่าที่แล้มาแล้ว คือ เรียกประชาชนให้มามีส่วนรับรู้รับผิดชอบ การคอร์ปชั่นก็จะไม่มี ชาวบ้านถือว่าเป็นเจ้าของงานทั้งหมด และเป็นเจ้าของเงินที่รัฐบาลส่งมรวรวมกัน (เป็นค่าวัสดุ)

ประชาชนถือว่าทำให้ตัวเอง ถึงจะอยู่ต่างตำบล ต่างหมู่บ้านก็ตาม แต่เมื่อมีการพัฒนาจิตใจร่วมกัน มันทำให้แผ่ขยายความสามัคคี รักใคร่ออกไป ความสามัคคีมีน้ำใจรักใคร่กันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความก้าวหน้ากว่านี้หลายเท่า เพราะเรื่องของจิตใจที่ดีเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก

ถ้างานนี้ทำต่อไป ควรประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นให้ประชาชนเข้าใจทราบซึ่ง เพราะเป็นงานใหญ่ ประชาชนยังไม่แน่ใจในหลาย ๆ ด้าน

เงิน กสช. พิเศษนี้ จะไม่รั่วไหลใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านช่วยกัน”

นายสำเร็จ คนทา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๗ ตำบลวังหว้า

“งาน กสช. พิเศษ ได้ทั้งทางวัตถุและจิตใจพร้อม
เพียงสามัคคีกันดี ชาวบ้านตื่นตัวถ้าหากหน่วยเหนือ หรือ
หน่วยราชการให้ความสนับสนุนหรือเอื้อเฟื้อแบบนั้น เขาก็จะ
มีกำลังใจช่วยเหลืองานตลอดเวลา

การไปวัดก่อนทำงานเป็นการพัฒนาจิตใจ ถ้าทำแบบ
นี้ ท้องถิ่นจะเจริญมากแน่

ที่ผ่านมานาน กสช. ธรรมดาเรื่องการเงินรัวไหลมาก
และมีคนมาร่วมทำงานเพียง ๒๐-๓๐ คน แต่งานนี้มีคนมา
ร่วมประมาณ ๓๐๐ คน รู้สึกน่าภาคภูมิใจ”

นายสุรพล พูนชัย เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนประจำตำบลวังหว้า
และตำบลกระแสน

“งาน กสช. ที่ผ่านมา เหมือนเป็นการดำเนินาฟริกละลาย
แม่น้ำ คือ รัฐบาลมุ่งจุดอย่างเดียว คือ ต้องการกระจาย
รายได้ให้เก็กกับประชาชน ในชนบทแต่ไม่คำนึงถึงผลงานที่
ได้มา ซึ่งมีการพูดกันมาก แต่บางที่ต้งตอบแทนรัฐบาลว่า
การชักนำใส่โอง บางที่ก็หกบ้างเข้าบ้างเป็นธรรมดา มันก็
จำเป็น

คนที่มาร่วมงาน กสช. ที่ผ่านมา ไม่มากเท่าที่ควร มากก็เพราะต้องการเงิน ไม่ได้มีผลทางใจ ถึงแนวทางจะวางไว้ให้ผูกพันแต่ในทางปฏิบัติไม่มีความผูกพันต่องานจริง ๆ และงานที่ทำออกมาจากความคิดของตัวแทนชาวบ้าน ซึ่งในการบริหารงาน คือ สภาตำบล งานที่ทำจึงเสนอออกจากสภาตำบลไม่ใช่จากชาวบ้านจริง ๆ

งานแบบ กสช. พิเศษนี้ ผมเคยคิดถึงงานลักษณะนี้มานาน และคิดว่าคงจะสอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาล การทำเช่นนี้ เป็นประโยชน์มากทั้งด้านจิตใจและวัตถุและตรงกับความต้องการของประชาชน คือ ถูกจุด

กรรมการพัฒนาชุมชนก็ต้องการทำงานในรูปนี้แล้ว แต่ก็ทำลำบากเพราะเราไม่รู้ว่าเอาศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องการพัฒนาอย่างไร การทำงานครั้งนี้จึงเป็นสิ่งดีและเป็นผลทางใจทำให้เกิดความร่วมมือเป็นประโยชน์มาก เป็นงานที่เป็นแม่แบบซึ่งนำไปใช้ในที่อื่นได้ต่อไป

บรรยากาศการทำงาน กสช. พิเศษนี้ อบอุ่นดี เพราะหลายฝ่ายร่วมมือกันดี ถ้าพัฒนากรไปบอกว่าเรามาทำงานกันเถอะ (งานพัฒนา) ประชาชนน้อยคนคงจะเข้าร่วม แต่งานนี้มีคนมาร่วมมาก เพราะคนยังมีความคิดคำนึงในเรื่อง

ศาสนา มาก นอกจากนั้น ส่วนสำคัญอีกอย่างที่ทำให้งานครึ่งนี้สำเร็จก็เพราะมีการสนับสนุนจากหน่วยเหนือ ลำพังทางตำบลหรืออำเภอทำเองก็คงไม่สำเร็จ

ถ้างานลักษณะนี้ทำโดยไม่มีศาสนาเกี่ยวข้อง ครึ่งสองครึ่งนี้ก็อาจจะทำได้ แต่ถ้าทำหลาย ๆ ครั้ง คงจะไม่ได้ผลทำได้ยาก เช่น ถ้ากลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ เหมือนกับกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีศาสนาเกี่ยวข้องก็คงจะล้มไปนานแล้ว

พิธีกรรมช่วยให้จิตใจของคนเป็นไปในแนวเดียวกัน

พื้นฐานการทำงานของเจ้าหน้าที่ ความเข้าใจของราษฎรในหมู่บ้านสำคัญมากเพราะความร่วมมือในแต่ละตำบลมีไม่เท่ากัน

ศาสนาเป็นส่วนสำคัญที่จะให้คนมาร่วม แต่ผู้นำในหมู่บ้านจะมีใครทำได้บ้าง ที่จะทำอย่างนี้ (อย่างงาน กสช. ครึ่งนี้) ถ้าจะทำจริง ๆ ก็ควรมีการลงมาคลุกคลีอย่างที่คณะผู้วิจัยทำกัน แต่ก็ลำบากแม้พัฒนากรเอง เพราะคนที่เข้ามาควรจะต้องเข้าใจเรื่องศาสนาได้ก็พอ แม้จะเอาแผนพัฒนาจิตใจของกรมพัฒนาชุมชน ไปปรึกษากับท่านเจ้าอาวาสวัด บางครั้งท่านเจ้าอาวาส ก็ชวนคนมาไม่ได้เท่าไรแต่อย่างที่ได้เห็นวันนี้มีหลายร้อยคน

สิ่งที่ได้รับในการทำงานครั้งนี้ คือ ผมได้ทราบความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านที่มาทำงานร่วมกัน เพราะผมจะลงไปทำงานอีก ชาวบ้านได้เห็นว่าที่เรามาทำนี้ ก็ไม่มีใครได้ประโยชน์ส่วนตัว เป็นประโยชน์ของเราเอง เงินที่ได้มาก็เป็น กสช. พิเศษ ซึ่งแตกต่างจากธรรมดา ไม่มีการจ้าง เขาตื่นตัวและภูมิใจที่มีงานศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ก็เป็นผลทางใจ เป็นตัวอย่างเป็นแนวทางปฏิบัติให้ชาวบ้านรวมทั้งตัวผมด้วยที่จะนำเอาสิ่งที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน”

นายสยาม อรัญวงศ์ ชาวบ้าน อยู่บ้านเลขที่ ๒๙ หมู่ ๓

“งาน กสช. ที่ผ่านมา ประชาชนถือว่าเป็นเรื่องของสภาตำบล เขาไม่มีส่วนรับผิดชอบทำให้เห็นว่าธุระไม่ใช่และขาดความรับผิดชอบ การมาทำงานก็มารับจ้างทำ ที่ผ่านมามีคนมาทำไม่มากเพราะในภาคนี้คนยากจนมีน้อย เขามิงานประจำของเขาซึ่งมีรายได้ดีกว่าจะมาเสียเวลารับจ้างทำงาน กสช.

งาน กสช. พิเศษ ถ้าประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบว่าเงินมาจากไหน เพื่ออะไร วัตถุประสงค์ของรัฐบาลเป็นอย่างไร เมื่อประชาชนเข้าใจก็จะให้ความร่วมมือและใช้แรงงานของตนให้เป็นประโยชน์

งานครึ่งปีเป็นงานที่ทำครั้งแรก วันแรกคดประชาชน
ไม่ค่อยแน่ใจ วันที่ ๒ ที่ ๓ ต่อมาก็นักเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จาก
๘๐ เป็น ๑๐๐ กว่า ๒๐๐ กว่า และเป็น ๓๐๐ กว่าต่อ ๑ วัน
แสดงว่าคนเข้าใจงาน กสช. พิเศษ ที่ทำหนักขึ้นพอสมควร
การที่ให้คนไปวัดรับศีลปฏิบัติธรรมก่อนทำงาน เป็น
การเริ่มปลุกนิสสัยคนให้มีจิตใจสดชื่น ตั้งใจทำงานด้วยความ
บริสุทธิ์ใจ ได้รู้ว่าคนในท้องถิ่นยังมีความสามัคคีพร้อมเพรียง
และรักถิ่นกำเนิดพร้อมใจทำเพื่อส่วนรวม

งาน กสช. ครั้งก่อน ๆ ทำให้มีความเจริญทางด้าน
วัตถุมากขึ้น แต่ด้านจิตใจประชาชนไม่ได้รับการพัฒนาไป
ด้วย ส่วนงาน กสช. พิเศษ ทำในด้านวัตถุควบคู่กับจิตใจ
ไปด้วยซึ่งตรงกับแผนพัฒนาของรัฐบาลของกรมการ พัฒนา
ชุมชนในแผนพัฒนาจิตใจ

งานนี้รู้สึกว่าคุณมาร่วมมากกว่างานอื่น ๆ ที่เคยจัดทำ
กัน ควรจะมีปีละครั้งให้ประชาชนได้รู้จักรับผิดชอบและเสีย
สละเพื่อส่วนรวม งานครึ่งปียังมีคนบางส่วนยังไม่เห็นด้วย
เพราะไม่รู้ว่าจะงานมาอย่างไร อยากรู้ก็ตามที่ผ่านมาประชาชน

ทั่วไปก็ยังไม่ว่าทุกคนที่พร้อมจะมาช่วยอย่างที่เรารู้สึกกันอยู่ใน
ในการทำงานให้ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชน ทราบว่าโครงการนี้
เป็นอย่างนี้ ไม่เช่นนั้นประชาชนจะถือว่าเป็นเรื่องของกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน แล้วเขาก็จะปลื้มตัวไป

งาน กสช. พิเศษ ทำให้คนเห็นคุณค่าของตนเอง
ทราบว่าตนควรจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ถ้าเขา
เข้าใจว่า ถนนหนทางเป็นสิ่งรองรับความสะดวกสบาย เรา
จึงควรทะนุถนอมบำรุงรักษาให้ดีขึ้น เขาก็คงจะทำดีกว่านี้”

การวิเคราะห์ผลการทดลอง

จากความคิดเห็นของผู้นำในท้องถิ่นและชาวบ้านทั่วไป
ที่ให้สัมภาษณ์ข้างต้น เมื่อนำประมวลกับการสังเกตของผู้
วิจัยและคณะแล้ว ได้วิเคราะห์ประเมินผลการดำเนินโครงการ
ซึ่งจะนำมากล่าวในที่นี้ ๓ ประเด็น คือ

๑. ผลดีของการประยุกต์หลักพุทธธรรมในโครงการ
การสร้างงานในชนบทที่มีผลต่อชาวชนบท

๒. ปัญหาการทำงาน

๓. ปัจจัยสำคัญที่เสริมความสำเร็จของงาน

๑. ผลดีของการประยุกต์หลักพุทธธรรมในโครงการ การสร้างงานในชนบทที่มีผลต่อชาวชนบท

การประยุกต์หลักธรรม หมวคบุญกิริยาวัตถุ ๓ และสังคหวัตถุ ๔ เข้ามาใช้ในการพัฒนาชนบทนั้นนับว่าเหมาะสมสอดคล้องกับศรัทธา และความเข้าใจของชาวบ้านมาก เพราะชาวบ้านมีความสนใจเรื่องการทำบุญทำทาน เป็นพิเศษ เมื่อมีการอธิบายให้เห็นว่าการร่วมพัฒนาหมู่บ้านและการรักษาศีลเจริญจิตใจในช่วงการทำงาน เป็นการทำบุญที่ถูกต้อง ชาวบ้านก็ยินดีเข้าร่วมเพราะชัดเจนถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านที่จะได้รับ

การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบทและการดำเนินงานด้านอื่นตามโครงการ กสช.พิเศษนี้มีผลดีหลายประการ คือ

๑.๑ เป็นการสร้างประชาธิปไตย แก่ชุมชน เพราะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคนที่สนใจเข้าร่วม ให้ความคิดเห็นและการทำงานมาจากน้ำใจการตัดสินใจของชาวบ้านเองตั้งแต่เมื่อเริ่มต้นวางแผนงาน

๑.๒ เป็นการส่งเสริมศีลธรรมแก่ชาวชนบท เมื่อคนจำนวนมากได้มาร่วมกันทำงานด้วยการรักษาศีล ทำทาน

และเจริญภาวนา อย่างพร้อมเพรียงกัน ก็ก่อให้เกิดความ
 ปิติเอิบอímใจในการประพฤติปฏิบัติธรรม สังเกตได้ว่าทุก
 คนทำงานด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม แสดงความเป็นพี่น้องแบบ
 ชาวพุทธอย่างแท้จริง มีผลเป็นพลังกระตุ้นให้ชาวบ้านสร้าง
 ชุมชนของตนให้เจริญตามหลักการแห่งพุทธธรรมต่อไป ดัง
 จะเห็นได้จากข้อคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่า ชาวบ้าน
 หลายคนพอใจกับการที่มีคนจำนวนมากมาร่วมทำงานโดยไม่มี
 มือบายมุข ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในท้องถิ่น ทำให้เกิดความ
 มั่นใจและตั้งใจที่จะจัดงานที่เนื่องด้วยพระศาสนา โดยไม่มี
 อบายมุขต่อไป ชาวบ้านบางคนบอกว่าไม่เคยรู้มาก่อนว่าเวลา
 ทำงานก็สามารถรักษาศีลได้ เพราะเข้าใจว่าการรักษาศีลต้อง
 ทำที่วัด โดยเฉพาะในวันพระและในช่วงเข้าพรรษา และชาว
 บ้านคนหนึ่งซึ่งเดิมเป็นผู้ที่เสพสุราและเล่นการพนันมาก ได้
 เกิดความสนใจ จึงได้พยายามศึกษาปฏิบัติ ซึ่งภายหลังงาน
 กศช.พิเศษนี้ไม่นาน ได้เลิกอบายมุขทุกชนิดและได้ร่วม
 ปฏิบัติธรรมทุกวันพระและทุกรายการพิเศษที่จัด

๑.๓ เพิ่มพลังความสามัคคี เป็นการรื้อฟื้นประ-
 เเพณีการลงแขกอันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย สังเกตได้ว่า
 โครงการ กศช.พิเศษ ประสานระหว่างวัดฤๅและจิตใจนี้ มีผู้

เข้ามาร่วมงานมาก ถ้าตามคำสัมภาษณ์ของชาวบ้าน ก็มากกว่าโครงการ กสช. ที่ผ่านมามากและการเข้าร่วมนี้ มิใช่เฉพาะคนในหมู่บ้านแต่จากทุกหมู่บ้านที่มีกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ แม้ที่มีได้รับงบประมาณ กสช.พิเศษ ก็เข้าร่วมด้วย นับว่างานนี้ได้มีผลกระทบให้เกิดมีการร่วมมือร่วมแรงกันทำงานสาธารณะเพื่อส่วนรวมอย่างมาก

๑.๔ ทำให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งพาตัวเองมีความเป็นผู้นำ

เพราะรัฐบาลใช้แต่วัสดุชาวบ้านต้องช่วยกัน สร้างสรรค์วัสดุ นั้นให้เป็นผลงาน ตนจึงจะได้รับประโยชน์

๑.๕ สร้างความรักในผลงานและท้องถิ่น ผลงานที่

เกิดขึ้นจากหยาดเหงื่อและน้ำใจของทุกคนร่วมกันนั้น ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการที่ทำเป็นของตน พร้อมทั้งจะรักษาและทำนุบำรุงให้ยั่งยืนเป็นอนุสรณ์ตกทอดไปถึงลูกหลานของตนต่อไป และในการทำงานร่วมกันก็ก่อให้เกิดความรักในท้องถิ่นด้วยความรู้สึกร่วมที่ปลุกเร้าความสัมพันธ์และการเสียสละอย่างเต็มกำลังกายและกำลังใจ คือ ความรู้สึก (ดังเห็นได้จากคำสัมภาษณ์) ว่า ในงานนี้ทุกคนมาเพื่อเสียสละ ไม่มีใครได้รับประโยชน์ส่วนตัว

๑.๖ ช่วยให้ชาวบ้านทั่วไปเกิดทัศนคติว่า โครงการ กสช. เป็นงานที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ แต่เดิมชาวบ้านเห็นว่าโครงการ กสช. เป็นงานของรัฐบาลชาวบ้านเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะผู้รับจ้างแรงงาน การทำงานในโครงการ กสช. พิเศษ ชาวบ้านได้รับฝึคชอบงานในลักษณะที่เป็นของตน

๑.๗ เพิ่มคุณค่าและปริมาณงานด้านวัตถุ เพราะไม่ต้องเสียเงินค่าจ้างแรงงาน ลดอัตราการรั่วไหลทางการเงิน และยังได้เงินจากรัฐที่พอมีสถาณะมาร่วมสมทบเพื่อให้งานสำเร็จด้วย ทั้งนี้ ประธานกรรมการสภาตำบลวังหว้าได้สรุปจำนวนเงินที่ราษฎรสมทบและที่ทางราชการ ไม่ต้องจ่ายเป็นค่าจ้างแรงงานไว้ดังนี้

โครงการที่ ๑ ซ่อมปรับปรุงถนนสายมาบพวา-ซากตะไคร้

- ขนาดปริมาณงาน กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔,๐๐๐ เมตร
- สถานที่ดำเนินงาน หมู่ที่ ๓-๔-๗ ตำบลวังหว้า
- งบเงินอุดหนุนจากทางราชการ

๑. ค่าซื้อดินลูกรังใส่ผิวจราจรกลมหลุมบ่อ ๕,๖๐๐ ม.^๓

เป็นเงิน ๑๘๕,๘๐๐ บาท

- งบเงินที่ราษฎรสมทบ

๑. ค่าแรงงานทำ ๓ วัน ๔๕๐ แรง ๆ ละ ๖๐ บาท
เป็นเงิน ๒๗,๐๐๐ บาท
๒. ค่าจ้างเครื่องทุ่นแรงรถแทรกเตอร์ ๓๐ ช.ม. ๆ ละ
๖๐๐ บาท
เป็นเงิน ๑๘,๐๐๐ บาท
๓. ค่าเครื่องคืมอาหาร และอื่น ๆ ๒,๒๐๐ บาท
รวมเงินราษฎรสมทบ ๔๗,๒๐๐ บาท
รวมทั้งสิ้น ๕๕,๒๐๐ บาท

โครงการที่ ๒ ซ่อมปรับปรุงถนนสายหนองสนม-วังห้ว

- ขนาดปริมาณงาน กว้าง ๗ เมตร ยาว ๓,๐๐๐ เมตร
สถานที่ดำเนินงาน หมู่ที่ ๓-๒ ตำบลวังห้ว

๑. ค่าซื้อดินลูกรังใส่ผิวจราจรกลบหลุมบ่อ ๑๒๐๐ ม.^๓
เป็นเงิน ๓๙,๖๐๐ บาท

- งบประมาณที่ราษฎรสมทบ

๑. ค่าแรงคนทำ ๒ วัน ๑๖๕ แรง ๆ ละ ๖๐ บาท
เป็นเงิน ๙,๙๐๐ บาท
๒. ค่าเครื่องทุ่นแรงรถแทรกเตอร์ ๑๘ ช.ม. ๆ ละ
๖๐๐ บาท เป็นเงิน ๑๐,๘๐๐ บาท

๓. ค่าอาหารเครื่องต้ม และอื่น ๆ	๑,๗๐๐ บาท
รวมเงินที่ราษฎรสมทบ	<u>๒๒,๔๐๐ บาท</u>
รวมทั้งสิ้น	<u>๖๒,๐๐๐ บาท</u>

โครงการที่ ๓ ตัดถนนสายเนินหย่อง-ซากยาว หมู่ที่ ๘
ตำบลวังหว้า

- ขนาดปริมาณงาน กว้าง ๗ เมตร ยาว ๓,๗๐๐ เมตร
- งบประมาณอุดหนุนจากราชการ

๑. ค่าท่อระบายน้ำขนาด ๘๐ × ๑๐๐ ซม. ๒๔ ท่อน	
เป็นเงิน	๑๐,๐๘๐ บาท
๒. ค่าปูนซีเมนต์ ๔๐ ถุง ตราช้าง	๓,๔๐๐ บาท
๓. ค่าหิน จำนวน ๖ ม. ^๓ หิน ๒-๓	
เป็นเงิน	๑,๓๒๐ บาท
๔. ค่าเหล็กเส้นขนาด ๓ หุน ๒๖ เส้น	๕๖๒ บาท
๕. ค่าลวดผูกเหล็ก ๒ กก. หินใหญ่ ๑๐ ม. ^๓ ทราย ๑๐ ม. ^๓	
เป็นเงิน	๓,๕๔๕ บาท
๖. ค่าขี้ดินลูกรัง ๒,๕๘๐ ม. ^๓ ๆ ละ ๓๓ บาท	
เป็นเงิน	๘๕,๑๔๐ บาท

รวมเงินที่ราชการอุดหนุน ๑๐๔,๔๔๗ บาท

- งบประมาณที่ราษฎรสมทบ

๑. ค่าแรงงานทำ ๔ วัน ๓๒๐ แรง ๆ ละ ๖๐ บาท
เป็นเงิน ๑๙,๒๐๐ บาท
๒. ค่ารถแทรกเตอร์ ๔๐ ชม. ๆ ละ ๖๐๐ บาท
๒๔,๐๐๐ บาท
๓. ค่าอาหารเครื่องดื่ม และอื่น ๆ ๒,๗๐๐ บาท
๔. ค่าที่ดินในกรรใช้ตัดถนน รวม ๒๓ ไร่ ๆ ละ
๔,๐๐๐ บาท
เป็นเงิน ๙๒,๐๐๐ บาท
- รวมเงินที่ราษฎรสมทบ ๑๓๗,๙๐๐ บาท
- รวมทั้งสิ้น ๒๔๒,๓๔๗ บาท

โครงการที่ ๔ ตัดถนนเข้าหมู่บ้านเขาหิน หมู่ที่ ๖ ตำบล
วังห้ว

- ขนาดปริมาณงาน กว้าง ๗ เมตร ยาว ๒,๕๐๐ เมตร
- งบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ

๑. ค่าที่อธิบายหน้าขนาด ๖๐ × ๑๐๐ ซม. ๑๖ ท่อน
๔,๔๘๐ บาท
๒. ค่าที่อธิบายหน้าขนาด ๔๐ × ๑๐๐ ซม. ๑๖ ท่อน
๒,๗๒๐ บาท

๓. ค่าหินใหญ่ ๑๐ ม.^๓ ๆ ละ ๒๐๐ บาท ๒,๐๐๐ บาท
 ๔. ค่าปูนตราข้าง ๒๕ ถู ๆ ละ ๘๕ บาท ๒,๑๒๕ บาท
 ๕. ค่าดินลูกรัง จำนวน ๑,๖๐๐ ม.^๓ ๆ ละ ๓๓ บาท
 ๕๓,๔๖๐ บาท

รวมเงินอุดหนุนจากราชการ ๖๔,๗๘๕ บาท
 งบเงินจากรัฐธรรมนูญ

๑. ค่าแรงงานคนทำ ๒๓ วัน ๒๗๐ แร่ง
 เป็นเงิน ๑๖,๒๐๐ บาท
 ๒. ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และอื่น ๆ ๑,๕๐๐ บาท
 ๓. ค่าที่ดินที่ใช้ตัดถนน รวม ๑๕ ไร่ ๒ ง. ๕๐ วา
 ๗๘,๐๐๐ บาท
 ๔. ค่าเครื่องทุ่นแรงรถแทรกเตอร์ ๓๐ ช.ม.
 ๑๘,๐๐๐ บาท

รวมเงินที่ราษฎรสมทบ ๑๑๓,๗๐๐ บาท

รวมทั้งสิ้น ๑๗๘,๔๘๕ บาท

รวมเงินอุดหนุนจากทางราชการทั้งหมด ๓๙๓,๖๓๒ บาท

รวมเงินที่ราษฎรสมทบทั้งหมด ๓๒๑,๒๐๐ บาท

รวมคิดเป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมด ๗๑๔,๘๓๒ บาท

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าโครงการ กสช. พิเศษนี้ทำงานมากกว่า คนมากกว่า ผลมากกว่า ที่จะไม่ประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไป

๒. ปัญหาการทำงานและการแก้ไข

ถึงแม้ว่าการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปในโครงการ กสช. พิเศษ จะก่อให้เกิดผลดีหลายประการดังกล่าวข้างต้น แต่เนื่องจากโครงการ กสช. พิเศษนี้ได้เข้ามาสู่งานวิจัยในช่วงเริ่มการทดลอง ผู้วิจัยจึงประสบปัญหาทั้งทางด้านความสัมพันธ์และความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อผู้วิจัยและปัญหาความเข้าใจในวิธีการดำเนินงานของโครงการ ดังพอประเมินส่วนที่เป็นปัญหาได้ดังนี้

๒.๑ ปัญหาการสร้าง ความเข้าใจแก่ชาวบ้าน

เนื่องจากลักษณะงานที่ทำเป็นงานใหม่ และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านได้เข้าใจความเป็นไปของโครงการน้อยเกินไป อีกทั้งโครงการได้เข้ามาในช่วงเริ่มการทดลองของงานวิจัย ผู้วิจัยยังมิได้สร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านบางหมู่บ้านในระดับที่สามารถสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจ และความมั่นใจในตัวผู้วิจัยและคณะอย่างกว้างขวางเพียงพอ ชาวบ้านส่วนหนึ่งซึ่งยังมิได้รู้จักผู้วิจัยจึงมีความลังเลไม่แน

ใจที่จะเข้าร่วม นอกจากนี้เมื่อมีชาวบ้านบางคนวิจารณ์ว่างานนี้อาจเป็นวิธีการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ใช้ศาสนาบังหน้าก็ยิ่งลงเล และลักษณะของหมู่บ้านขนาดเล็ก ข้อวิจารณ์แม้เพียงเล็กน้อยก็กระจายออกไปอย่างรวดเร็ว

ปัญหา^{๕๖}แก้ไขด้วยการขอความร่วมมือ^{๕๗}จากเจ้าหน้าที่ระดับสูง คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น คือ นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้ช่วยอธิบายชี้แจงให้ชาวบ้านฟัง ซึ่งก็ได้รับความร่วมมืออย่างดี เพราะลักษณะงานเป็นโครงการพิเศษมีการติดต่อตามระบบราชการระหว่างสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จังหวัด อำเภอ และสภาตำบล นอกจากนี้ ในการเริ่มต้นงานของแต่ละวันก็ได้มีการเล่าความเป็นมา วัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานอย่างละเอียด วิธีการแก้ปัญหา^{๕๘}ได้ผลอยู่บ้างเพราะมีผู้ร่วมงาน^{๕๙}มากชน^{๖๐}ๆ ตามลำดับ

๒.๒ ปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านที่เห็นไม่มีค่าจ้างแรงงาน

ชาวบ้านบางคนไม่ให้ความร่วมมือ เพราะเห็นว่าเป็นงานที่ไม่มีค่าจ้างแรงงานเหมือนอย่างงาน กสช. ที่ผ่านมาและไม่เข้าใจว่าการพัฒนาด้านจิตใจกับการพัฒนาด้านวัตถุจะไปด้วยกันได้อย่างไร

ปัญหา^๕นี้ได้พยายามแก้ไขด้วยการประชาสัมพันธ์และการพิสูจน์จากผลงานที่ทำจริง ซึ่งเมื่อได้มีการร่วมกันทำงานถือคือ เจริญใจ ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่เข้าร่วมงานก็พอใจ บางคนมาช่วยงานทุกวัน หลายคนพอใจที่ไม่มีการดื่มสุรา เป็นการประหยัดและสบายใจดี และเมื่อบอกเล่ากันต่อไป ก็ช่วยให้ชาวบ้านที่ยังไม่ได้มาได้เข้าร่วมงานในวันต่อๆ มาเพราะได้เห็นคุณค่าของการร่วมแรงร่วมใจเพื่อส่วนรวมที่มีผลดีทั้งส่วนตนและสังคม

๓. ปัจจัยสำคัญที่เสริมความสำเร็จของงาน

การดำเนินงานนอกจากจะประสบผลดีเนื่องจากการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปเป็นหลักในการทำงานแล้ว ปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีก ๔ ประการที่มีส่วนเสริมสร้างความสำเร็จของงาน^๕ คือ

๓.๑ ความสามารถและความร่วมมือเอาใจใส่ของผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบในท้องถิ่น ได้แก่ นายอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้าน พระ ครู ผู้นำของกลุ่มหนุ่มสาว เป็นต้น

๓.๒ ความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ในระดับสูงขึ้นไปซึ่งมาเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ และฝากข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ อาทิ รองผู้ว่าราชการจังหวัด ประธานสภาจังหวัด

๓.๓ ความเป็นผู้นำและน้ำใจของคนในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านที่แสดงออกต่อกันเป็นกำลังใจที่ก่อให้เกิดความสามัคคี อยากร่วมช่วยเหลือ ร่วมแรงร่วมใจกันมากจนถึงขั้นความประทับใจของงานในความรู้สึกของผู้เข้าร่วมที่สุกมิได้อยู่ที่ผลทางวัตถุ แต่อยู่ที่การได้เห็นคนจำนวนมากเข้ามาช่วยเหลือกันและกันและต่างคนต่างกำลังปฏิบัติธรรมละชั่วทำความดี ทำให้หมดจด ชาวบ้านต่างแบ่งปันหน้าที่การทำงานได้ด้วยตัวเอง ส่วนหนึ่งทำถนน อีกส่วนหนึ่งรับหน้าที่เป็นฝ่ายสวัสดิการ ดูแลเรื่องน้ำ อาหาร บางคนก็อาสาเป็นโฆษก แม้กระทั่งพระภิกษุ ก็อยู่ร่วมงานตลอดเวลา เดินสนทนากับชาวบ้าน พูดให้กำลังใจ อธิบายเรื่องศีลที่ชาวบ้านข้องใจ เป็นต้น

๓.๔ การที่คณะผู้วิจัยและฝ่ายดำเนินงานของชุมชนได้ลงมือทำงานปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมทั้ง ๒ หมวดเป็นแบบอย่าง เป็นกำลังใจต่อชาวบ้านอย่างมาก ในการสัมภาษณ์ชาวบ้านบางคนบอกว่าเมื่อเห็นคณะผู้วิจัยซึ่งเขาคาดว่าไม่เคยทำงานหนักกลางแดดมาก่อนได้ลงมือทำงานร่วมกับเขาโดยตลอดเช่นนั้น ก็พูดกันว่า คนที่อื่นยังมีน้ำใจมาช่วยพัฒนาหมู่บ้านของเขา ทำไมพวกเขาจะไม่ช่วยกันทำ

ข้อเสนอแนะ

๑. รัฐบาล กสช. ที่เป็นการจ้างแรงงานไม่เหมาะสมที่จะใช้ในทุกท้องถิ่น

ชาวชนบทในบางท้องถิ่น ไม่มีปัญหาเรื่องความยากจนและความจำเป็นที่ต้องขึ้นรถหนานในช่วงหน้าแล้งเนื่องจากมีการทำสวน ทำไร่ หมุนเวียนตลอดปี นโยบายของโครงการ กสช. ที่มุ่งการจ้างแรงงานจึงไม่สอดคล้องกับท้องถิ่นเหล่านั้น ก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในโครงการประชาชนส่วนใหญ่ไม่กระตือรือร้น ไม่สนใจที่จะร่วมงานและอาจทำให้สภาพตลาดต้องทำงานนอกกรอบที่กำหนดเพื่อจะให้งานสัมฤทธิ์ผล เช่น อาจจ้างผู้รับเหมาทำ แต่ต้องมติดูบัญชีหรือลายเซ็นของผู้ที่มาทำงาน เป็นต้น โครงการ กสช. จึงไม่มีความจำเป็นต้องให้ค่าจ้างแรงงานเสมอไป ในบางท้องถิ่น รัฐบาลควรสนับสนุนในเรื่องวัสดุ เพื่อผลการพัฒนาทางด้านวัสดุซึ่งจะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น และควรที่จะใช้วิธีการกระตุ้นให้ประชาชนมาร่วมสละแรงกายและเวลาซึ่งถ้าใช้วิธีการกระตุ้นที่สอดคล้องกับทัศนคติหรือค่านิยมของชาวบ้าน ดังที่ได้ทดลองเอาหลักธรรม บุญกิริยาวัตถุ ๓ และ สังคหวัตถุ ๔

เข้าไปใช้ในการทดลอง ชาวบ้านก็จะเข้าร่วมอย่างเต็มที่ นอกจากจะได้ผลทางด้านวัตถุแล้ว ยังได้ผลทางด้านจิตใจ อีกหลายประการ

แนวความคิดที่ได้จากงานทดลองนี้ ตรงกับ รายงาน การประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔ ภาคกลาง (คำว่าภาคกลางในที่นี้ รวมภาคตะวันออกไว้ด้วย) ซึ่งสำนักงานเลขาธิการ กสช. ได้มอบหมายให้ คณาจารย์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยดำเนินงาน ผู้ประเมิน ได้สรุปว่า

- ประชาชนในภาคกลางในทุกท้องถิ่นที่ไม่ประสบการว่างงานในฤดูกาลใดฤดูกาลหนึ่งเป็นช่วงเดียวกันหมดเหมือนในภาคอื่น ๆ ดังนั้นหลักการและวัตถุประสงค์ที่มุ่งให้ราษฎรในชนบทมีงานทำในฤดูแล้งนั้น จึงไม่เหมาะที่จะนำมากำหนดใช้สำหรับทุกท้องถิ่นในภาคกลาง

- ประชาชนในภาคกลางมิได้อพยพเข้าไปทำงานในเมืองในบางฤดูกาลดังที่คณะกรรมการ กสช. สันนิษฐานไว้ การอพยพเข้าไปทำงานอย่างถาวร จากการสำรวจพบผลยืนยันในทางตรงกันข้ามกับข้อสันนิษฐานเบื้องต้นดังกล่าวนี้ กล่าวคือ มีแรงงานที่อพยพจากภาคอื่นเข้าไปทำงานหรือทำ

มาหากินในท้องที่ภาคกลางเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ กสช. ในประเด็นเกี่ยวกับการสกัดกั้นการอพยพเข้ามาหางานทำในเมือง จึงไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้สำหรับทุกท้องที่ในภาคกลาง

- ในด้านการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน นอกเหนือจากการประกอบอาชีพตามปกติประชาชนในท้องที่ภาคกลางมีรายได้เพิ่มจากโครงการนี้แต่เพียงเล็กน้อย เพราะในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีงานทำประจำอยู่แล้ว ประชาชนในท้องที่ดังกล่าวจึงเข้าร่วมโครงการโดยมุ่งหวังจะได้สิ่งอันเป็นประโยชน์ตามโครงการมากกว่าที่จะต้องการรายได้จากค่าจ้างแรงงาน

- เจ้าหน้าที่ร้อยละ ๖๗ ลงความเห็นว่าเป็นประชาชนมีความกระตือรือร้นน้อย ส่วนที่เหลือประเมินว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นปานกลาง เพราะประชาชนส่วนมากไม่ได้ว่างงานในช่วงดังกล่าว ดังนั้นในการดำเนินงานโครงการ กสช. จึงประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ต้องไปหาแรง

* สำนักงานเลขานุการ กสช. รายงานการประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔ ภาคกลาง (กทม. : โรงพิมพ์เทคนิค, ๒๕๒๕), หน้า ๓๓-๔

งานมาจากตำบลอื่น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นพวกรับจ้างทำงานที่มา
จากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ^๒

— การระดมความสำนึกและการมีส่วนร่วมของประ-
ชาชนในโครงการ กสช. ยังมีต่ำมาก หรือเกือบไม่มีเลย
ควรจะได้มีความพยายามทำให้เกิดผลกันให้มากขึ้น^๓

ดังนั้นข้อเสนอของคณะผู้ประเมินผลที่ว่า “ควรมีการ
กำหนดโครงการ กสช. ออกเป็นหลายแผน ให้มีหลักการ วัตถุประสงค์
ประสงค์ และระเบียบปฏิบัติที่แตกต่างกัน สำหรับใช้ในท้องที่
ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และสภาพการณ์แตกต่างกัน เพื่อให้
เหมาะสมกับสภาพปัญหาของแต่ละท้องที่ให้มากที่สุด” จึงเป็น
เรื่องที่คณะกรรมการของโครงการสร้างงานในชนบทพึงนำ
ไปพิจารณาปรับปรุงนโยบายและแนววิธีการดำเนินงานอย่าง
ยิ่ง

๒. ลักษณะงาน กสช. ที่ผ่านมาบางครั้งมีผลกระทบ
ต่อปัญหาจิตใจศีลธรรมของชาวชนบท

การจ้างแรงงานในบางท้องถิ่นซึ่งไม่มีความจำเป็นมีผล
เสียในด้านการลดคุณภาพประชากร โดยเฉพาะการ ฟังพาดน

^๒ เรื่องเดิม, หน้า ๔๕.

^๓ เรื่องเดิม, หน้า ๕๐

เอง เพราะเมื่อมีปัญหาการพัฒนาด้านวัตถุ ก็อาจไม่คิดแก้ไขหวังคอยความช่วยเหลือจากงบประมาณจัดสรรของโครงการ กสช. นอกจากนี้ ยังอาจมีผลกระทบต่อความสามัคคีของชาวบ้าน ในการพัฒนาชุมชนและความรักในท้องถิ่นด้วย

จากรายงานการประเมินผลโครงการ กสช. พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔ ปรากฏปัญหาลักษณะนี้ชัดเจนเฉพาะในเขตภาคเหนือ ซึ่งสรุปผลกระทบของโครงการ กสช. ที่มีต่อสังคมท้องถิ่นหนึ่งว่า

“ผลกระทบต่อความร่วมมือกันในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งโดยปกติแล้ว พบว่าในการพัฒนาท้องถิ่นโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ราษฎรจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และสมาชิกในครอบครัวต่างให้ความสนใจร่วมแรงกันเกือบทุกครอบครัว และเห็นว่าไม่ควรจ่ายค่าแรงงานให้กับผู้ที่เข้าร่วมงาน หลังจากที่โครงการ กสช. เข้าไปมีบทบาทในการเสริมสร้างให้ประชาชนมีงานทำในระยะที่มีการว่างงาน และจะช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนด้วยนั้น ทำให้ค่านิยมของประชาชนในด้านการให้ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป การลงแรงโดยไม่รับ

ค่าจ้างได้ลดลง และต่างก็จะคอยโครงการ กสช. ด้วย
ความร่วมมือร่วมใจ ความสามัคคีในท้องถิ่นย่อมจะลด
น้อย^๔

แม้การประเมินผลในภาคอื่นจะเห็นว่าไม่กระทบต่อ
ปัญหาความร่วมมือร่วมใจก็ตาม ก็ควรที่จะคำนึงถึงปัญหาที่
อาจจะเกิดขึ้นเช่นเดียวกับในภาคเหนือ อีกประการหนึ่งควร
คิดในอีกทางหนึ่งว่า ยิ่งประชาชนยังมีความพร้อมใจที่จะ
ร่วมงานพัฒนาท้องถิ่นของตน ก็น่าจะพยายามหาวิธีใช้พลัง
ส่วนนี้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ซึ่งน่าจะให้ผลดีทั้งทางด้าน
วัตถุและจิตใจ เท่ากับเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีค่าของ
ไทยให้ดำรงอยู่และเพิ่มพูนขึ้น

๓. การประยุกต์หลักกรรมในงาน กสช.

การประยุกต์หลักกรรมเข้าไปใช้ประกอบโครงการ
กสช. นี้ เป็นเรื่องที่น่ากระทำอย่างยิ่ง เพราะเป็นการได้ผล
ประโยชน์เพิ่ม โดยเฉพาะในการสร้างเสริมทรัพยากรมนุษย์
โดยใช้งบประมาณเท่าเดิมหรือน้อยกว่าเดิม ทั้งนี้ในการ

^๔ สำนักงานเลขาธิการ กสช. รายงานการประเมินผล โครงการ
สร้างงานในชนบท พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔ ภาคเหนือ หน้า ๑๒.
(เอกสารโรเนียว)

ประยุกต์หลักธรรมเข้าไปใช้ในแต่ละท้องถิ่นควรที่จะได้มีการพิจารณาเลือกสรรหลักธรรมที่สอดคล้องกับ ศรัทธาความเข้าใจและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น มิใช่อาศัยแนวทางเดียวต่อคนทั้งประเทศ ในท้องถิ่นที่ประชาชนมีได้นับถือพุทธศาสนา ก็ควรประยุกต์หลักธรรมที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นศรัทธาเลื่อมใสเข้าไปใช้

๔. ผู้ทำงานการประยุกต์หลักธรรมในงาน กสช. ต้องมีความเข้าใจหลักธรรมและประเพณีตนเป็นแบบอย่าง

การทำงานในลักษณะ กสช. พิเศษ ประสานประโยชน์วัตถุและจิตใจเข้าด้วยกันนี้ ไม่อาจสำเร็จได้ด้วยการกำหนดนโยบายจากส่วนบนลงไปที่สภาตำบลให้นำไปปฏิบัติเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องมีส่วนเข้าใจหลักการและแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยเฉพาะทางด้านธรรมะเข้าไปประสานสร้างความเข้าใจและร่วมลงมือทำกับชาวบ้านอย่างจริงจังและจริงใจเป็นแบบอย่าง ตัวอย่างเช่น ในการทำงานทดลองนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ความพยายามมากในการจัดประชุมพูดให้ชาวบ้านเห็นชอบกับการรักษาศีลในช่วงการทำงาน โดยเฉพาะการไม่ดื่มสุรา บางคนอ้างว่าเป็นประเพณีของคนไทย บางคนก็ว่าถ้าไม่มีสุราก็จะไม่มีแรงทำงาน บางคนว่าปรกตงานใน

หมู่บ้าน งานไหนที่ไม่มีสุราเลี้ยงดูอย่างเต็มที่จะมีคนมาร่วม
น้อยมาก ฉะนั้นในการดำเนินงาน ผู้ดำเนินงานจะต้อง
สามารถอธิบาย และโน้มนำใจให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นชอบ
ให้ได้ ที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีการปฏิบัติในชีวิตประจำวันเป็น
แบบอย่างในเรื่องเหล่านี้ด้วย เพราะการสร้างความสำเร็จ
ต่อชาวบ้านเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

๕. ควรมีการทดลองหาแนวทางการประยุกต์หลัก-
ธรรมในงาน กสช. ท้องถิ่นอื่น

การดำเนินงานประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปใช้ใน
โครงการ กสช. ที่ได้ทำในโครงการ กสช. พิเศษ เป็นการ
ทดลองงานครั้งแรก ถ้าจะมีการคิดนำไปใช้ในที่อื่นด้วย น่า
จะได้ทำการทดลองในท้องถิ่นที่มีสถานภาพ เช่น ภาวะ
เศรษฐกิจ ภาวะการเมือง ภาวะสังคม แตกต่างกันไปเพื่อจะ
ได้นำแนวทางไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่น เพราะ
รูปแบบการประยุกต์หลักธรรมที่ได้ใช้ในงานทดลองเป็นสิ่ง
ที่พึงทำในท้องถิ่นที่ไม่ต้องการค่าจ้างแรงงานอย่างเช่น ใน
ถิ่นภาคกลางหลายแห่ง สำหรับถิ่นที่เป็นเขตยากจนก็ยัง
จำเป็นที่จะต้องยึดหลักนโยบายเดิม คือ การใช้แรงงานของ
ราษฎรเป็นหลัก โดยใช้วิธีการจ้างงาน เพราะเป็นสิ่งที่

ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนได้ ก็น่าจะนำหลักการ
พัฒนาจิตใจเข้าไปสอดแทรกที่ช่วยให้เกิดความรักความ
สามัคคีตลอดจนได้เป็นช่วงแห่งการปฏิบัติธรรม มีการรักษา
ศีลร่วมกัน เป็นต้นได้ ทั้งนี้ควรจะเป็นในรูปแบบใด และ
จะมีความแตกต่างกับท้องถิ่นที่ได้ทดลองทำไปแล้วหรือไม่
อย่างไร เป็นเรื่องที่ต้องทำการศึกษาทดลองต่อไป

จากความสำเร็จของการทำโครงการ กสช. พิเศษ ซึ่ง
มีผู้นำท้องถิ่นทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และประชาชน
ในหมู่บ้านจำนวนมากเข้าร่วมงาน ทำให้เจ้าอาวาส ผู้นำของ
กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธตลอดจนชาวบ้านที่เห็นคุณค่าของงาน
พัฒนาจิตใจ ซึ่งได้เสียกำลังใจไปบ้างเนื่องจากเหตุการณ์ที่
เกิดขึ้นภายหลังงานวันปีใหม่ เกิดกำลังใจและความมั่นใจใน
การทำงานด้านนี้ต่อไป จึงได้ร่วมกันกำหนดโครงการบรรพชา
สามเณรในช่วงระหว่างวันที่ ๑๓-๒๑ เมษายน เนื่องจาก
โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นโครงการที่น่าจะ
จัดทำเป็นประจำในหมู่บ้านหรือตำบลต่าง ๆ ทั่วประเทศ และ
ในปัจจุบันก็ได้มีพระภิกษุดำเนินการเรื่องนี้อยู่เสมอ ไม่น้อย จึง
ขอเสนอรายละเอียดเรื่องนี้ โดยคัดเลือกเฉพาะส่วนที่จะผู้จัดทำ
โครงการสามเณรภาคฤดูร้อนจะนำไปใช้ประโยชน์ได้

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เมษายน ๒๕๖๕

เตรียมตัวเดินตามรอยบาทพระศาสดา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมั่นฝึกฝนปฏิบัติ

สถาบันส่งเสริมบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๒. เพื่ออบรมเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและประเพณีวัฒนธรรมในพุทธศาสนา
๓. เพื่อฝึกให้เยาวชนมีความประพฤติดีประพฤติกุศลคือ
 - เป็นลูกที่ดีของบิดามารดา
 - เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์
 - เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน
 - เป็นประชาชนที่ดีของชาติ
 - เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีของศาสนา
๔. เพื่อกระตุ้นให้ผู้ปกครองกระตือรือร้นและให้ความสนับสนุนต่องานพัฒนาท้องถิ่นทางด้านศีลธรรม

หลักการการดำเนินงาน

๑. ไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการและเจ้าภาพ โดยถือว่าผู้ปกครองของเยาวชนที่มาบรรพชาและผู้ใหญ่ที่มีความสนใจเป็นเจ้าภาพตามความสมัครใจ
๒. จัดอย่างประหยัด โดยใช้ค่าใช้จ่ายจากปัจจัยที่ผู้ปกครองของสามเณรมอบให้ตามความสมัครใจ จีวรนำจีวรเก่าของ พระภิกษุมาเย็บตัดเย็บใหม่ บาตรขอความสนับสนุนจากพระในท้องถิ่น
๓. เลือกวิทยากรที่เป็นคนในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ เพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนาในท้องถิ่นให้ปรากฏ และเป็นแนวทางที่จะทำให้คนในท้องถิ่นจัดงานบรรพชาสามเณรได้เองในปีต่อ ๆ ไป
๔. ให้พระภิกษุสงฆ์ในวัดได้มีส่วนร่วมในการอบรม และดูแลสามเณรมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้ท่านมีความกระตือรือร้นในการทำงานพระศาสนาแก่ท้องถิ่น

หลักเกณฑ์ในการรับสมัคร

๑. ผู้ประสงค์จะเข้ารับการบวชสามเณรต้องเป็นเด็กชายอายุระหว่าง ๑๐-๑๕ ปี
๒. ต้องได้รับการอนุญาตและคำรับรองจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง
๓. ก่อนที่จะได้รับอนุญาตให้บวชเป็นสามเณรได้ ผู้สมัครต้องมารับการอบรมเกี่ยวกับพิธีการบวช การกราบ กิริยามารยาทอันพึงปฏิบัติในขณะที่บวชเป็นสามเณรและทดลองศึกษาปฏิบัติสมาทานอุโบสถศีลเป็นเวลา ๗ วัน เพื่อทดสอบดูความพร้อมของร่างกายและจิตใจและเพื่อเตรียมตัวที่จะเข้าพิธี
๔. ผู้ที่ไม่สามารถท่องคำบรรพชาได้ จะไม่ได้รับอนุญาตให้บวช

ระเบียบสำหรับสามเณรที่เข้ารับการอบรม

๑. ต้องรักษาศีล เสด็จยวัตร และประพฤติตามกฎระเบียบของวัดโดยเคร่งครัด

๒. ต้องเข้ารับการอบรม ทำวัตรสวดมนต์ และปฏิบัติกรรมฐานตามกำหนดการตลอดระยะเวลาที่บวชอยู่
๓. ห้ามมิให้เก็บเงินและของมีค่าอันไม่จำเป็นไว้กับตัว เช่น วิทยุ นาฬิกา เครื่องประดับ เป็นต้น
๔. ห้ามมิให้ออกนอกเขตวัดโดยไม่ได้รับอนุญาตจากพระอาจารย์ผู้ปกครองหรือพระพี่เลี้ยง
๕. ห้ามมิให้ญาติหรือเพื่อนของสามเณรมาพูดคุยกับสามเณรในเวลาที่ควรอยู่ในชั้นเรียน

หลักสูตรของการอบรม

- ๑) การเสนอหลักสูตร ทำในรูปการบรรยาย โดยนิมนต์และเชิญวิทยากรผู้มีความรู้ทั้งที่อยู่ในจังหวัดระยองและจากกรุงเทพฯ มาบรรยายเนื้อหาธรรมะที่ได้อบรมสามเณรมีดังต่อไปนี้

- วันที่ ๑ : - เป้าหมายและอันติสงส์ของการบรรพชาเป็นสามเณร
- การปฏิบัติตนของพ่อแม่ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในช่วงที่สามเณรบวช มีการรักษาศีล เป็นต้น

วันที่ ๒ : - คีล ๕, คีล ๘, คีล ๑๐ ความหมายพิธีปฏิบัติและอานิสงส์ของคีล ปัญหาส่วนตนและสังคมอันเนื่องจากการไม่มีคีล, ธรรม ๕

วันที่ ๓ : - พุทธประวัติ บรรยายประกอบภาพ เห็นพุทธจริยาที่เหมาะสมกับวัยของสามเณร เช่น ความกล้าหาญ การเสียสละ ความเมตตา การให้อภัย

วันที่ ๔ : - คุณของพระรัตนตรัย
 - วิธีการกราบพระที่ถูกต้องทั้งทางกายและทางใจ
 - ความสำคัญของการเข้าร่วมประเพณีและพิธีกรรมในพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจ
 - อธิบายความหมายของบทสวดมนต์ที่สามเณรต้องท่องสวดและที่ ไต่ยิน ไต่ฟังในการเข้าร่วมพิธีกรรม เช่น บทตั้งนโมและบทให้พรยถาสัพพี

วันที่ ๕ : - หัวใจพุทธศาสนา (โอวาทปาฏิโมกข์) ได้แก่ การละความชั่ว การทำแต่ความดี การทำใจให้บริสุทธิ์

— บุญ การทำบุญที่ถูกต้อง บุญกิริยาวัตถุ ๓

วันที่ ๖ : — กรรม-เทพเจ้าแห่งความยุติธรรม

— ความกตัญญู เน้นเป็นพิเศษ เรื่อง ความกตัญญูที่พึงมีต่อบิดามารดา

วันที่ ๗ : — บารมี ๑๐ คุณค่าของการปฏิบัติบารมีแต่ละอย่าง

— วิธีการสร้างความมั่นคงของชีวิต ๔ ประการ คือ ขยัน สัจสมและรักษาทรัพย์ โดยเฉพาะ อริยทรัพย์ ประหยัด คบคนดี

วันที่ ๘ : — การอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยอาศัยหลักสัมพันธสังคหวัตถุ ๔ และลักษณะมิตรแท้-มิตรเทียม

วันที่ ๙ : — การกิน อยู่ หลับ นอน แบบชาวพุทธ

— สภาพแวดล้อมที่เป็นภัยต่อสุขภาพกายและใจ

วันที่ ๑๐ : — การทำตนให้เป็นผู้ใหญ่โดยเจริญพรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และการรู้จักพึ่งพาตัวเอง

วันที่ ๑๑ : - ความหมายของการเป็นชาวพุทธที่แท้

วันที่ ๑๒ : - อริยสัจ ๔

วันที่ ๑๓ : - ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับวัด - สาเหตุ
ที่ทำให้เด็กส่วนใหญ่ไม่อยากมาวัด และ
แนวทางการปรับปรุงกิจกรรมในวัดเพื่อ
จูงใจให้เด็กมาวัด

๒) การปฏิบัติ

- ทำวัตรเช้าและเย็นทุกวัน
- ออกบิณฑบาตตอนเช้าหลังทำวัตร
- ฝึกการเจริญสติ-สมาธิ ครึ่งละประมาณ ๑๕
นาทีช่วงเช้า บ่าย และกลางคืน
- ฝึกการเดินจงกรม ทำในระหว่างวัน สลับ
การเรียนการสอน
- ฝึกโยคะ ก่อนการเจริญ สติ-สมาธิในช่วงเช้า

๓) กิจกรรมเสริม

- ๓.๑ แบ่งกลุ่ม - จัดกลุ่มสามเณร ๔ กลุ่ม
ย่อย กลุ่มละประมาณ ๖-๘ รูป
แต่ละกลุ่มมีพระพี่เลี้ยง ๑ รูป

และพี่เลี้ยง ชมราวาส (นิสิต
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ๑ คน
เพื่อช่วยเหลือให้คำแนะนำ
และสังเกตพฤติกรรม ซึ่ง
ช่วยให้มีการจัดการเรียน
การสอน การปฏิบัติและ
กิจกรรมเสริมได้สอดคล้อง
กับสถานการณ์ในแต่ละ
ตอน

๓.๒ อภิปราย - แบ่งกลุ่มสัมมนาหัวข้อที่
เหมาะสม เช่น วันที่ ๑๓
ให้แต่ละกลุ่มสรุปสาเหตุที่
ทำให้เด็กไม่ยอมมาวัด
และแนวทางการแก้ไข
แล้วนำมาเสนออภิปราย
ร่วมกัน

๓.๓ กิจกรรมที่ - จัดกิจกรรมให้สามเณรได้
แสดงออก แสดงความคิดเห็นออกมา

เป็นรูปธรรม เช่น เมื่อ
สอนเรื่องพุทธประวัติแล้ว
ก็ให้สามเณรวาดรูปพระ-
พุทธเจ้าตามที่คิดว่าควร
เป็น หรือ เมื่ออภิปราย
แนวทางการแก้ไขปัญหา
เรื่องเด็กไม่มาวัดก็ให้แต่
ละกลุ่มสร้างวัดในอุคมคติ
ด้วยทราย

- ๓.๔ กิจกรรม - จัดเวรทำความสะอาดบริ-
การทำตน - เวณวัดและเวรล้างถ้วยชาม
ให้เป็น - เพื่อให้สามเณรรู้จักการทำ
ประโยชน์ - ตนให้เป็นประโยชน์ต่อที่
อยู่ รู้จักช่วยเหลือตัวเอง
และรู้จักการทำงานร่วมกับ
ผู้อื่น

- ๓.๕ โสฬสทัศนศึกษา - ฉายภาพยนตร์และสไลด์
ประกอบในตอนกลางคืน
ซึ่งพยายามเลือกเรื่องที่

เสริมความเข้าใจสิ่งที่สาม-
 เณรได้ศึกษาในช่วงกลาง
 วัน เช่น เมื่อศึกษาเรื่อง
 พุทธประวัติ ก็ฉายภาพ-
 ยนต์เรื่อง “พุทธศาสนา
 ในอินเดีย” เมื่อศึกษา
 เรื่องศีลก็ฉายสไลด์เรื่อง
 “คุณของสุรา” เป็นต้น

- ๓.๖ การจัดมุม — ได้จัดหาหนังสือที่เหมาะสม
 อ่านหนังสือ กับวัยสามเณร ซึ่งให้ความ
 รู้ทางโลกและทางธรรมมา
 จัดวางให้สามเณรอ่านใน
 ยามว่าง เป็นกิจกรรมเสริม
 ที่สามเณรใช้ประโยชน์มาก
- ๓.๗ กิจกรรม — วันที่ ๑๑ นำสามเณรไป
 นอกสถานที่ ศึกษาปฏิบัติที่สำนักสงฆ์
 น้ำตกธรรมรส ตำบลป่ายุบ
 เขตกิ่งอำเภอวังจันทร์

๓.๘ นิทรรศการ - วันที่ ๑๔ หลังการทดสอบความรู้ที่ได้ศึกษา ได้ให้สามเณรช่วยกันทำนิทรรศการโดยนำรูปที่ถ่ายในวันบวชและช่วงระหว่างบวชเท่าที่อึดถ้าง ตลอดจนรูปพระพุทธรูปเจ้าที่วัดมาติดบอร์ด เขียนคำอธิบายพร้อมทั้งเขียนธรรมสุภาษิตประกอบ

๓.๙ ผูกเทศนา - วันที่ ๑๕ ก่อนสัปดาห์ได้เชิญพ่อแม่และชาวบ้านมาร่วมงาน ให้สามเณรแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาเทศนาธรรม กลุ่มละ ๑ เรื่อง และให้สามเณรทุกรูปพูดเล่าอุปนิสัยพฤติกรรมก่อนการบวชและสิ่งที่อริชฐานทางใจว่าจะทำภายหลังการบวช รายการ^๕นอกจาก

จะฝึกความเป็นผู้นำของ
สามเณรแล้ว ยังทำให้พ่อ
แม่ประทับใจและภาคภูมิใจ
ใจ สามเณรหลายรูปพูดได้
ดีจนพ่อแม่และผู้ร่วมงาน
พากันร้องไห้

การติดตามประเมินผล

กิจกรรมที่ได้จัดทำขึ้นในงานวิจัยซึ่งมักไม่ได้จัดทำใน
งานบรรพชาสามเณรที่อื่น คือ การติดตามประเมินผลทั้ง
ด้านความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรม

การประเมินผลในด้านความรู้ ใช้วิธีสอบประเมิน
ความรู้ด้วยการตั้งคำถามตามเนื้อหาที่ได้ให้การอบรม เหมือน
อย่างการทดสอบความรู้โดยทั่วไป ที่อยากย้ำ คือ การจัดสอบ
นี้มีความสำคัญ ทำให้สามเณรต้องเตรียมตัวท่องจำทำ
ความเข้าใจกับเรื่องที่ศึกษาแล้ว และทำให้คณะผู้สอนได้รู้ถึง
ข้อบกพร่องในด้านความรู้ของสามเณร สามารถทำการ
ปรับปรุงแก้ไขได้ก่อนที่สามเณรจะสึกออกไป

การประเมินผลในด้านทักษะคติ ทำแบบสอบถามถาม
ในวันแรกและวันสุดท้ายของการบรรพชา โดยถามถึงสาเหตุ

และความต้องการในการบรรพชา เรื่องที่ต้องการเรียนรู่มากที่สุด ความกังวลใจในการบวช ความเห็นเรื่องลักษณะของสามเณรที่ดีและลักษณะการจ้างงานบวชที่ถูกต้อง การสอบถามนี้ทำให้เข้าใจสามเณรมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องความกังวลใจ สามเณรส่วนใหญ่ ๔๕.๕% บอกว่าไม่กังวลใจ ที่บอกว่ากังวลใจ ๓๑.๘% บอกว่ากลัวต้องบทธวดมนต์ไม่ได้ นอกนั้นก็กลัวจะคิดถึงพ่อแม่ กลัวจะรักษาศีลได้ไม่ครบถ้วน กลัวอดข้าวเย็นไม่ไหว และกลัวผี เมื่อเปรียบเทียบกับทัศนคติภายหลังก็ได้เห็นว่าสามเณรมีทัศนคติดีขึ้น เช่น การจ้างงานบวชที่ถูกต้อง ตอนแรกส่วนใหญ่ต้องการให้มีคนมา มาก ๆ แต่ตอนหลังส่วนใหญ่ตอบว่าควรจ้างงานประหยัด

การประเมินผลในด้านพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ให้ความสำคัญมาก ได้ทำเป็น ๓ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนแรก การประเมินผลระหว่างการอบรม ใช้ ๔ วิธี

— ให้สามเณรประเมินพฤติกรรมตนเองโดยเขียนบัญชีความดีความชั่วทางกาย วาจา ใจ ทุกตอนเย็นของแต่ละวัน การทำบัญชีความดีความชั่วนี้ ช่วยให้สามเณรรู้จักมองตนเอง และช่วยให้ครูผู้อบรมและพี่เลี้ยงเข้าใจทัศนคติ

และพฤติกรรมของสามเณรมากยิ่งขึ้น พระพี่เลี้ยงจะนำข้อมูล
ที่ได้มาวิเคราะห์และแก้ไขร่วมกัน

— ให้สามเณรประเมินพฤติกรรมตนเองตามแบบ
ที่กำหนด ว่าได้ทำหรือไม่ได้ทำในเรื่องศีล การมีวาจาที่
สำรวม การมีกิริยาที่สำรวม การแต่งกายที่สำรวม การ
ตั้งใจฟังครูอบรม การตั้งใจปฏิบัติธรรม การขยันในการ
ท่องบทสวดมนต์ การเชื่อฟังพระอาจารย์พี่เลี้ยง และการ
เอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น

— ให้พระพี่เลี้ยงและนิสิตพี่เลี้ยงประเมินพฤติ-
กรรมสามเณรตามแบบที่กำหนดซึ่งมีเนื้อหาคล้ายคลึงกับแบบ
ของสามเณร แต่มีการจำแนกการกระทำว่า ได้ทำมาก ปาน
กลาง น้อย หรือไม่ได้ทำเลย ผลที่ได้รับทั้งหมดนำมาประ-
มวลเปรียบเทียบ และพิจารณาร่วมกันในการปรับปรุงวิธี
การให้การอบรมและดูแล

— สนทนากับสามเณรแต่ละรูปทุก ๓ วัน เพื่อ
ให้สามเณรได้มีโอกาสเล่าถึงปัญหาหรือโต้เถียงสิ่งที่ต้องการ
เป็นส่วนตัวได้

ขั้นตอนที่สอง ก่อนที่สามเณรจะสึก ได้ให้สามเณร
เล่าถึงความประพฤติก่อนบวช ระหว่างการบวช ความตั้งใจ
ที่จะประพฤติภายหลังการบวช และความรู้สึกประทับใจ

ขั้นตอนที่สาม ติดตามประเมินผลพฤติกรรมของ
สามเณรภายหลังจากที่สึกแล้ว ๔ เดือน โดยเปรียบเทียบ
พฤติกรรมภายหลังจากที่สึกใหม่ และที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
โดยถามทั้งจากสามเณรและผู้ปกครอง

ต่อจากนี้จะได้แสดงตัวอย่างการประเมินผลบางอัน

ตัวอย่างบัญชีความดีความชั่วที่สามเณรเขียนมา

ความดี

ทางกาย

๑. ยอมให้ยุงกินเลือด
๒. เก็บกวาดลานวัด
๓. ให้อาหารก่อนนอน
๔. ช่วยเพื่อนห่มจีวร
๕. ชงโอวัลตินให้เพื่อนเณร
ที่ไม่สบาย

ทางวาจา

๑. พูดจากับพระใช้คำ
สุภาพ

ทางใจ

๑. ใจมันอยากจะนั่งสมาธิ
๒. ผมได้คิดว่าผมบวชอยู่
ที่นั่นได้ความรู้ทางใจมาก

ความไม่ดี

ทางกาย

๑. เล่นหัวเพื่อน
๒. แกล้งเพื่อน
๓. ห่มจีวรไม่เรียบร้อย

ทางวาจา

๑. โทษหาพระว่าคืนนี้ไม่ต้อง
ทำวัตร
๒. ล้อเพื่อนว่าเมื่อคืนละเมอ
๓. ร้องเพลงเวลาอาบน้ำ

ทางใจ

๑. ไม่ตั้งใจเรียน
๒. คิดอยากจะผิดศีลข้อ ๖-๘

ตัวอย่างคะแนนการประเมินผลตนเอง ของสามเณร
โดยนิตยพิณ
จากบัญชีความดีความชั่วของ กลุ่มชาวพุทธสามัคคี (๖องค์)

	ความดีทางกาย	ชื่อของสามเณร					ความไม่ดีทางกาย	ชื่อของสามเณร				
		ส	พ	ค	บ	ว		ส	พ	ค	บ	ว
๑	ทำกิจวัตรสงฆ์	๒	๔	๔	๒	๓	ไม่สำรวจ, เล่น	๓	๔	๔	๓	๔
๒	ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม	๓	๒	๑	-	-	ขาสัตว (อบนุง)	๔	๔	๒	๑	๓
๓	ช่วยเหลือผู้อื่น	๓	๓	๒	๒	๔	แก๊งเพื่อน	๒	๐	๒	๓	๓
๔	ปฏิบัติตามวินัย	-	-	-	๑	-	นั่งหลับตอนเรียน	-	๒	๑	๒	-
๕	สำรวม	-	-	๑	๒	-	แอบดูเพื่อนอาบน้ำ	-	-	๑	-	-
๖	ช่วยตัวเอง(หมจิวเอง)	-	-	-	-	-	แต่งกายไม่เรียบร้อย	๑	-	๓	-	-
๗	ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	-	-	๑	-	-	ไม่ได้ทำงาน	-	-	๑	-	๐
	รวม	๔	๔	๑๐	๔	๓		๑๐	๑๒	๔	๑๑	๑๒
	คะแนนความ ไม่ดีมากกว่า							๒	๓	๔	๒	๕
	ความดีทางวาจา	ส	พ	ค	บ	ว	ความไม่ดีทางวาจา	ส	พ	ค	บ	ว
	แนะนำผู้อื่นในสิ่งดี	๔	๓	๑	-	-	คุยขณะเรียน, ขวนเพื่อนคุย	-	-	๒	๓	-
	สำรวมวาจา	๒	๒	๔	๒	๑	ไม่สำรวม	๑	๒	-	-	-
	ไม่ซุกซน	๑	-	-	๒	๑	ซุกซน	๑	๑	-	-	๑
	ซุกซนเผลอ, ซุกซน	๑	-	๑	-	๑	ซุกซนขบคาย, คำกั้น, วาเพื่อน	๔	๔	๓	๓	๔
	รวม	๘	๔	๖	๔	๔		๖	๘	๔	๕	๕
	คะแนนที่มากกว่า	๒	๓						๓	๐	๐	๑
	ความดีทางใจ	ส	พ	ค	บ	ว	ความไม่ดีทางใจ	ส	พ	ค	บ	ว
	ตั้งใจเรียน เชื้อฟัง ตั้งใจปฏิบัติ	๓	๒	๔	๑	๓	ไม่ตั้งใจเรียน, อยากเล่น เที่ยว	๓	๓	๓	-	-
	ตั้งใจทำดี, มีความซื่อใจ	๒	๑	-	-	-	อยากทำผิด (รังแกเพื่อน)	๑	๑	-	๓	๒
	คิดดีคือ เพื่อน	๑	๒	๒	๑	-	คิดไม่ดีคือ เพื่อน	-	๒	๒	-	-
	ให้อภัยเพื่อน	๑	-	๑	-	-	คิดชิงช้า, น้อยใจ, โกรธ	-	๑	๑	๑	-
	รวม	๗	๔	๗	๕	๒	รวม	๔	๗	๑	๔	๒

ตัวอย่างพฤติกรรมรวมของสามเนเรที่สังเกตโดย
พระพีเลียงประจำกลุ่ม

พฤติกรรมทางกาย

	ดีชื่น	คงเดิม	ลดลง
๑. มีความสำรวมในการแต่งกาย	๑๒	๘	๒
๒. มีความสำรวมในค่านกิริยา-ท่าทาง	๖	๑๓	๓
๓. มีความขยันในการงาน	๙	๙	๓
๔. ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	๖	๑๒	๔
รวม	๒๑	๔๒	๑๒

พฤติกรรมทางวาจา

๑. กล้าตอบคำถาม เสียงดังฟังชัด	๑๖	๖	๐
๒. สำรวมคำพูด	๑๐	๖	๕
๓. มีมนุษยสัมพันธ์เข้ากับเพื่อนได้ดี	๑๓	๘	๑
รวม	๓๙	๒๐	๖

พฤติกรรมทางจิตใจ

๑. มีความตั้งใจฟังครูอธิบาย	๑๖	๖	๑
๒. มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้อื่น	๑๗	๕	๐
๓. เชื่อฟังพระพีเลียง	๐	๑๕	๗
๔. ตั้งใจในการปฏิบัติธรรม	๘	๑๑	๓
รวม	๔๑	๓๗	๑๑
รวมทั้งสิ้น	๑๑๓	๙๙	๓๐

จากตัวอย่างและตารางประเมินผลต้านพฤติกรรม
 ในหน้า ๑๑๐-๑๑๒ จะเห็นได้ว่า วิธีการประเมินผลพฤติกรรม
 ระหว่างการอบรม โดยการให้สามเณรเขียนประเมินผลพฤติ-
 กรรมตนเองด้วยการเขียนบัญชีความดีความชั่วทางกาย วาจา
 ใจ หรือตามแบบที่กำหนด และการให้พระพี่เลี้ยงและนิสิต
 พี่เลี้ยงติดตามประเมินเป็นระยะ ๆ นั้น มีประโยชน์อย่างยิ่ง
 ในการแก้ไขพฤติกรรมที่บกพร่อง และช่วยส่งเสริมพฤติกรรม
 ที่ดีของสามเณร ทำให้ครูและพี่เลี้ยงเข้าใจสามเณรมากขึ้น
 นอกจากนี้ ยังเกิดผลทางอ้อม คือ พี่เลี้ยงได้รวบรวมคำที่
 สามเณรเขียนผิดแล้วใช้เวลาวันละประมาณหนึ่งชั่วโมง เขียน
 คำเหล่านั้นบนกระดานแล้วให้สามเณรคัดลอกช่วยให้สามเณร
 ได้ฝึกฝนการเขียนสะกดคำไปด้วย

โดยสรุป ผลการบรรพชาสามเณร

มีประโยชน์ต่อผู้บวชในด้านเพิ่มพูนความรู้ในเรื่อง
 หลักธรรมและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ก่อให้เกิดการ
 เปลี่ยนแปลงทัศนคติในทางที่ดีขึ้น เช่น มีความเห็นว่าควร
 มีการทำงานบวชแบบประหยัด เกิดความตั้งใจที่จะประพฤติ
 ดีต่อบุคคลต่าง ๆ และส่วนใหญ่ มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง

ก่อนเลข	ความรู้สึกและความ ประหลาดใจของบวช	ความตั้งใจที่จะทำ เมื่อสึกไปแล้ว	ความประหลาดหลังบวช	ความต้องการที่จะบวชอีก
สามเณรเขียมา - ชอบขโมย	พยายามตั้งใจเรียน แต่เรียนไม่ทัน สู้สู้ฮี้. ไม่ได้ แต่ไม่เสียใจ เพราะสบายใจ เล่น แก๊งเพื่อนบ้าง	จะเป็นคนดี เชื้อฟัง พ่อแม่ ช่วยทำงาน	เชื้อฟังพ่อแม่เป็นบางครั้ง ไม่พูดโกหก, ช่วยงาน พ่อแม่ เมื่อก่อนเคยขโมย แต่บวชไม่ได้ขโมย	อยากบวชอีก เพราะ บวชแล้ว ทำให้จิตใจ ดีขึ้น
สามเณรคำวาม - ชอบเคาะสัตว์ เช่น ยุงนก, หูกหัวปลา, ชอบเที่ยว, ไม่ค่อย เชื่อฟังพ่อแม่	ตั้งใจศึกษาธรรม, ได้ความรู้ทางธรรมะ	ชอบบวชต่อไปไม่สึก เป็นความตั้งใจ ตอนแรก ค่อยมาสึก ตั้งใจว่าจะช่วยพ่อแม่ ทำงานบ้าน	ช่วยทำงานบ้านทุกอย่าง, ไม่ผิด	ไม่อยากบวชอีก เพราะ เคยบวชมาแล้วและบวช อีกก็อายุพวกชาวบ้าน เป็นหย่อ
สามเณรธงชัย - ชอบหนีไปเที่ยว โดนตี ทุกใน แม่จะให้บวช ไม่บวชจะโดนตี (จำใจบวช)	ได้ฟังธรรม, แต่งกายไม่ สำรวม วาจาสำรวม	ตั้งใจไม่หนีเที่ยวอีก, ไม่เกียจคร้าน ทำงาน, ไม่ไปขุ่นใจ	เดี๋ยวหนีเที่ยวน้อยลง (สงสารแม่ที่คอยหนักใจ เรา), ชยันช่วยทำงาน กว่าเมื่อก่อน (ถ้าไม่มี งานก็มาช่วย), เด็วนี้ ไม่เคยไปขุ่นใจอีก	อยากบวชอีก เพราะอยู่ บ้านคือทำงาน

<p>ตาม เถาะบุดูวี</p> <p>- ชอบฆ่าสัตว์, ینگนาค ปลา, ยี่ เบียงทำงาน</p>	<p>เพื่อนบางคน เกรง เล่นบ้างแต่ชอบที่ได้เขียนธรรม และมีเพื่อน</p>	<p>ทดแทนคุณพ่อแม่โดยการช่วยทำงาน</p>	<p>ดีขึ้นเมื่อก่อนชอบคุยกับเพื่อนที่โรงเรียน แต่ว่ามีเพื่อนเขาหัวเราะ เราก็ไม่ทำตอบ</p>	<p>อยากบวชอีก เพราะผมมีใจจะฆ่าสัตว์</p>
<p>ถ ม เถาะอน เสกดี</p> <p>- ชอบเที่ยว, ไม่สนใจเรียน</p>	<p>ตบุง, ร้องเพลง, เขียนในกระดาษโลกหก, แกล้งเพื่อน, ประทุษณ์คนดีขึ้น, ไม่ตั้งใจเรียนเท่าที่ควร, ได้ความรู้ต่าง ๆ</p>	<p>จะปฏิบัติตนให้ดีเท่าที่จะทำได้ จะไม่กล้งเพื่อน ให้อดัยเพื่อน จะนำธรรมะที่เรียนไปปฏิบัติ จะไม่หนีเที่ยว จะตั้งใจเรียน จะไม่ขี้เกียจ</p>	<p>ช่วยพ่อแม่ทำงาน ไม่ทุเลา</p>	<p>อยากบวชอีก เพราะบวชแล้วได้เรียน</p>

ผู้ปกครองของ	ก่อนเบา	ความประพฤติกหลัง สึกใหม่ ๆ	ความประพฤติกหลังสึก ๕ เดือน	ความต้องการให้ บวชอีก
สามเฒ่าองชัย	คือมาก โททกเก่ง หนีเที่ยวบ่อย	ดีขึ้นบ้าง	ดีขึ้น เล็กน้อย ช่วยงานบ้านดีขึ้น	จะให้บวชอีก
สามเฒ่าบุญศรี	นิสัยดี	ดีขึ้น ทำหน้าที่ไม่เหมือน เมื่อก่อน	ช่วยพ่อแม่ทำงาน คล่อง (รับผิดชอบ)	จะให้บวชอีก (ตอนนี้ขอบวชอีกแล้ว)
สามเฒ่าอนงค์ศักดิ์	เรียบร้อยดี เชื่อฟังพ่อแม่	ดีขึ้นกว่าเดิม	เรื่องพ่อแม่บวช ต้องดูแลน้อยจึงจะเชื่อฟัง ถ้าจะไปไหนต้องทำงาน ก่อน	ตามใจเขา
สามเฒ่าเกษม	ไม่ตั้งใจเรียน ขี้เกียจ	ขยัน ดีขึ้นมาก	เหมือนเดิม ขี้เกียจ เมื่อเทียบกับก่อนบวช เห็นว่าดีขึ้น เล็กน้อย	อยากให้บวชอีก จะได้เป็นคนดี เพราะ เป็นห่วงเขามาก
สามเฒ่าสว่าง	คือมาก ใช้งานไม่ได้ เป็นลูกคนสุดท้อง ชอบเข้าสัตว์ นก ปลา วลา	สึกออกมาก็เข้าสัตว์ นก ปลา, เรือ แม้ว่า "โอม"	เที่ยวนี้ทำงานเก่ง ยังคงเรียกแม่ว่า "โอม"	อยากให้บวช เพราะ คือมาก แต่เขาจะไม่ เอา

ในทางที่ค้ำขึ้น โดยเฉพาะในบ้านเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ผู้ใหญ
ไม่เกร ไม่ฆ่าสัตว์ และยังมีประโยชน์ต่อพระภิกษุที่ทำหน้าที่
ที่เป็น พระพี่เลี้ยงต่อชาวบ้านที่ร่วมจัดทำอำนวยการความสะดวก
และต่อผู้ปกครองของสามเณร

— พระภิกษุที่ทำหน้าที่เป็นพระพี่เลี้ยง ได้รับความรู้
จากการอบรม ได้เห็นคุณค่าของชีวิตสมณเพศที่เป็นประ
โยชน์ต่อผู้อื่น ได้ปรับปรุงความประพฤติเพราะอยู่ในฐานะ
ที่ควรทำตัวเป็นตัวอย่างแก่สามเณร

— ชาวบ้านที่ร่วมจัดทำก็ได้รับความรู้จากการเข้าร่วม
ฟังการอบรม ได้ปฏิบัติหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดีในการ
ได้บำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาในที่ถูกต้อง และได้ก่อให้เกิด
เกิดความสามัคคีระหว่างผู้ร่วมงานทุกฝ่าย เช่น สมาชิก
กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธช่วยกันนำจีวรเก่าของพระภิกษุมาเย็บ
สี ตัดเย็บให้สามเณร แม่ของสามเณรได้ช่วยกันผลัดเปลี่ยน
กันมาเตรียมอาหาร

— ผู้ปกครอง ได้รับความรู้จากการเข้าร่วมฟังคำ
บรรยายในช่วงกลางคืน และได้เข้าใจคุณค่าของพระศาสนา
ที่มีต่อชีวิตของบุคคล

อย่างไรก็ตาม ถ้าเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ แล้ว จะเห็นได้ชัดว่าสามแฉกรมีความรู้และความประพฤติดีขึ้น ในช่วงแรก แต่ภายหลัง ๕ เดือน ก็เริ่มลืมสิ่งที่ได้เรียน และความประพฤติของหลาย ๆ คนก็ไม่ดีเท่าตอนแรก เรื่องนี้ แสดงให้เห็นถึงข้อบกพร่องของการที่ไม่มีโครงการเพิ่มพูนความรู้และความประพฤติของเยาวชนที่เข้ามาบวชในลักษณะ ต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการจัดโครงการบรรพชาสามเณร (ภาคฤดูร้อน)

๑. โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นโครงการที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ละท้องถิ่นควรพยายามจัดทำเป็นประจำทุกปี เพื่อเยาวชนจะได้เรียนรู้หลักพุทธธรรมพื้นฐานที่ถูกต้อง ได้ใช้เวลาในช่วงการปิดภาคเรียนให้เป็นประโยชน์และเยาวชนที่ไม่ได้ศึกษาต่อภายหลังจบการศึกษาระดับแล้วก็จะได้มีโอกาสเพิ่มพูนเพิ่มเติมความรู้ด้านการอ่านเขียนเป็นผลพลอยได้ด้วย

๒. รูปแบบวิธีการจัดควรให้เป็นทางแห่งการเพิ่มความศรัทธาและความเข้าใจหลักธรรมที่ถูกต้อง ควรอธิบาย

แก่นสารของพิธีบวชให้สามเณรตลอดจน ญาติโยมที่มาร่วมให้เข้าใจ จะได้ไม่เป็นแต่พิธีกรรมตามรูปแบบ และควรจัดอย่างประหยัด

๓. ระยะเวลาของโครงการ เท่าที่ทำในงานวิจัยใช้เวลา ๑๕ วัน แต่จากการประเมินเห็นว่าน้อยเกินไป ควรใช้เวลา ๑ เดือนเป็นอย่างน้อย

๔. ควรกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติและสร้างสภาพแวดล้อมที่ให้โอกาสสามเณรได้ประพฤตินในวินัยเป็นพิเศษกับที่อยู่ในสมณเพศ

๕. ควรวางหลักสูตร กำหนดเนื้อหาที่จะให้การอบรมให้เหมาะสมกับวัย ระดับการศึกษาและสภาพแวดล้อมของผู้บวชให้ชัดเจนแต่ต้น

๖. ควรที่ผู้มีความสามารถและประสบการณ์บรรพชาสามเณรจะได้ช่วยกันจัดทำ “คู่มือการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน” ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ดำเนินการจัดการบรรพชาสามเณรได้ศึกษานำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับท้องถิ่นของตน คู่มือดังกล่าวควรเสนอแนะแนวทางที่ให้ครอบคลุมกับการที่จะนำไปใช้กับการอบรมสามเณรที่มีอายุ

ระดับการศึกษา และสภาพแวดล้อมต่างกัน และ พระวิทยากร
 ที่ให้การอบรมก็มีคุณวุฒิต่างกัน คู่มือควรประกอบด้วยสาระ
 อย่างน้อยดังต่อไปนี้

ก. หมวดศาสนพิธี ได้แก่

- บริหารในการบรรพชาสามเณรแต่ละรูป
- คำขอบรรพชา
- พิธีการบวช
- หลักเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ที่สามเณร

ทั่วไปพึงปฏิบัติ

ควรมีการอธิบายความหมายหรือแก่นธรรมที่แฝงอยู่
 ในศาสนพิธีแต่ละอย่างให้เข้าใจชัดเจน

ข. สารัตถธรรมที่สามเณรพึงทราบ ได้แก่

- เรื่องที่เกี่ยวกับสามเณร เช่น ความหมาย
 ของคำว่า “สามเณร” จุดประสงค์ของการบรรพชาสามเณร
 อาณิสสของการบรรพชาสามเณร ประวัติความเป็นมาของ
 สามเณร ประวัติความเป็นมาของสามเณรในสมัยพุทธกาล
 เรื่องราวของสามเณรในประเทศไทย

— เรื่องที่เกี่ยวกับวัตรปฏิบัติพิธีกรรมที่สามเณรต้องประสบ เช่น การสวดมนต์และการทำวัตรเช้า—เย็น การบิณฑบาต การรักษาศีล ๑๐ การบูชาพระรัตนตรัย แต่ละหัวข้อควรกล่าวถึงเป้าหมาย วิธีการปฏิบัติหรือรูปแบบที่ถูกต้อง และคุณค่าที่มีต่อการพัฒนาจิตใจส่วนบุคคลและสังคม

— เรื่องหลักธรรมพื้นฐาน เช่น หัวใจพระพุทธศาสนา อริยสัจ ๔ ความหมายของการเป็นชาวพุทธ บุญ การทำบุญที่ถูกต้อง เบญจศีล เบญจธรรม มิตรแท้—มิตรเทียม ปัญหาอบายมุข ในแต่ละหัวข้อ ควรนำพุทธพจน์เรื่องนั้น ๆ มาแสดงให้ชัดเจน โดยปรับให้เหมาะสมแก่การที่จะให้สามเณรรับรู้ได้ ควรรวบรวมตัวอย่างและนิทานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ให้มาก ถ้ามีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่พอหาได้ก็ควรบอกแหล่งที่จะซื้อหรือขอยืมอุปกรณ์เหล่านั้นด้วย

๖. วิธีการปฏิบัติเจริญ สติ—สมาธิ ที่เหมาะสมกับวัยสามเณร

๗. ควรมีการจัดทำอุปกรณ์ประกอบการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้น ซึ่งอาจเป็น แผ่นภาพ สไลด์ ภาพยนตร์

นิทรรศการ เพื่อมิให้เกิดความเบื่อหน่าย และเพื่อความ
เข้าใจที่ง่ายขึ้น อุปกรณ์เหล่านั้น นับเป็นสิ่งที่ขาดแคลนมาก
ในปัจจุบัน

๘. ในการอบรม ไม่ควรใช้ลักษณะบรรยายโดยตลอด
ควรเปิดโอกาสให้สามเณรแสดงความคิดเห็น หรือ ได้แสดง
ออกซึ่งการสร้างสรรค์บางอย่างตามความคิดเห็นของตัวเองได้
อย่างเต็มที่ เป็นการกระตุ้นความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏ
และเป็นการวางพื้นฐานความมั่นใจต่อไป จากประสบการณ์
เห็นได้ชัดว่าเยาวชนในชนบทนั้น ถ้าได้รับการกระตุ้นให้เกิด
การแสดงออก ก็สามารถทำได้ดี มีความเป็นตัวของตัวเอง
และมีความเป็นผู้นำได้พอควร

๙. ในการอบรม ควรมีการยกตัวอย่างและเล่านิทาน
ให้มาก เพราะสามเณรจะจดจำง่าย

๑๐. เนื้อหาที่อบรมควรมีทั้งส่วนภาคความรู้และส่วน
การปฏิบัติ เช่น การฝึกสติ สมาธิ การเดินจงกรม ประกอบ
กันไปให้เหมาะสมตามช่วงวัยของสามเณร

๑๑. ควรจัดกิจกรรมให้สามเณร ได้มีโอกาสออกกำลัง
กายอันเป็นสิ่งที่สามเณรต้องการตามช่วงวัย เช่น ในการ
อบรมที่ทำไป นอกจากจะให้สามเณรทำความสะอาดบริเวณ

วัดทุกวัน เดินบิณฑบาตแล้ว ยังได้ให้สามเณรแบ่งกลุ่มสร้างวัดด้วยทราย และ พาไปรับการอบรมนอกสถานที่ คือ สำนักสงฆ์ นาคทศรรมรส ซึ่งนอกจากสามเณรจะได้รับความรู้เรื่องธรรมะแล้ว ยังได้เปลี่ยนบรรยากาศสัมผัสธรรมชาติที่สวยงามเปลี่ยนไปจากเดิม

๑๒. ในการที่สามเณรอยู่ร่วมกันหลายรูปเป็นเวลาหลายวัน บางครั้ง สามเณรก็อาจ (แอบ) เล่นสนุกสนานกันเกินขอบเขตที่สามเณรพึงปฏิบัติ ซึ่งเป็นความต้องการแสดงออกตามช่วงวัย เช่น จากบัญชีความดีความชั่วที่สามเณรเขียนมา ได้ทราบว้ สามเณรทะเลาะเบาะแว้งแก่งกันบ้าง เล่นหลอกผีกันบ้าง แอบแข่งขันเอาศิระยะไถชนกันบ้าง เล่นต๋ข้อกันบ้าง ร้องเพลงบ้าง สิ่งเหล่านี้คณะผู้อบรมควรทำความเข้าใจว่า ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่สามเณรแสดงออกไปตามวัย การแก้ปัญหาเหล่านี้ควรจะหากลวิธีที่สามเณรได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่น ในการอบรมได้หาหนังสือที่เหมาะสมกับช่วงวัยของสามเณรจัดทำมุมอ่านหนังสือเล็กๆ ขึ้น ซึ่งได้ผลดี เพราะยามว่างสามเณรจะพากันมาอ่านหนังสือ นอกจากนี้ยังอาจเพิ่มกิจกรรมในลักษณะที่

เป็นการพักผ่อน เช่น การวาดรูปพระพุทธรูปเจ้า หรือ ที่
เกี่ยวกับพระศาสนา เป็นต้น

๑๓. ตามปกติ พ่อแม่พี่น้องของสามเณรจะมาในตอน
ช่วงค่ำ จึงควรเตรียมกิจกรรมหรือการบรรยายในช่วงค่ำให้มี
เนื้อหาสาระที่เหมาะสมเป็นประโยชน์ต่อญาติโยมของเณรด้วย

๑๔. ควรมีการประเมินผลด้านความรู้ ทักษะคติและ
พฤติกรรม ของสามเณรตามความเหมาะสม

๑๕. ภายหลังจากที่สามเณรสึกไปแล้ว ควรมีโครงการ
เสริมความรู้พัฒนาความประพฤติและความรู้สึกใกล้ชิดกับพระ
ศาสนาของเยาวชนที่สึกออกไปให้ต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ อาจ
เป็นทุกวันพระชั้น ๑๕ ค่ำ ช่วงเข้าพรรษา วันเสาร์หรือ
อาทิตย์ เดือนละครั้งหรืออย่างน้อยในโอกาสพิเศษเป็นครั้ง
คราว ถ้าสามารถให้เกิดการร่วมกลุ่มสร้างกิจกรรมของตน
ที่วัดได้ก็ยิ่งดี

โครงการอบรม “การปฏิบัติธรรม สู่ความเป็นพุทธะ” ช่วงวิสาขบูชา

ในระหว่างการทำเนิโครงการบรรพชาสามเณรภาค
ฤดูร้อน สมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธที่ได้มาช่วยอำนวยความสะดวกและรับฟังการอบรมบางตอน ได้เกิดความรู้สึก
ประทับใจ มาปรารถนาขอให้จัดการอบรมแก่สมาชิกของกลุ่ม
บ้าง เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความเข้าใจธรรมในพุทธศาสนา
และวิธีการปฏิบัติพัฒนาตนให้สมกับที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม
หนุ่มสาวชาวพุทธ ข้อเสนอตั้งกล่าวนี้นี้ ได้นำมาพิจารณาร่วม
กันในการประชุมกลุ่มประจำเดือน ที่สุดได้ตกลงที่จะจัดการ
อบรมในลักษณะที่เน้นการปฏิบัติ เรียกชื่อว่า “การอบรม
ปฏิบัติธรรมสู่ความเป็นพุทธะ” กำหนดทำในช่วงวิสาขบูชา
ระหว่าง วันที่ ๘-๑๐ พฤษภาคม

ลักษณะวิธีการจัด ทำกันอย่างง่าย ๆ เน้นที่คุณค่าทาง
ธรรมเป็นสำคัญ โดยได้นิมนต์พระมหาคล้ายจากสำนักสงฆ์
น้ำตกธรรมรส มาเป็นผู้ให้การอบรม ได้กำหนดรับผู้สนใจ
การอบรมตั้งแต่อายุ ๙ ปีขึ้นไปทั้งชายและหญิง ทุกคนต้อง

ถือศีล ๘ ตลอดช่วงการอบรม ในการเข้าร่วม ให้นำข้าวสาร
มาคนละ ๒ ลิตร และเก็บเงินค่าอาหารคนละ ๒๕ บาท

เนื้อหาในการอบรม มีทั้งหมด ๕ เรื่อง คือ

๑. เป้าหมายและคุณค่าของการเป็นชาวพุทธ

๒. คุณพระรัตนตรัย และวิธีการบูชาพระรัตนตรัย

ด้วยการเจริญศีล สมาธิ ปัญญา

๓. ความสำคัญและวิธีการสำรวมกาย วาจา ใจ ใน
วัฒนธรรมไทยที่สัมพันธ์กับการพัฒนาจิต

๔. ธรรมชาติของจิตในลักษณะที่เป็นปัญหาและที่
ลดไร้ปัญหา (ปฏิเสธอุปบาท)

๕. ความสำคัญและวิธีการฝึกสติ-สมาธิ

กำหนดเวลาในช่วงการอบรม คล้ายคลึงกับการอบรม
ปฏิบัติธรรมที่จัดทำโดยทั่วไป คือ ผู้อบรมตื่นนอนตั้งแต่เวลา
๔.๓๐ น. เดินจงกรม นั่งสมาธิ ทำวัตรเช้า หลังอาหารเช้า
รับฟังการบรรยายและฝึกปฏิบัติ ช่วงบ่ายเป็นไปในการทำงาน
เดียวกัน ไปจนถึงเวลา ๑๕.๓๐ น. จากนั้นไปจนถึงเวลา
๑๘.๐๐ น. เป็นรายการตอบปัญหาส่วนบุคคล ช่วงเวลา
กลางคืน ตั้งแต่เวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นการศึกษาศาธรรมจาก
ภาพสไลด์

จากการประเมินผลของโครงการ ผู้รับการอบรมทั้งหมด ๔๘ คน เป็นชาย ๒๑ คน หญิง ๒๗ คน อายุ ๑๑-๖๖ ปี ส่วนใหญ่แสดงความเห็นว่าได้รับประโยชน์จากการอบรมอย่างมาก การอบรมนี้ช่วยให้มีการเจริญสติรู้สึกตัว ช่วยให้ได้เรียนรู้หลักธรรมเพิ่มขึ้น รู้จักการทำจิตใจให้สงบ เกิดความตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น และได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ที่ใช้มากที่สุด คือ หลักธรรมเรื่องสติช่วยให้รู้สึกตัวในอริยาบทและรู้ทันต่ออารมณ์ตนเอง หลังจากการอบรมแล้ว ๔ เดือนได้มีการติดตามผลอีกครั้งหนึ่ง ส่วนใหญ่ยืนยันถึงผลที่ได้รับ หลายคนบอกว่าตั้งแต่รับการอบรมแล้ว นิสัยใจคอเปลี่ยนแปลงไปใจเย็นกว่าก่อนการอบรมมาก คำตอบที่แสดงผลการอบรมที่น่าประทับใจที่สุด คือ ข้อเขียนแสดงความเห็นของเด็กหญิงอายุ ๑๑ ปี ซึ่งเป็นผู้มอายุน้อยที่สุดในการอบรมครั้งนี้ เธอได้เขียนว่า

“ความรู้สึกของหนูสบายใจขึ้นมากและคิดดีขึ้นมาก ไม่
ว่าจะทำอะไรก็ดี ที่หนูมาอยู่ ๓ วัน หนูได้มีความ
พยายามมากที่สุด เวลานั้น หนูมีความคิดดีขึ้นมากกว่าเก่า
มาก หนูภูมิใจมากที่ได้มาฟังธรรม ๓ วัน หนู เพราะตอน
แรกหนูก็นึกอยากจะมา และแม่ก็ให้หนูมาตามใจหนู

ปรารถนา พอหนัพัจธรรม ใจก็อยู่ที่ตัวของตนเอง และ
ก็จริงดังที่อาจารย์ว่า มีแต่ความสุขและไม่มีความทุกข์
เหมือนแต่ก่อน หนอยากให้เป็นเช่นนี้เรื่อยไปเหมือน
ท่านด้วย”

กล่าวได้ว่า ความสำเร็จของการอบรมครั้ง^{๕๕๕}นี้ขึ้นอยู่กับ
ความสามารถของพระวิทยากร ท่านได้เลือกหัวข้อธรรมที่
สอดคล้องเหมาะสมกับอุปนิสัยของผู้รับการอบรม โดยใช้วิธี
ปลุกศรัทธา ย้ำถึงคุณค่าความหมายของการเป็นชาวพุทธและ
คุณค่าของพระรัตนตรัย ด้วยวิธีการใช้ภาษาที่ง่ายแต่ชวนฟัง
และมีลีลาที่ปลุกเร้าความรู้สึก ภายในช่วงครึ่งวันแรกของการ
อบรม ก็สามารถทำให้ผู้เข้ารับการอบรม เกิดศรัทธาปสาทะ
พร้อมที่จะอุทิศสละชีพตนเองไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่อาจมี
จึงง่ายต่อการที่จะนำไปสู่การโยนิโสมนสิการ พิจารณาความ
เป็นจริงของชีวิตได้ง่าย

อนึ่ง พระวิทยากรยังเข้าใจวิธีการสร้างบรรยากาศ เช่น
ในการจงกรมแต่ละวันจะใช้วิธีเดินระยะยาวไม่น้อยกว่า ๑
กิโลเมตร และมีการเปลี่ยนเส้นทางเดินทุกวัน ช่วงที่เดิน
เป็นช่วงเช้ามีค อากาศเย็นสบาย ทุกอย่างอยู่ในความเงียบ

สงบ พระวิทยากรจะเดินนำผู้เข้ารับการอบรมซึ่งเรียงตาม
เป็นแถวด้วยอาการสำรวมสงบ นอกจากจะได้รับผลการฝึก
สติ รุ้อยู่ต่ออริยาบทที่เดิน ยังได้สัมผัสธรรมชาติในช่วงรุ่ง
อรุณ ยังใจให้เป็นสุขหนึ่งด้วย นอกจากนี้ ในวันสุดท้าย
พระวิทยากรได้นำผู้เข้ารับการอบรมไปฝึกปฏิบัติที่หาดแม่พิมพ์
มีการเดินจงกรมริมชายหาด และท่านได้เทศนาธรรมให้หัน
มามองใจตนเอง ด้วยการเปรียบเทียบอารมณ์ใจกับกระแส
คลื่นลมในทะเล ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจธรรมชาติของ
ชีวิตจิตใจชัดเจนอย่างมาก

โครงการส่งเสริมสัมมาอาชีพ : การทดลอง ขายทุเรียนร่วมโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง

นอกเหนือจากการประยุกต์หลักพุทธธรรมด้วยวิธีการ
อบรมโดยตรงในโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและ
โครงการ ปฏิบัติธรรมสู่ความเป็นพุทธะในช่วงวิสาขบูชาแล้ว
สมาชิกของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ได้เสนอในที่ประชุมครั้ง
หนึ่งว่า ควรจะได้มีการพัฒนาความเป็นอยู่ทางค้ำนวัตถุ
โดยเฉพาะด้านการประกอบอาชีพของสมาชิกด้วย ผู้วิจัยได้
นำข้อเสนอนั้นมาพิจารณาเห็นว่า เป็นเรื่องที่น่าจะนำมาทดลอง
ปฏิบัติ เพราะจะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชาวบ้านได้นำ
หลักธรรมมาเป็นแนวทาง ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่ง
เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพการประกอบอาชีพของชาวบ้านใน
ท้องถิ่นแล้วก็เห็นว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ เป็นชาวสวนขนาดเล็ก
ไม่มีกำลังที่จะนำผลผลิตซึ่งมักจะเป็นผลไม้ตามฤดูกาลออกไป
จำหน่ายที่ตลาดด้วยตัวเอง เนื่องจากไม่มีพาหนะบ้าง ไม่มี
จำนวนคนในบ้านเพียงพอที่จะทำงานทั้งด้านการดูแลสวนและ
การจำหน่ายบ้าง จึงจำเป็นต้องขายแก่พ่อค้าคนกลางซึ่งเข้า

โครงการส่งเสริมสัมมาชีพ : ขยายทุเรียน
โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง
มิถุนายน ๒๕๒๕

นี่คือผลจากหยาดเหงื่อเพื่อชีวิต
เราเริ่มผลิตจากแรงงานสมานฉันท์
เพื่อชาวเมือง ชาวบ้านถ้ำหนากัน
ร่วมสร้างสรรค์กรรมดีผ่านน้ำใจ

มาซื้อถึงสวนในราคาถูก ในเวลานั้นเป็นระยะใกล้ฤดูทุเรียน
ผู้วิจัยจึงได้เสนอโครงการส่งเสริมสัมมาชีพ ทดลองขาย
ทุเรียนร่วมโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางแก่กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ
และได้ขยายการปรึกษาหารือไปในระดับพ่อแม่ของสมาชิก
กลุ่มโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน

เนื่องด้วยโครงการนี้เกี่ยวเนื่องกับผลประโยชน์ทางการเงินซึ่งถือได้ว่าเป็นรายได้ใหญ่ประจำปีของชาวบ้านในท้องถิ่น
นี้ ผู้ที่สนใจเข้าร่วมประชุมจึงได้แสดงความคิดเห็นถก
เถียงวิพากษ์วิจารณ์เพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุดอย่างจริงจังมาก
กว่าการประชุมอื่นที่ผ่านมา ปัญหาที่ชาวบ้านได้หยิบยกขึ้นมา
พิจารณาที่สำคัญมี ๔ ปัญหา คือ

๑. **ปัญหาการรวมกลุ่ม** ผู้เข้าร่วมประชุมบางคน
เห็นว่า การรวมกลุ่มในลักษณะนำทุเรียนเข้าร่วม แล้วทำ
บัญชีแบ่งรายได้กันตามสัดส่วนของจำนวนทุเรียนที่แต่ละคน
นำเข้าร่วม เป็นสิ่งที่ทำให้ถูกต้องได้ยากเพราะทุเรียนคุณภาพ
ต่างกัน และถ้าทุเรียนเสียหรือไม่ดี เจ้าของทุเรียนนั้นควร
เป็นผู้รับผิดชอบผู้เดียว ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงควรเป็น
ลักษณะร่วมไปด้วยกันเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่ใน
การขายควรให้ต่างคนต่างขาย

๒. ปัญหาการขนส่ง ชาวบ้าน ไม่มีรถที่มีคุณภาพดีพอในการขนส่งทุเรียนมากรุงเทพฯ ฯ

๓. ปัญหาปริมาณทุเรียน ที่จะนำไปในปริมาณที่มากพอที่จะทำให้กำไรเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว

๔. ปัญหาการขายไม่หมดและปัญหาทุเรียนสุกเกินไปก่อนที่จะขายได้

ในที่สุดที่ประชุมได้ตกลงให้มีการรวมกลุ่มกันในลักษณะการขายร่วมโดยกำหนดว่า

— ให้ชาวบ้านผู้สนใจเข้าร่วมนำทุเรียนมารวมกันที่วัดในวันที่กำหนด

— จัดแบ่งประเภทพันธุ์แต่ละพันธุ์ จัดแบ่งตามขนาด โดยการชั่งน้ำหนักเต็มสี่เบ็นเครื่องหมายระบุเจ้าของทุเรียน

— จัดทำบัญชีรับ-จ่าย เมื่อขายได้หักค่าใช้จ่ายแล้ว จัดแบ่งเงินตามจำนวนน้ำหนักของทุเรียนที่แต่ละคนนำมาร่วม

— มีข้อตกลงว่าจะเลือกจัดทุเรียนอย่างดีที่สุดไปขายประมาณว่า ๒,๐๐๐ ลูก จึงจะคุ้มกับค่าใช้จ่ายสำหรับการนำทุเรียนไปขาย ๓ วัน

— สมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมจะผลัดกันทำหน้าที่ขายที่กรุงเทพฯ ฯ

อนึ่งที่ประชุมยังยอมรับ การรวมกลุ่มครั้งนี้เป็นเพียง การทดลองครั้งแรกเพื่อวางพื้นฐานสำหรับการรวมกลุ่มที่ มั่นคงต่อไปในอนาคต จึงไม่ควรนึกถึงผลกำไรที่จะได้รับ มากเกินไป ฉะนั้นสมาชิกจึงควรซื้อสัตย์สุจริตในการคัดเลือก ทุเรียนคุณภาพดี การกำหนดราคาที่เหมาะสม เป็นแนวทาง ของการประพฤตินิรทรม

หลักธรรมที่ที่ประชุมตกลงประยุกต์ใช้ในการดำเนินการ คือ หลัก ขรवासธรรม ๔ ได้แก่

สัจจะ คือ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ สมาชิกควรมี ความจริงใจต่อกันและกันไม่คิดเอารอดเอาเปรียบกัน มีความ ซื่อสัตย์ต่อผู้ซื้อ ทั้งในการกำหนดราคาและการบอกคุณภาพ ทุเรียนตามความเป็นจริง

ทมะ คือ ความข่มใจ อุดอ้อมใจ มีการควบคุมใจใน การต่อรองราคา มีความสุภาพยิ้มแย้มแจ่มใส

ขันติ คือ ความอดทนต่อความยากลำบาก เช่น การ เดินทาง ที่พัก อาหารสภาพแวดล้อมในกรุงเทพฯ ฯ ซึ่งไม่ คุ้นเคย

จากะ คือ ความเสียสละ ละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมุ่งให้การดำเนินงานครั้งนี้ประสบผลดีนำไปสู่การรวมกลุ่มที่มั่นคงขึ้นต่อไป

ผลของโครงการ

ทางด้านรายได้จากการขาย การขายในช่วงเวลา ๓ วัน ที่ได้กำหนดไว้เดิม ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรขายที่องค์การตลาด ฯ พหุประโยชน์ที่สโมสรอาจารย์ และที่คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สามารถขายทุเรียนจำนวน ๓,๐๔๔ กิโลกรัมได้หมดชาวบ้านจึงเกิดกำลังใจยึดเวลาขายออกไปจนถึงสิ้นเดือนเป็นเวลาที่ยขายทั้งหมด ๑๓ วัน แต่การขายในช่วงวันหลัง ๆ ประสบปัญหาทุเรียนล้นตลาด ต้องจำหน่ายทุเรียนไปในราคาถูกรวมแล้ว ชาวบ้าน ขายทุเรียนได้ทั้งหมด ๑๑,๐๓๕ กิโลกรัม ได้รายได้สุทธิ ๑๓๒,๓๓๕ บาท เป็นรายได้ที่มากกว่าที่จะขายให้แก่พ่อค้าคนกลาง ๒๙,๗๙๖ บาท

การประเมินผลของผู้ซื้อ ส่วนใหญ่มีความพอใจ แต่มักเป็นความพอใจในด้านวัตถุ เช่น ทุเรียนดี ราคาถูก นำมาขายใกล้ที่ทำงาน ไม่ปรากฏความเห็นที่แสดงถึงความพอใจในด้านการแสดงออกของชาวบ้านเอง แม้ในส่วน of ชาว

บ้านที่นำทุเรียนมาขายก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน คือ พอใจ
ในรายได้ที่ได้รับ ซึ่งมากกว่าที่จะขายแก่พ่อค้าคนกลาง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะไม่มีข้อคิดเห็น ในส่วนที่
เกี่ยวกับการประยุกต์หลักกรรมเข้าไปโดยตรง แต่จากการ
สังเกตของคณะผู้วิจัยเองก็พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ร่วมขาย
ทุเรียนในครั้งนั้น ได้ใช้หลักกรรม ฆราวาสธรรม ๔ อย่างกลม
กลืน เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตการทำงาน จึงทำให้ส่วนที่
สอง คือ หลักกรรมและการดำเนินการในเรื่องการค้าขายนั้น
ไม่ได้แยกออกเป็นสองส่วนจากกัน คือ ชาวบ้านที่มาส่วนใหญ่
มีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อกัน ช่วยกันขายทุเรียนในลักษณะ
ที่ถือเป็นส่วนของกลุ่ม ไม่ถือเอาถือเรา ต่างพยายามช่วย
เหลือแบ่งปันหน้าที่ตามความถนัด บางคนแม้มีทุเรียนมา
รวมน้อย แต่มีความสามารถในการฉีกปอกทุเรียนได้อย่างที่
ก็อยู่ช่วยขายโดยตลอด ทั้งที่ตนเองจะได้ส่วนกำไรน้อยกว่า
คนอื่น นอกจากนี้ชาวบ้านที่มายังออกทนต่อความยากลำบาก
ต่าง ๆ ที่ไม่คุ้นเคย มีความขี้มขี้มแจ่มใสอยู่เสมอ

เมื่อเสร็จโครงการแล้ว ชาวบ้านได้รวมกันนำผลกำไร
ส่วนหนึ่งเป็นจำนวน ๔,๐๐๐ บาท ถวายแก่วัดเนินหย่อง
ซึ่งเจ้าอาวาสได้นำมาสมทบรวมกับเงินที่เหลือจากเงินบริจาค

ของชาวบ้าน ในการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนอีกประมาณ ๖,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นกองทุนเผยแพร่ธรรมของหมู่บ้านเนืองหย่องขึ้น

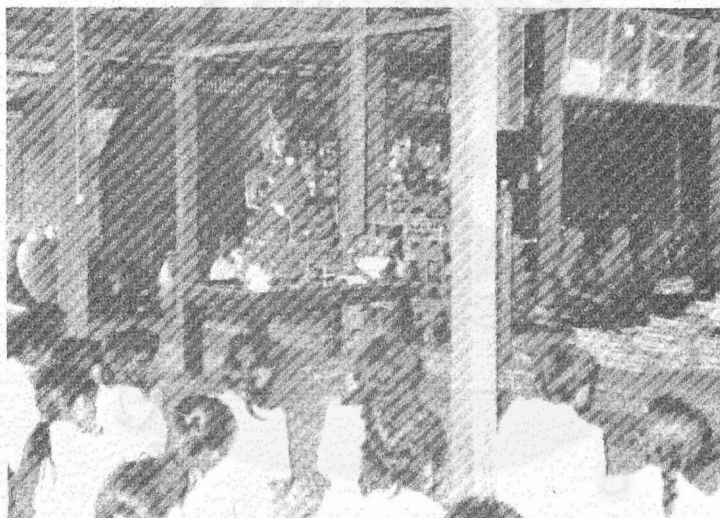
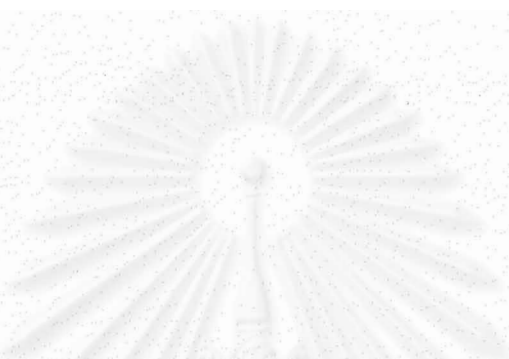
ในปี ๒๕๒๖ ชาวบ้านที่ร่วมโครงการได้รวมกลุ่มนำทุเรียนมาขายที่กรุงเทพฯอีก โดยได้จัดดำเนินการเก็บทั้งหมดด้วยตัวเอง ผู้วิจัยเปลี่ยนฐานะจากผู้ร่วมงานมาเป็นผู้ให้กำลังใจ คาดหมายว่า โครงการนี้คงจะมีในปีต่อ ๆ ไป และอาจมีผู้เข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น

โครงการทอดผ้าป่าหนังสือ สิงหาคม ๒๕๒๕

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

..... ทอดผ้าป่าหนังสือเพื่อศึกษา
เสมือนหนึ่งให้ปัญญาวิชาฉาน
ทั้งชีวิตสว่างไสวในสันดาน
ให้เกิดการคิดสรรค์สร้างในทางดี.....

โครงการทอดผ้าป่าหนังสือ เนื่องในวันประกาศธรรมอาสาพหุบูชา

ในช่วงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน ผู้วิจัยได้นำหนังสือจำนวนหนึ่งมาวางไว้ให้สามเณรอ่าน ปรากฏว่านอกจากสามเณรจะพากันอ่านทุกครั้งที่ว่างแล้ว พระภิกษุสงฆ์และชาวบ้านที่มาก็พากันสนใจอ่านกันมาก หลายคนปรารถนอยากรับหนังสือมาให้อีก ผู้วิจัยเห็นว่าชาวบ้านมีความตั้งใจที่จะอ่านหนังสือ แต่ขาดแคลน ถ้ามีการจัดตั้งห้องสมุดขึ้น โดยให้มีหนังสือที่ให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมก็จะมีประโยชน์สำหรับชาวบ้านที่สนใจจะได้มาแสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง นับเป็นทางหนึ่งของการแก้ไขปัญหาคือ ความไม่รู้ในระยะยาว ผู้วิจัยจึงกำหนดจัดโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ โดยเลือกจัดในวันอาสาพหุบูชา อันถือได้ว่าเป็นวันประกาศธรรม เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ นับว่าเป็นการทำธรรมทานที่สอดคล้องกับสารัตถะแห่งประเพณีอาสาพหุบูชา

ผู้วิจัยได้นำความคิดดังกล่าวเสนอต่อ คณะกรรมการ วัดและกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ โดยเปิดโอกาสให้แต่ละวัด ที่มีกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธแสดงเจตจำนง รับการทอดผ้าป่า หนังสือตามความต้องการและความจำเป็น ทั้งนี้ ได้เสนอหลักการว่า วัดที่ประสงค์จะรับการทอดผ้าป่า จะต้องมีความพร้อม ในการจัดหาตู้หรือชั้นเก็บหนังสือ และต้องสามารถกำหนด บุคคลผู้รับผิดชอบดูแลการใช้และการยืมหนังสือ ที่สุดได้ กำหนดทอดผ้าป่าที่วัดเนินหยอง วัดถนนกระเพราและสำนัก สงฆ์นาตกรธรรมรส

เมื่อได้กำหนดคณัตถหมายกับชาวบ้านแล้ว ผู้วิจัยได้ทำ การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการทอดผ้าป่า ๒ เรื่อง คือ *สรุป ผลการทอดผ้าป่าหนังสือ ถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* ของคณะกรรมการโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ ฯ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๘-๕ ธันวาคม ๒๕๑๙ และเรื่อง *การ ประเมินผลโครงการทอดผ้าป่าหนังสือ ฯ* ระหว่าง ๕ ธันวาคม ๒๕๑๘-๕ ธันวาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ ตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษ์ ศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลงาน ทั้ง ๒ เรื่องเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับนำมาใช้เป็นแนวทางในการทอดผ้าป่าหนังสือครั้ง

เมื่อได้ศึกษาวิธีการ ที่ควรจะทำและปัญหาที่ควร
แก้ไขแล้ว ผู้วิจัยได้พิมพ์ใบประชาสัมพันธ์ บอกถึงวัตถุประสงค์
หลักการดำเนินงาน ประเภทของหนังสือที่ต้องการ
รายชื่อคณะกรรมการ รายละเอียดการเดินทางและกิจกรรมใน
วันทอดผ้าป่าหนังสือ โดยได้ทำการประชาสัมพันธ์ เฉพาะ
ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใช้เวลารวบรวมหนังสือประมาณ
๑ เดือน ได้หนังสือที่เลือกคัดแล้วทั้งสิ้น ๕,๒๕๗ เล่ม
แบ่งหนังสือได้เป็น ๖ ประเภท คือ *ธรรมหรือศาสนา ศิลป
วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา วรรณคดี วิทยาศาสตร์และการ
แพทย์ หนังสือสำหรับเด็ก หนังสือเบ็ดเตล็ดและวารสาร*
หนังสือเหล่านี้มีคุณค่าประมาณไม่ได้ หลายเล่มเป็นหนังสือ
หายาก ส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่มีประโยชน์อย่างยิ่งทั้งนักศึกษาจารย์
และบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ได้มีน้ำใจร่วมในโครงการ ได้
พยายามเลือกสรรหนังสือที่เห็นว่าเหมาะสมกับชาวบ้านจริง ๆ

ในวันที่เดินทางไปทอดผ้าป่าหนังสือนั้น อาจารย์และ
นิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ ร่วมเดินทางไปด้วย
ประมาณ ๔๐ คน ในแต่ละที่ผู้ไป ได้ช่วยกันจัดหนังสือที่
ถวายแล้วแก่วัดเข้าชั้นหนังสือที่ทางวัดจัดเตรียมไว้

ชาวบ้านในแต่ละแห่งได้ให้การต้อนรับคณะทอดผ้าป่า
หนังสืออย่างดี โดยเฉพาะที่วัดเนินหย่องซึ่งเป็นกลุ่มทดลอง
ได้จัดแสดงละครเรื่อง “บุญหรือบาป” เป็นละครล้อประเพณี
การจัดงานอุปสมบทที่ฟุ่มเฟือยมีการฆ่าสัตว์เพื่อใช้เลี้ยงดู
แขกหรือ

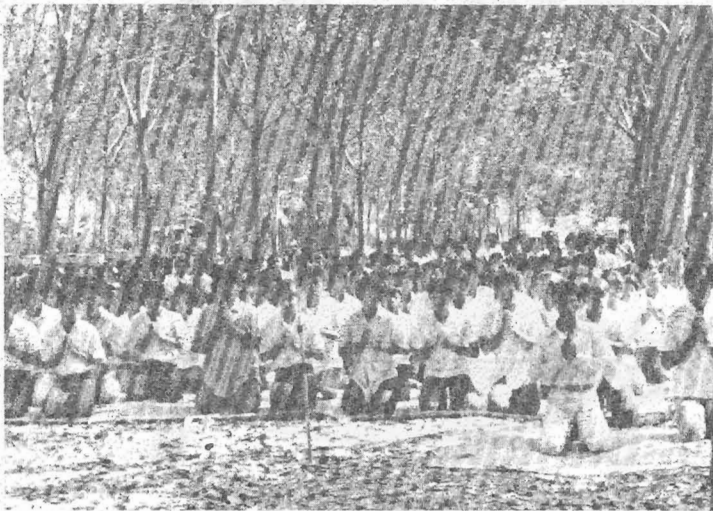
วิธีการต้อนรับของชาวบ้านที่เนินหย่อง โดยเฉพาะ
การจัดแสดงละครนั้น แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางความ
คิดของสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธในแง่ความเข้าใจธรรม
และความต้องการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความถูกต้อง
ของพระศาสนาในชุมชนของตน นับได้ว่าเป็นนิมิตหมาย
ที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลงหรือความต้องการที่จะเปลี่ยน
แปลงการจัดงานประเพณี ที่ไม่ถูกต้องให้หมดไปอย่างสิ้นเชิง

ผู้วิจัยได้ติดตามผลการใช้หนังสือของชาวบ้าน ปรากฏ
ว่า หนังสือที่มีผู้อ่านมากที่สุด คือ นิตยสาร นิตาน การ์ตูน
นิยาย หนังสือธรรมะและประเภทความรู้ยังมีผู้อ่านน้อย ใน
วันทำบุญเด็กชาวบ้านจะมารวมกันที่มุมหนังสือนี้ และพระ
ได้ใช้หนังสือธรรมะเล่มเล็ก ๆ อ่านให้ชาวบ้านที่มาถือ
อุโบสถฟัง ถ้าจะให้โครงการได้ผลก็จำเป็นต้องหาหนังสือเข้า
ไปเพิ่มเพื่อให้มุมหนังสือมีความใหม่ชวนติดตามอยู่เสมอ

โครงการปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ
ตุลาคม ๒๕๒๕

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รวมพลังสาวหนุ่มเหน้า
เสริมสงครามเร่งรัด
สัจจะมั่นละหยุค
นำหมู่บ้านทั่วหล้า

ชาวพุทธ มากเฮย
ก้าวหน้า
สิ่งชั่ว ชำนา
เลิกต่ำคณธรรม

โครงการปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนตุลาคม

โดยที่จริงกิจกรรมที่ได้ดำเนินงานมาโดยตลอดนับตั้ง
แต่ต้นปี ๒๕๒๕ นั้น เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มหนุ่มสาว
ชาวพุทธทุกโครงการ อย่างไรก็ตามเนื่องจากกลุ่มหนุ่มสาว
ซึ่งเมื่อเริ่มต้นงานวิจัยมีที่ตำบลวังหว้า ๔ กลุ่ม และที่ตำบล
ทางเกวียนอีก ๓ กลุ่ม ได้ค่อยขยายจำนวนเพิ่มขึ้น ในระหว่าง
ช่วงการวิจัยอีก ๔ กลุ่มรวมเป็น ๑๑ กลุ่มด้วยกัน ในช่วง
ปลายเดือนเมษายน ซึ่งอยู่ในระยะการจัดบรรพชาสามเณร
ภาคฤดูร้อนอยู่นั้น ได้เกิดเหตุการณ์ในกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ
บางกลุ่มนอกกลุ่มทดลอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าได้เริ่มมีผู้เฝ้าหา
ประโยชน์จากกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนตนในทางการเมือง
นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่บางกลุ่มจัดงานภายในของตนใน
ลักษณะที่ไม่ถูกต้องตามแนวทางแห่งพุทธธรรมเช่นมีการดื่ม
และขายสุรา การตั้งร้านในลักษณะที่ล้อแหลมต่อศีลธรรม
เป็นต้น ผู้วิจัยได้นำเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มาพิจารณากับ
ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายแล้วเห็นร่วมกันว่า ลักษณะการจัดตั้ง

กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธที่ผ่านมานั้น เป็นลักษณะใครใคร่ทำ
 ทำ ไม่มีหลักการและทิศทางร่วมกัน และไม่มีการจัดดูแล
 พัฒนากลุ่มให้เกิดความพร้อมเพรียงไปด้วยกัน มีผลทำให้
 แต่ละกลุ่มอยู่โดดเดี่ยว ไม่เกิดเอกภาพระหว่างกลุ่ม แต่โดย
 ที่ใช้ชื่อเหมือนกัน ถ้ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งกระทำการอันใดที่
 ออกนอกกลุ่มทางแห่งศีลธรรม ก็จะมีผลกระทบต่อชื่อเสียง
 ความน่าเชื่อถือของกลุ่มอื่นด้วย และในกรณีที่กลุ่มใดกลุ่ม
 หนึ่งตกเป็นเครื่องมือในทางใดของกลุ่มชนใดก็ตาม กลุ่มอื่น
 ก็ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องช่วยเหลือด้วยสิทธิและ
 หน้าที่ได้ จึงสมควรที่จะทำการปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวชาว
 พุทธทั้งหมด อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานในเรื่องนี้ผู้วิจัย
 ต้องพิจารณาไตร่ตรองอย่างมาก เพราะเหตุว่ากลุ่มหนุ่มสาว
 ชาวพุทธบางกลุ่มเป็นกลุ่มควบคุมของงานวิจัย ซึ่งโดยหลัก
 วิชาการแล้วผู้วิจัยจะต้องไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในการประยุกต์หลัก
 พุทธธรรมเข้าไปไม่ว่าในส่วนตัว แต่จะต้องให้กลุ่มนั้นเป็น
 ไปตามลำพังของตัวเองแล้วนำมาวิเคราะห์ประเมินผลเปรียบ
 เทียบผลที่เกิดขึ้นภายหลังการทดลอง หากมีการปรับปรุง
 กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธทั้งหมดแล้วกลุ่มควบคุมก็จะแปรสภาพ
 ไม่ดำรงฐานะของการเป็นกลุ่มควบคุมที่ถูกต้องได้ ซึ่งย่อม

มีผลกระทบต่อโครงสร้างและการประเมินผลของงานวิจัยบางส่วน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งความกระตือรือร้นในการร่วมมือกันที่จะแก้ปัญหาคงคนในชุมชนทุกระดับ นับตั้งแต่นายอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ตลอดจนเจ้าอาวาสของวัดที่มีกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธแล้ว ก็เห็นว่า ถ้าผู้วิจัยจะยืนยันทำการพัฒนาเฉพาะกลุ่มเนินหย่องที่เป็นกลุ่มทดลองโดยเพิกเฉยต่อปัญหาของกลุ่มอื่น ก็อาจเกิดผลต่อความไม่มั่นคงหรือความไม่ถูกต้องต่อกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธที่เป็นอยู่หรืออาจเกิดขึ้นในอนาคตก็เป็นได้ ในที่สุดปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มอื่นนั้นก็อาจย้อนกลับมามีผลกระทบต่อกลุ่มทดลองได้ด้วย อนึ่ง ผู้วิจัยยังได้สังเกตว่า การที่ได้ทุ่มเทการพัฒนาไปที่กลุ่มทดลองเป็นส่วนใหญ่นั้น ทำให้กลุ่มอื่นบางกลุ่ม ซึ่งไม่เข้าใจถึงโครงสร้างงานวิจัย เข้าใจผิดคิดว่าผู้วิจัยมีฉันทาคติ รักหรือให้ประโยชน์แก่กลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มอื่น เป็นเหตุให้กลุ่มอื่นบางกลุ่มเสียใจหรือลดถอยสัมพันธ์ภาพความศรัทธาไว้วางใจในตัวผู้วิจัย ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาความก้าวหน้าของกลุ่มเหล่านั้นเอง เมื่อได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้วผู้วิจัยได้ตัดสินใจว่าในกรณีที่ต้อง

เลือก ระหว่างผลประโยชน์ที่ชาวบ้านส่วนรวมจะได้รับกับ
ผลประโยชน์ทางวิชาการ ควร จะเลือกผลประโยชน์ของ
ชาวบ้านก่อน หลักการดังกล่าวนี้ผู้วิจัยถือว่าเป็นจริยธรรม
ของนักวิจัย ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับคนหรือชุมชน

ในการปรับปรุงกลุ่มหนุ่มสาวนี้ได้ดำเนินงานเป็น
๓ ขั้น

ขั้นที่ ๑ ได้สัมภาษณ์ตัวแทนของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ
ทุกกลุ่มพร้อมทั้งเจ้าอาวาส พระสงฆ์อื่นที่เกี่ยวข้อง กำนัน
และผู้ใหญ่บ้าน ช่วยกันกำหนดวัตถุประสงค์ หลักการการ
ดำเนินงาน และกฎระเบียบของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ เป็น
แนวทางที่ทุกกลุ่มจะปฏิบัติร่วมกัน การสัมภาษณ์ได้กระทำต่อ
เนื่องถึง ๔ ครั้ง ครั้งหนึ่งใช้เวลาประมาณ ๓ ชั่วโมง ที่
ประชุมได้ร่วมกันหาแนวทาง วิเคราะห์วิจารณ์แสดงความคิดเห็น
เห็นเรื่องที่ใช้เวลาในการหาข้อตกลงกันมาก คือ ข้อเสนอ
กำหนดหลักการการดำเนินงานของกลุ่มข้อหนึ่งที่ว่า “ในการ
ดำเนินงาน ในนามของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธนั้นจะต้อง
ละเว้นอธิบายมุขโดยเด็ดขาด” ผู้แทนของกลุ่มหนุ่มสาวชาว
พุทธหลายกลุ่มเห็นว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้และอาจก่อให้เกิด
เกิดความขัดแย้งต่อคนในหมู่บ้านซึ่งได้ถือปฏิบัติการมี

อธิบายมุขในงานประเพณีเป็นเรื่องสำคัญธรรมดาที่ต้องกระทำ
 อย่างไรก็ตาม ผู้แทนของกลุ่มบางกลุ่มรวมทั้งจากกลุ่มทดลอง
 ด้วยได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความเหมาะสมในการที่จะต้องถือ
 หลักการดังกล่าว เพราะถ้าไม่อาจจะกระทำได้แล้ว ก็ไม่อาจ
 ถือได้ว่าเป็นกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธที่สมบูรณ์ หลังจากที่ได้
 เปิดอภิปรายเป็นเวลานาน ที่สุดได้ใช้วิธีแสดงมติลงคะแนน
 เสียงส่วนใหญ่เห็นชอบกับหลักการดังกล่าว ข้อกำหนดวัตถุประสงค์
 ประสงค์หลักการและการดำเนินงานของกลุ่มหนุ่มสาว
 ชาวพุทธที่เป็นผลจากการประชุมครั้งนี้ ได้จัดพิมพ์ไว้ใน
 ภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่ผู้สนใจอาจนำไป
 ไปปรับใช้ในการพัฒนาศาสนาและศีลธรรมในชนบทต่อไปได้

วันที่ ๒ ได้จัดอบรมวางพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ
 ในหลักธรรมและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เพื่อปรับให้
 สมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธทุกกลุ่ม มีพื้นฐานความรู้ทาง
 ธรรมเสมอกัน จะได้เกิดความสามัคคีง่ายต่อการจัดกิจกรรม
 ร่วมและมีการพัฒนากลุ่มไปในทิศทางที่สอดคล้องกันได้ง่าย โดย
 ง่าย การอบรมนี้ ได้จัดวางไว้เป็น ๔ ครั้ง ครั้งที่ ๑ และ ๒
 เป็นการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ๔ วิชาคือหลักธรรม
 พื้นฐาน ศาสนพิธี วัฒนธรรมไทย และพุทธประวัติโดยมี

ความลึกซึ้งของเนื้อหาต่างกัน ครั้งที่ ๓ เป็นการฝึกปฏิบัติ
 ธรรม ในลักษณะที่จริงจังทำนองเกี่ยวกับการอบรมใน
 โครงการ ปฏิบัติธรรมสู่ความเป็นพุทธะ ครั้งที่ ๔ เป็นการ
 สร้างผู้นำ คัดเลือกผู้ผ่านการอบรม ๓ ครั้งข้างต้นไปศึกษา
 กิจกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาในกรุงเทพฯ ฯ หรือจังหวัดอื่น
 ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มหนุ่มสาว
 ชาวพุทธ จะต้องผ่านการอบรมอย่างน้อยครั้งที่ ๑ และใน
 ช่วงการวิจัยนี้ ทำการอบรมเฉพาะครั้งที่ ๑

ขั้นที่ ๓ ได้จัดงานกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธขึ้นเพื่อให้
 สมาชิกที่ผ่านการอบรมแล้วของทุกกลุ่ม ประมาณ ๕๐๐ คน
 ได้จัดกิจกรรมพบปะพร้อมกันเป็นครั้งแรก เพื่อประโยชน์
 ของการสร้างสามัคคีของกลุ่มต่อไปในอนาคต การจัด
 งานครั้งนี้กระทำในวันเดียว รองผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง
 เป็นประธานเปิดงาน ได้นิมนต์พระราชานันทมุนี แสดง
 ปาฐกถาธรรมเรื่อง "วิธีการพัฒนาตนเองและสังคมของพุทธ
 บริษัท" และนิมนต์พระอาจารย์ทองล้วนแสดงปาฐกถาธรรม
 เรื่อง "กินอยู่อย่างพุทธ" ตั้งแต่เวลา ๑๕.๓๐ น. เป็นต้นไป
 เป็นรายการธรรมะบันเทิง ซึ่งกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ แต่ละ
 กลุ่มได้จัดการแสดงเรียงลำดับดังนี้ คือ

๑. กลุ่มคลองป่าไม้ เล่านิทานธรรมะเรื่อง นางปฏา-
จาราผู้บ้ำรัก
๒. กลุ่มหนองกันเกรา ละครเรื่อง อหิงสกุมาร
๓. กลุ่มคอนสำราญ เล่าคติธรรมเรื่องพระอานนท์เถระ
๔. กลุ่มเขาคิน ละครเรื่อง กรรมสนองกรรม
๕. กลุ่มทะเลน้อย แหล่งคติสอนใจคนหนุ่มสาว
๖. กลุ่มยุบชงโค ละครเรื่อง ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่
๗. กลุ่มวังหว่า ละครเรื่อง กรรมไผ่
๘. กลุ่มเจริญสุข ละครเรื่อง ห่วงวัฏฏะ
๙. กลุ่มเนินหย่อง เพลงธรรมะ (แต่งเนื้อและทำนอง
เอง)
๑๐. กลุ่มกระแสรบ ละครเรื่อง เห็นกงจักรเป็นดอกบัว
๑๑. กลุ่มหนองน้ำขุ่น ละครเรื่อง เต็กฮาร์ดกลับใจ
๑๒. กลุ่มถนนกระเพรา ละครเรื่อง พุทธแต่เปลือก

การแสดงทุกรายการดังกล่าวข้างต้น สมาชิกของกลุ่ม
หนุ่มสาวชาวพุทธแต่ละกลุ่มได้เขียนบทและทำการฝึกซ้อมกัน
เอง เนื้อเรื่องใช้โครงสร้างจากพุทธประวัติหรือชาดกเป็น
เค้าโครงโดยปรับให้เข้ากับคตินิยมปัจจุบัน หรือไม่ก็เป็น

สะท้อนปัญหาทางศีลธรรมที่กำลังเกิดขึ้นในหมู่คนหนุ่มสาว
 เวลานั้น ได้เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นที่หาง่ายไม่ต้อง
 ลงทุนมากนัก การแสดงละครและการจัดแสดงในรูปแบบ
 อื่น เช่นดนตรีธรรม เป็นต้น นับว่าเป็นงานสร้างสรรค์ที่มี
 คุณค่ายิ่งโดยเฉพาะถ้าคำนึงว่า ผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานเหล่านี้
 เกือบทั้งหมดมีความรู้เพียงระดับ ป.๔ ไม่คุ้นเคยต่อการเขียน
 การอ่านแล้ว ก็จะเห็นถึงพลังแห่งสติปัญญาของคนหนุ่มสาว
 ที่มีอยู่ในทุกถิ่นฐาน ถ้าหากได้มีการให้โอกาสแก่เขาได้แสดง
 สติปัญญา^๕ นอออกมาเติมพื้นฐานแห่งศรัทธาและปัญญาแล้ว
 ก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วย^๖ คำจุนหรือพัฒนาศาสนาหรือศีลธรรม
 ในชุมชน ยิ่งถ้าจะพยายามให้วัดในบ้านเมืองไทยปลอดจาก
 อบายมุขแล้ว ก็จำเป็นที่จะต้องหาธรรมบันเทิงในรูปแบบที่
 สนองรสนิยมของชาวบ้านมาทดแทน

สถาบันวิทยุบริการ

วิทยาลัยการอุดมศึกษาวิทยาลัย

นอกจากโครงการทั้ง ๗ ซึ่งมีการรวบรวมและประเมินข้อมูลดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยและคณะยังได้พยายามส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมแก่ชาวบ้านกลุ่มทดลองในทุกโอกาสที่เห็นสมควร สรุปได้เป็น ๔ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. การอยู่ร่วมพิธีกรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันตักบาตรเทโว ในวันเหล่านั้นมักได้อธิบายถึงความหมายและความสำคัญของวันเหล่านั้น โดยเฉพาะในวันวิสาขบูชา ได้เชิญชวนให้ชาวบ้านร่วมกันประดับประดาบริเวณวัดด้วยแสงเทียน ในตอนเวียนเทียนนำเทปสวดมนต์ไตรสรณคมน์ของอินเดียไปเปิด ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศทางธรรมที่น่าประทับใจ หลังการเวียนเทียน กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธได้ร้องเพลงธรรมะ ซึ่งเป็นรูปแบบวิธีที่ได้ประยุกต์แบบจากประเทศศรีลังกามาใช้

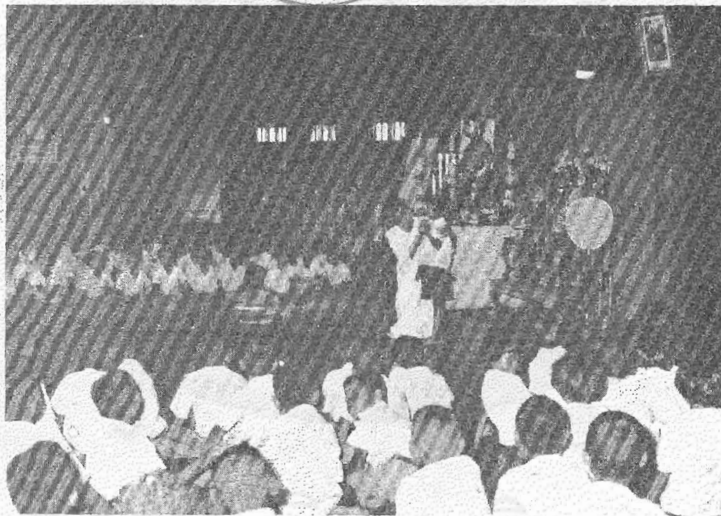
๒. การร่วมประชุมกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธซึ่งจัดเดือนละครั้ง ทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้และนำไปปฏิบัติเจริญสติสมาธิ

๓. การร่วมงานที่บ้านของชาวบ้านในโอกาสพิเศษ เช่น ในการทำบุญที่บ้าน งานศพ โดยส่วนใหญ่เจ้าภาพมัก

จะเชิญให้พูดแสดงความคิดเห็น และครึ่งหนึ่งได้นิมนต์พระ
ชาวลังกาไปร่วมงานด้วย ท่านได้เทศน์เป็นภาษาไทยอย่าง
ง่ายและได้สวดมนต์ตามสำเนียงชาวลังกาให้ชาวบ้านฟัง

๔. การสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกันตั้งสัจจะพัฒนา
ตนเองและชุมชนในช่วงเข้าพรรษา โดยได้นำหลักธรรมา
ธรรม ๔ มาประยุกต์เสนอให้ชาวบ้านนำไปเป็นหลักปฏิบัติ
อย่างจริงจังตลอด ๓ เดือนในช่วงเข้าพรรษา มีชาวบ้านที่
เป็นสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธและผู้ใหญ่เข้าร่วมตั้งสัจจะ
ประมาณ ๖๐ คน นอกจากนี้ทางโรงเรียนวัดเนินหย่องได้
นำนักเรียนทุกชั้นปีมาร่วมตั้งสัจจะที่จะประพฤติตนเป็นคนดี
ด้วย โดยจัดรายการสำหรับนักเรียนเป็นพิเศษในช่วงภาคบ่าย
ทั้งนี้ได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มปรึกษาหา
วิธีและตกลงที่จะทำความดีหรือลดความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่ง
ตามต้องการ แล้วส่งตัวแทนมาแจ้งแก่ที่ประชุม สัจจะที่
นักเรียนตั้งใจว่าจะทำในช่วงเข้าพรรษา อาทิ จะไม่ดื้อต่อพ่อ
แม่ จะช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน จะขยันเรียนหนังสือ จะไม่
หนีเที่ยว จะไม่ฆ่าสัตว์ จะไม่พูดปด

โครงการตั้งสี่จะช่วงเข้าพรรษา

เริ่มเตยวชน

สถาบันส่งเสริมบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไปจนถึงผู้ใหญ่

สถาบันส่งเสริมบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการทดลอง

ภายหลังการทดลอง ได้ประเมินผลที่เกิดขึ้นด้วยการใช้แบบสอบถาม ผลที่ได้รับ คือ ชาวบ้านที่ตอบแบบสอบถาม ๗๘.๑% เห็นว่ามีความเปลี่ยนแปลงด้านศาสนาที่ธรรมในหมู่บ้าน เห็นว่ามีคนธรรมมากขึ้นมากกว่า ๖๐% คนสนใจปฏิบัติธรรมมากขึ้น ๔๐% เกิดการประหยัดในการจัดงานประเพณี ๒๓.๒% ชาวบ้านลดบายมุขในชีวิตประจำวัน ๓๐.๒% ความคิดเห็นในเรื่อง การเลี้ยงคัมสุราในงานประเพณีได้เพิ่มความเห็นว่าไม่ควรมีเมื่อเทียบกับคำตอบก่อนการทดลอง ๒๐.๘% ลดความเห็นว่าไม่แน่ใจลง ๑๑.๔% มีความเชื่อมั่นว่าเป็นไปได้ที่จะทำโดยงานประเพณีโดยไม่มีการคัมเลี้ยงสุราเพิ่มขึ้น ๓๓.๖% ส่วนการจัดกิจกรรมที่วัดลดบายมุขได้ทั้งหมดตลอดโครงการ ในด้านการขนานเวลามีปัญหา ถึงแม้ว่าผู้ตอบส่วนใหญ่จะยังคงบอกว่าได้ขนานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็ลดคำตอบเรื่องหลง ๒๖.๗% และเพิ่มเป็นการรำลึกถึงพระพุทธรเจ้า ๑๐% ส่วนในการแก้ปัญหาเวลาที่มีเคราะห์ ชาวบ้านลดการทำบุญสะเดาะเคราะห์ลง ๒๐.๗% และหันไปใช้หลักธรรมมาแก้ปัญหาเพิ่มขึ้น ๑๓.๕% ส่วนเหตุผลของการแขวนพระได้ลดจากความเห็นว่าเพื่อป้องกันอันตราย ๕๐.๗% และเพิ่มเป็น

การทำเพื่อรำลึกถึงพระพุทธเจ้าเพิ่มขึ้น ๑๔.๘% ในด้านความ
เป็นห่วงคนหนุ่มคนสาวในเรื่องความเสื่อมศีลธรรม ความคิด
เห็นที่ว่าเป็นห่วงมากได้ลดลง ๖๑.๕% และที่บอกว่าไม่ห่วง
เลยเพิ่มขึ้นจากเดิมซึ่งเป็นศูนย์ เป็น ๕๑.๑% ชาวบ้านเห็นว่
การพัฒนาศาสนาศีลธรรมในลักษณะที่ได้ทำมาเป็นประโยชน์
และมีความจำเป็นที่ควรทำต่อ ๙๔.๒% มีที่กล่าวถึงปัญหา
๑๒.๘% ส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นเรื่องที่ชาวบ้านบางคนไม่เห็น
ด้วยกับการรณรงค์บอกบุญในการจัดงานประเพณีที่วัดอย่างเด็ด
ขาด

หลังจากงานวิจัย พระสงฆ์และชาวบ้านของหมู่บ้านที่มี
กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธยังร่วมกันพัฒนาศาสนาศีลธรรมต่อไป
วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๕ กลุ่มเนินหยองได้ร่วมกันปรับปรุง
ถนนและจัดหาอุปกรณ์เตรียมการสร้างสะพานแก่วัดหมู่บ้าน กลุ่ม
เจริญสุขได้ร่วมกับการปรับปรุงบริเวณป่าสาธารณะของหมู่
บ้าน กิจกรรมในปี ๒๕๒๖ เริ่มแต่วันที่ ๑ มกราคม ทุกกลุ่ม
ได้ร่วมกันจัดงานวันปีใหม่ที่วัดเจริญสุข มีการนั่งสมาธิ แข่ง
ขันตอบปัญหาธรรม การแสดง-มีการร้องเพลงน้อยเรื่อง
“ความกตัญญูของนกแขกเต้า” ละครรธรรมะเรื่อง “ผลอบาย-
มุข” และ “คุณของการพูดดี” และการอ่านลำนำเรื่อง “ความ

สุขวันปีใหม่” ช่วงวิสาขบูชา มีการอบรมสมาธิกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ เดือนมิถุนายน ชาวบ้านรวมกลุ่มมาขายทุเรียนที่กรุงเทพฯ ช่วงเข้าพรรษา มีการจัดปฏิบัติธรรมสำหรับชาวบ้านที่วัดหนองกันเกรา ฝ่ายสงฆ์จัดอบรมพระนวกะทั้งหมดในเขตตำบลวังหว้าและทางเกวียน กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธได้เลือกตั้งประธานและรองประธานประสานงานทุกกลุ่ม มีการจัดทำวารสารโรเนียวออกสามเดือนครั้ง เพื่อเป็นการสื่อสารธรรมและส่งข่าวคราวระหว่างสมาชิก มีการจัดกลุ่มเยี่ยมเยียนกันในวันพระช่วงเข้าพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม เจ้าอาวาสวัดเนินหย่องได้เชิญชวนชาวบ้านมาร่วมกันปฏิบัติธรรม มีการนั่งสมาธิ ถวายเป็นกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กลุ่มเขาหินขอให้ช่วยจัดตั้งห้องสมุดชุมชน ชมรมจิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รับเป็นเจ้าภาพร่วมกับชาวบ้าน นำหนังสือที่รวบรวมได้จากอาจารย์และนิสิตจำนวนกว่า ๖,๐๐๐ เล่ม ไปมอบให้ พร้อมทั้งมีรายการบันเทิงสลับความรู้แลกเปลี่ยนกับชาวบ้านเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม

การดำเนินงานภายหลังการวิจัยโดยส่วนใหญ่ พระสงฆ์และชาวบ้านมักเป็นผู้จัดทำเอง ผู้วิจัยมีส่วนช่วยดำเนินงานน้อยกว่าที่ผ่านมามาก

อย่างไรก็ตาม การทำงานย่อมมีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวหรือส่วนที่เป็นปัญหา ในประการหลังนี้ สรุปได้ว่า

- ปัญหาสำคัญที่สุด คือ ปัญหาผู้นำในท้องถิ่นทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาสมีจำนวนน้อยเกินไป ถึงแม้ว่า ความสำเร็จของงานที่ผ่านมาจะเนื่องมาจากความเข้มแข็ง การเสียสละของเจ้าอาวาส ครู สมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ และชาวบ้านที่เห็นคุณค่าในเรื่องนี้ และงานที่ได้ทำร่วมกัน ก็มีส่วนให้คนเหล่านั้นบางคนเข้าใจวิธีการทำงาน วัชรธรรม และมีใจเข้มแข็งขึ้น แต่ก็ยังนับว่าเป็นคนกลุ่มน้อยของชุมชน งานที่ทำมามุ่งเสริมความศรัทธาและความสามารถในการ รวมกลุ่ม แต่ยังไม่ถึงขั้นการสร้างผู้นำด้าน ศาสนาศีลธรรมที่มีคุณภาพให้เพียงพอแก่การที่จะดำเนินงานภายในท้องถิ่นได้ด้วยตนเองในระยะยาว

- การที่มุ่งวางรากฐานงานและการ รวมกลุ่ม ในหมู่ผู้สนใจ ทำให้เกิดการละเลยที่จะสร้างสัมพันธ์ความเข้าใจกับชาวบ้านที่ยังไม่เข้าร่วม เมื่อนานวันเข้าก็เกินช่องว่างของความเข้าใจ ทำให้งานเป็นลักษณะการพัฒนาเฉพาะกลุ่มมากกว่าจะเป็นงานของชาวบ้านโดยส่วนรวม

— กิจกรรมหลายอย่างที่ทำได้ทำไป ถึงแม้ว่าจะได้มีการอธิบายสาระความหมายเสมอ แต่ก็สังเกตว่าชาวบ้านรับไปเฉพาะส่วนที่เป็นรูปแบบ ทำนองคล้ายกับสิ่งที่ทำในโอกาสพิเศษยังไม่เข้าสู่ชีวิตการทำงานและความเป็นอยู่อย่างชัดเจน ยังเป็นลักษณะแยก “ธรรม” และ “โลก” ออกจากกัน กิจกรรมศาสนาและกิจกรรมกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธจึงเป็นกิจกรรมที่แยกเป็นเอกเทศ ไม่สัมพันธ์กับกิจกรรมอื่นของชุมชน

— การพัฒนาจัดการงานบางด้านไม่สามารถทำได้ดี เพราะขาดความพร้อมในด้านการเงิน เช่น การสร้างอุปกรณ์เผยแพร่ธรรมในชนบท การส่งเสริมกิจกรรมธรรมบ้นเทิงของกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ การดำเนินโครงการผู้นำศาสนา ศีลธรรมทางฝ่ายพระและฆราวาส วัดและชาวบ้าน (รวมทั้งผู้วิจัย) ไม่มีกำลังเงินเพียงพอที่จะสนับสนุน และร่วมมือกันทำเรื่องเหล่านี้ให้สมบูรณ์ตามที่ควรเป็น ซึ่งพอนานไป ความรู้สึกกระตือรือร้นของผู้ร่วมงานก็ลดเจือยลง ซึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องน่าเสียดาย

จากที่กล่าวมาเป็นประสบการณ์การทำงานในช่วงระยะเวลา ๑ ปี ถึงจะปรากฏผลความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนเป็นส่วน

ใหญ่ ก็ไม่อาจยืนยันถึงการดำรงและการพัฒนาผลนี้ใน
อนาคต ถ้าจะประเมินให้เห็นผลจริง ควรที่จะติดตามประ-
เมินผลต่อเนื่องอย่างน้อยในช่วง ๕ ปีต่อจากนี้ อนึ่ง แม้ว่า
งานวิจัยจะได้สิ้นสุดลงตามเวลาที่กำหนด แต่เวลาของการ
ประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชาวชนบทในตำบลวังหว้า
และตำบลทางเกวียนของจังหวัดระยองพึงจะได้เริ่มขึ้น งานอีก
มากและเวลาอีกยาวนานยังรออยู่สำหรับให้พวกเพียรช่วยกันทำ
ต่อไปด้วยศรัทธาที่มั่นคง เพื่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา
ในจิตใจและวิถีชีวิตของพี่น้องชนบทของเรา

ตอนที่ ๓

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาาศาสนาศีลธรรมในชนบท

จากประสบการณ์ การทดลองประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้าไปใช้พัฒนาชาวชนบทด้วยวิธีการเข้าสู่ภาคสนามปฏิบัติทดลองด้วยตนเองดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาาศาสนาศีลธรรมในชนบทตามประสบการณ์ที่ตนต้องเห็นว่า ลักษณะการทำงานที่ได้ทำไปนั้นเป็นงานพัฒนาระดับจุลภาค กล่าวคือคณะผู้วิจัยเข้าไปทำงานในฐานะกลุ่มผู้สนใจ และทำเฉพาะบางหมู่บ้านของตำบลเล็ก ๆ ๒ ตำบลในอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ความร่วมมือการทำงานอยู่ในแวดวงของคนในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ทางฝ่ายรัฐก็อยู่ในระดับอำเภอเป็นอย่างสูง จะมีเจ้าหน้าที่รัฐในระดับที่สูงกว่าอำเภอก็เป็นลักษณะการสนับสนุนและการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจในบางโอกาส อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะในที่นี้จะได้ครอบคลุมถึงการพัฒนาาศาสนาศีลธรรมในชนบททั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาค เพราะควรจะมีการดำเนินงานด้าน

๕๕
 นทาง ๒ ระบุตามความเหมาะสม ข้อเสนอแนะนี้จะประกอบด้วยเรื่อง นโยบาย เป้าหมาย กลไก วิธีการ บั้จจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลว

นโยบาย

รัฐบาลปัจจุบันได้ตระหนักถึงปัญหาศาสนาศีลธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาที่ผ่านมา ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ จึงได้เน้นการพัฒนาจิตใจและจริยธรรมเป็นนโยบายสำคัญประการหนึ่งที่กำหนดให้กระทำทั้งที่เป็นการเฉพาะและที่ควบคู่หรือแทรกเข้าไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ นโยบายดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวทำนุบำรุง ฟื้นฟูส่งเสริม พัฒนา ศาสนาวัฒนธรรมของชาติหลายอย่าง เป็นที่เห็นชัดถ้าเทียบกับกิจกรรมทางด้านนี้ที่มีมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับอื่น แม้ งานวิจัยเล็กๆ นีก็ได้รับผลจากนโยบายดังกล่าวคือ มีส่วนช่วยให้งานนี้ได้รับการยอมรับ สนับสนุนและร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน โดยเฉพาะได้ช่วยให้โครงการทดลอง กสช. พิเศษ สำเร็จด้วยดี

ดังนั้น จึงควรที่รัฐบาลจะได้กำหนดเรื่องการพัฒนา ศาสนาศีลธรรมเป็นนโยบายสำคัญของชาติต่อไป โดยควร

ระบบให้ชัดเจนถึงความครอบคลุมของการพัฒนาไปสู่ชนบท
 ทั้งนี้ในการกำหนดแผนพัฒนาต่อไป รัฐบาลน่าจะได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ
 ซึ่งอยู่ในฐานะที่เป็นกลางได้ทำการประเมินผลกระทบที่
 เกิดขึ้นจากนโยบายในแผนฯ ๕ การนำนโยบายไปวิเคราะห์
 เป็นแผนปฏิบัติในหน่วยงานต่างๆ และความสัมฤทธิ์ผลของ
 การปฏิบัติ เพื่อว่าจะได้มีการแก้ไขนโยบายและขบวนการนำ
 นโยบายไปใช้ให้เกิดผลที่เป็นจริงและมีคุณค่ายิ่งขึ้น

อนึ่ง เนื่องจากเรื่องดังกล่าวมีความสำคัญ จัดเป็นความ
 จำเป็นพื้นฐานของชีวิตและสังคม ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต ซึ่ง
 รัฐบาลกำหนดในปัจจุบัน ๒ เรื่อง คือ การหย่าร้างและการ
 บริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และบุหรือน่าจะเป็นสิ่งที่ไม่
 เพียงพอ รัฐบาลควรจะทบทวนการกำหนดดัชนีวัดคุณภาพ
 ชีวิตของสังคมไทยอีกครั้ง ทั้งนี้เนื่องจากสังคมไทยมีรากฐาน
 ชีวิตจากวัฒนธรรมพุทธศาสนาเก่าแก่เดิม ก็น่าจะได้นำหลัก
 พุทธศาสนาเป็นแนวทางพิจารณาในเรื่องนี้ให้เหมาะสมกับ
 ชีวิตที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน

เป้าหมาย

กล่าวโดยกว้าง เป้าหมายการพัฒนาศาสนาศีลธรรม
 (จะในเมืองหรือในชนบทก็ตาม) คือ การสร้างคนในชุมชน

ให้มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจและพฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นสุข หรือลดละความทุกข์ และสามารถนำเอาคุณภาพส่วนนั้นไป สร้างสรรค์คุณภาพด้านอื่น^๕ ของตนเองและของคนในชุมชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันด้วยความสุข สันติ มีน้ำใจต่อกัน

เป้าหมายข้างต้นมีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งกว้าง มี รายละเอียดได้หลายระดับ ในการที่จะนำไปใช้ในการพัฒนา ชุมชน จำเป็นต้องแปลความหมายเหล่านั้นออกมาเป็นนาม ธรรมและรูปธรรมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ^๕ ทั้งนี้อาจมีการแปลความ หมายหลายหลากได้ เพราะในสาระแห่งพุทธธรรมเองก็มี แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจและพฤติกรรมของ บุคคลเป็นหลายระดับ ตั้งแต่ระดับกัลยาณปุตฺถุนไปจนถึง ระดับอริยบุคคลชั้นต่าง ๆ

ในการพัฒนาระดับมหัพภาค ซึ่งครอบคลุมสังคมทั้ง ประเทศควรที่จะมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาศาสนา ศีลธรรมในระดับที่ถือว่าเป็นความจำเป็นพื้นฐานสำหรับการ สร้างคนในชุมชนให้มีคุณภาพด้านจิตใจและพฤติกรรมที่ดี เพียงพอสำหรับการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบและความเกื้อกล ุ่อกัน ซึ่งถ้าพิจารณาตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ก็คือ ระดับศีล ๕ และธรรม ๕ ^๕ ชั้นพื้นฐาน ได้แก่

- ศีล ๕ - การละเว้นจากการปลงชีวิต
- การละเว้นการถือเอาของที่เจ้าของเขามีได้ให้
 - การละเว้นการประพฤตินอกในกาม
 - การละเว้นจากการกล่าวเท็จ
 - การละเว้นจากการดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

- ธรรม ๕ - ความเมตตา กรุณา รักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ความเจริญและคติสงสาร ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
- การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต
 - ความสัจจริงในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางอารมณ์
 - การมีสัจจะ ซื่อตรง
 - การมีสติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ รู้จักยั้งคิด ระวังมิให้เป็นคนมัวเมาประมาท

อย่างไรก็ตาม การกำหนดเป้าหมายการพัฒนาศาสนา ศีลธรรมที่การสร้างคุณภาพชีวิตด้านจิตใจและพฤติกรรมของ

คนในชุมชนอย่างน้อยที่ระดับศีล ๕ และธรรม ๕ นี้ ก็ยังมี
รายละเอียดของระดับภาวะต่างกันเป็นหลายระดับ จำเป็น
ต้องขยายความตามหลักศีล ๕ และธรรม ๕ ออกมาเป็นเจต-
คติและพฤติกรรมในขอบเขตที่แคบลง โดยน่าจะมีเกณฑ์ใน
การพิจารณาอย่างน้อย ๒ ประการ คือ

๑. ควรให้ต้องตามหลักพุทธธรรม โดยถือเอาพระ
ไตรปิฎกเป็นหลักในการพิจารณา

๒. ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ของการนำไปใช้ปฏิบัติ
ให้เกิดผลแก่คนส่วนใหญ่ของชุมชน

ทั้งนี้ก็ต้องมีเป้าหมายที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชน ได้มี
โอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพ ไปได้สูงสุดตามศักยภาพของแต่ละ
บุคคลด้วย

กลไกในการพัฒนา

การที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาให้คนในชุมชนมี
เจตคติและพฤติกรรมอย่างน้อยที่สุดในระดับศีล ๕ และธรรม
๕ ขึ้นพื้นฐาน ควรจะได้พัฒนา ศาสนา ให้มีสถานภาพที่
พร้อมจะเป็นกลไกไปสู่การสร้าง ศีล-ธรรม ทั้ง ๕ ด้าน
คือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ
ศาสนพิธี

ศาสนธรรม

เนื้อหาของศาสนธรรมที่ควรนำมาใช้เพื่อเป็นรากฐานนำไปสู่การสร้างชีวิตที่มีชีวิตอย่างน้อยตามแนวทางแห่งศีล ๕ และธรรม ๕ น่าจะประกอบด้วย ๔ เนื้อหาใหญ่ คือ

๑. ศาสนธรรมส่วนแก่น สำหรับสร้างสัมมาทิฏฐิ ส่วนนี้เห็นว่าสำคัญและจำเป็น เพราะศีลธรรมที่มีมั่นคงจะต้องมีรากฐานจากโลกุตตรธรรม คือ ต้องเกิดขึ้นจากการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตว่าเป็นอย่างไร มีกระบวนการเป็นไปอย่างไร ทั้งในวิถีชีวิตที่เป็นทุกข์ และที่ลดและละทุกข์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทุกข์ เหตุเกิดของความทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์ ความเข้าใจดังกล่าวมีรายละเอียดความลึกซึ้งหลายระดับ แต่ที่จะทำให้เกิดเจตคติและพฤติกรรมศีล ๕ ธรรม ๕ ได้นั้นอย่างน้อยก็ต้องอยู่ในระดับที่เกิดความรู้สึกเห็น ออกเห็นใจใน ชีวิตทั้งหลายว่า แต่ละชีวิตล้วนมุ่งหวังที่จะอยู่ดีมีสุข แต่หลายต่อหลายครั้งหลาย ๆ คนได้พาชีวิตไปสู่ความทุกข์ เนื่อง จากเหตุปัจจัยหลายประการ มีความไม่รู้จักสภาพที่แท้จริงของชีวิตเป็นสำคัญ ความเห็นออกเห็นใจที่เกิดขึ้น จะมีผลทำให้เกิดความตั้งใจชอบที่จะมุ่งดำเนินชีวิตจากนั้นไปเพื่อการ

ลดละความทุกข์ในชีวิตทั้งของตนเองและของผู้อื่น ตั้งใจที่จะดำเนินชีวิตในลักษณะที่ถ่วงถอนการเบียดเบียนสร้างความสะดวกร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภาวะจิตจะถูกหล่อหลอมให้ละเอียดและสงบนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมทางกายและวาจาที่เป็นศีลและเป็นธรรมขึ้นอย่างเป็นปกติ ด้วยเหตุนี้พระพุทธรูปองค์จึงทรงวางหลักศีลไว้คู่กับหลักธรรม เพราะศีลแต่ละข้อ นับแต่การเลิกเว้นการทำร้ายเบียดเบียนชีวิตผู้อื่นเป็นต้นไปนั้น จะเกิดขึ้นอย่างถาวรเป็นอิสระจากการข่มบังคับ ต่อเมื่อจิตภายในได้รับการพัฒนาคุณธรรมส่วนที่เป็นพื้นฐานของศีล เช่น ความรัก ความเมตตา ให้เกิดขึ้นก่อน และคุณธรรมที่เป็นฐานของศีลจะมีขึ้นได้อย่างมั่นคงและต่อเนื่องก็ต่อเมื่อได้รับการพัฒนาปัญญาสัมมาทิฐิ เข้าใจในธรรมชาติชีวิตตามความเป็นจริงในระดับหนึ่งเป็นฐานรองรับ และยิ่งภาวะสัมมาทิฐิมีความชัดเจนลึกซึ้งยิ่งขึ้นก็จะส่งผลให้เกิดความเข้มข้นในคุณธรรม ส่งผลไปสู่เจตคติและพฤติกรรมแห่งศีลที่ละเอียดยิ่งขึ้นเป็นสัดส่วนต่อกัน

๒. ศาสนธรรมส่วนประยุกต์ หมายถึง หลักธรรมในพุทธศาสนาส่วนที่ได้วางหมวดหมู่คุณธรรมเพื่อประโยชน์แก่การนำไปใช้ในสังคมในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้นว่า

อนุวาสธรรม ๔ ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือน ได้แก่

สัจจะ - ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ พูดจริง ทำจริง

ทมะ - การรู้จักควบคุมตัวเอง รู้จักปรับตัวให้เข้ากับชุมชน

ขันติ - ความอดทน ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อถอย

จาคะ - การเสียสละ มีน้ำใจ ไม่เห็นแก่ตัว

สังคหวัตถุ ๔ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจและ
ประสานหมู่ชนให้สามัคคี สามารถร่วมกันประกอบกิจกรรม
ต่างได้ดี ได้แก่

ทาน - การให้ปัน เอื้อเฟื้อ เสียสละ

ปิยวาจา - การพูดจากันด้วยดี น่ายิ่ง ชื่นนำประ
โยชน์ก่อให้เกิดความรักความเข้าใจ

อิตถจริยา - การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์
แก่ชุมชน

สมานัตตตา - การทำตัวให้เข้ากับคนอื่น มีความ
เสมอทันเสมอปลาย

สาราณียธรรม ๖ ธรรมที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์รัก
ใคร่ใกล้ชิดมีความระลึกถึงกัน ได้แก่

- เมตตากายกรรม — กระทำต่อกันด้วยเมตตา
 เมตตาวจีกรรม — พดต่อกันด้วยเมตตา
 เมตตามโนกรรม — คิดต่อกันด้วยเมตตา
 สาธารณโภคี — มีการแบ่งกินใช้ บริโภคแก่กัน
 โดยทั่วถึง
 สีสสามัญญา — ประพฤติดีงาม มีระเบียบวินัย
 ทิฏฐิสามัญญา — ปรับความเห็นให้เข้ากัน

สัปปริสธรรม ๗ ธรรมที่ทำให้เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่า
 ในสังคม ได้แก่

- ธัมมัญญา — รู้จักเหตุ
 อัตถัญญา — รู้จักผล
 อัตตัญญา — รู้จักตน
 มัตตัญญา — รู้จักประมาณ
 กาลัญญา — รู้จักกาล
 ปริสัญญา — รู้จักชุมชน
 ปุคคลัญญา — รู้จักบุคคล^๑

๗๗๗

^๑ คุราลละเอีียดในพระราชนิพนธ์ (ประยูรฯ ปยุตโต), ธรรมนุญ
 ชีวิต (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓).

โดยที่จริง ธรรมส่วนประยุกต์แต่ละหมวดนั้น ก็เช่นเดียวกับหมวดศีล ๕ ธรรม ๕ ก็จะเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นปกติในชีวิตได้ ต่อเมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นพื้นฐาน แต่ที่พระพุทธองค์ได้ทรงนำมาจัดวางเป็นหมวดหมู่ ก็เพื่อจำแนกแยกประเด็นส่วนที่ควรคำนึงหรือกระทำเฉพาะในโอกาสหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ธรรมส่วนประยุกต์นี้ ก็สามารถนำมาประพฤติปฏิบัติในกลุ่มชนแม้ที่ยังไม่มีสัมมาทิฐิตั้งกล่าวข้างต้นได้ ด้วยการสร้างโอกาสแก่การปฏิบัติให้ ถึงแม้ว่า การปฏิบัตินั้นยังมีได้เป็นภาวะปกติและมั่นคง เพราะผู้ปฏิบัติต้องควบคุมบังคับตนอยู่บ้างก็ตาม ก็จะมีผลเป็นฐานนำไปสู่การมีสัมมาทิฐิและการประพฤติปฏิบัติคุณธรรมเหล่านั้นเป็นปกติในวันข้างหน้า เพราะได้มีโอกาสชิมलगคุณแห่งธรรม ก็จะเกิดศรัทธาที่จะพัฒนาให้ยิ่งขึ้นต่อไป ดังเช่น ในงานวิจัยได้นำหมวดธรรมสังคหวัตถุ ๕ มาปฏิบัติร่วมกันในการสร้างถนนในโครงการ กสช. พิเศษ มีผลทำให้ชาวบ้านยอมรับความเป็นไปได้ของภารกิจกรรมที่ชนหมู่มากร่วม โดยไม่ต้องมีการเลี้ยงคิมสุราและการพัฒนาจิตใจได้ และชาวบ้านผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นนักเลงสุรา ได้เกิดศรัทธา

และต่อมาในเวลาไม่นาน ก็ได้ใช้ชีวิตที่มีศีล ๕ เป็นปกติ และได้รับกษัตริย์ ๘ เป็นพิเศษ ทุกวันอุโบสถจนกระทั่งทุกวันนี้

๓. ศาสนธรรมส่วนประเพณี ศาสนธรรมส่วนนี้ แม้ว่าจะมิใช่เรื่องที่สำคัญในสมัยพุทธกาล แต่ในสังคมไทย (รวมทั้งสังคมชาวพุทธในนานาประเทศ) ได้ให้ความสำคัญแก่พิธีกรรมธรรมเนียมประเพณีทางศาสนา โดยตลอด ในปัจจุบัน ศาสนธรรมส่วนนี้ได้มีความสำคัญมากในฐานะ เป็นจุดประสานความสัมพันธ์ ระหว่างวัดกับชุมชนได้มากกว่า ศาสนธรรมส่วนอื่น ที่เป็นปัญหาก็คือ พุทธธรรมนิยม ประเพณีที่ทำกันอยู่ มักให้ความสำคัญเพียงที่รูปแบบ ชาติ ความเข้าใจสารัตถะและคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างลึกซึ้ง ดังนั้น จึงควรจัดรูปแบบธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ให้สามารถสื่อ ศาสนธรรมได้ชัดเจน มีการอธิบายความหมายและความ สำคัญ ตลอดจนพยายามให้มีการปรับศาสนธรรมส่วนแก่น และส่วนประยุกต์มาปฏิบัติในช่วงธรรมเนียมพิธีเหล่านั้นตาม ความเหมาะสม เป็นต้นว่า ทุกครั้งที่มีการดำเนินกิจกรรมที่ เกี่ยวกับศาสนาในรูปประเพณีในโอกาสใดก็ตาม ก็ควรชี้แนะ เชิญชวนให้มีการเจริญศีล ๕ ธรรม ๕ ในช่วงกิจกรรมนั้น

เสมอ ก็จะทำให้ธรรมนิยมประเพณีในพุทธศาสนามีคุณค่า
ในฐานะเป็นศาสนธรรมได้

๔. ศาสนธรรมส่วนศาสนประวัติ ก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง
ที่ชาวบ้านให้ความสำคัญ โดยถือว่าการศึกษาศาสนประวัติ
เป็นการแสดงความเห็นชาวพุทธที่ดี ซึ่งก็นับว่ามีความถูก
ต้องอยู่มาก เพราะประวัติความเป็นมาของพระศาสนาก็ดี
ประวัติบุคคลที่ได้ประพฤติดนเป็นตัวอย่าง ร่วมกันเสียสละ
ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาในแต่ละสมัยก็ดี ล้วนเป็นเรื่องราว
ที่มีผลปลุกศรัทธาปสาทะแก่ผู้ศึกษา ทำให้เห็นคุณค่าของ
พระศาสนาและเกิดความสำนึกที่จะรักษาสิ่งที่บรรพชน ได้
ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมาให้ดำรงอยู่อย่างถูกต้องถาวรต่อไป
ศาสนประวัตินี้จะเป็นศาสนธรรมได้ก็อยู่ที่วิธีการสื่อที่รู้จัก
ลำดับเรื่องราวให้ชวนติดตาม เข้าใจหยิบยกสาระที่มีคุณค่า
เหมาะกับผู้ฟังมาเสนอและวิเคราะห์เข้าสู่ชีวิตปัจจุบัน อนึ่ง
นอกเหนือจากประวัติพระพุทธเจ้าและประวัติพระศาสนาแต่
เริ่มแรกทั้งหมดนั้นในอินเดียและที่ใดเผยแพร่ไปยังประเทศต่าง ๆ
แล้ว ก็น่าจะได้นำประวัติศาสนาในท้องถิ่นมาเล่าให้คนใน
ชุมชนนั้นได้รับรู้ เพื่อจะได้เกิดความสำนึกที่จะสืบต่อสิ่งที่
ตั้งามแก่พระศาสนาในท้องถิ่นของตนต่อไป

คำสนับบุคคล

หมายถึง ผู้ที่มีคุณสมบัติที่สามารถสื่อศาสนธรรมแก่
 ชุมชน ซึ่งถ้าถือตามพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่าพระ-
 ศาสนาจะดำรงอยู่ได้ด้วยพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี
 อุบาสก อุบาสิกา แล้ว ทั้งบรรพชิตและฆราวาสก็สามารถ
 เป็นคำสนับบุคคลได้ถ้ามีคุณสมบัติเพียงพอ สิ่งที่ควรพิจารณา
 คือ คุณสมบัติของคำสนับบุคคลที่จะทำงานการพัฒนาศาสนา-
 ศีลธรรมในชนบท และ กระบวนการสร้างคำสนับบุคคลที่มี
 คุณสมบัติตามประสงค์

คุณสมบัติของคำสนับบุคคล

คำสนับบุคคลที่จะสามารถทำงาน การพัฒนาศาสนา
 ศีลธรรมในชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง ควรมี
 คุณสมบัติ ๒ ประการเป็นพื้นฐาน คือ

๑. วิชา มีความรู้ ทั้งทางธรรมและทางโลก

ในทางธรรม อย่างน้อยที่สุดต้องรู้ครอบคลุมน
 ศาสนธรรมทั้ง ๔ ท้า่น ซึ่งน่าจะนำเข้าไปสู่ชนบท โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่ง ศาสนธรรมส่วนแก่น และ ศาสนธรรมส่วนประยุกต์

ในทางโลก ควรมีความรู้ครอบคลุมเรื่องการ
 พัฒนาชนบท เรื่องเกี่ยวกับโครงสร้างและสถานภาพของ

ชนบทที่จะเข้าไปพัฒนา และ เทคนิควิธีการประสานศาสน-
 ธรรมเข้าสู่ชนบทได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับชีวิตของเขา
 อย่างไรก็ตามความรู้ในส่วนนี้มีขอบเขตกว้าง ก็ไม่จำเป็นที่
 คนหนึ่งจะต้องรู้ทุกทาง เพราะอาจจะอาศัยความรู้จากผู้ทำ
 งานร่วมหลายคนมาประกอบกัน

๒. จรรยา มีความประพฤติตามวิถีทางธรรม อย่าง
 น้อยที่สุด ก็ต้องอยู่ในระดับศีล ๕ และ ธรรม ๕ แต่ถ้าจะ
 ให้เกิดความมั่นคงแล้ว ก็ควรมีความละเมียด วางฐานอยู่บน
 สัมมาทิฏฐิและประสพการณ์ทางธรรมในระดับที่เพียงพอที่จะ
 เกิดคุณสมบัติตามมามีอีก ๓ ประการ ซึ่งในที่นี้ถือเอาเพียง
 ความหมายในระดับพื้นฐาน คือ

๑. สัจจะ ความรู้ความเข้าใจในสภาพความเป็นจริง
 ของชีวิตและธรรมชาติทั้งหลาย ซึ่งมีผลทำให้เลือกแนวทาง
 การดำเนินชีวิตที่มุ่งไปสู่การลดละความทุกข์แห่งใจ

๒. อนัตตา มีการลดละความเห็นแก่ตัว และความ
 ยึดมั่นถือมั่นในตนเองและสิ่งทั้งหลายอย่างน้อยในลักษณะที่
 จะมีผลกระทบต่อประโยชน์สุขของสังคม

๓. กรุณา ความรู้สึกเอื้ออาทรในความทุกข์ความสุข
 ของผู้อื่น ตั้งใจและเต็มใจที่จะใช้ชีวิตที่เป็นไปเพื่อช่วยเหลือ
 สังคมให้เกิดการพัฒนาที่นำไปสู่ความสุข

คุณสมบัติทั้งหมดนี้อาจประมวลเรียกเป็นคุณสมบัติ
ปัญญา และ กรุณา ซึ่งควรมีภาวะที่เข้มข้นพอที่จะทำให้เกิด
ผล ๕ ในการทำงาน คือ

๑. มีศรัทธา มั่นใจในงานพัฒนาศาสนาที่ลัทธิธรรมเป็น
งานที่มีคุณค่า นำมาซึ่งประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น
แม้ว่าจะเบื่องานยากและใช้เวลา ก็มั่นใจในความสมควรแห่ง
การพากเพียรทำ

๒. มีวิริยะ กระตือรือร้นในการทำงาน มีปิติในการ
ทำงานไม่ว่าจะสำเร็จมากน้อยเพียงใด แม้มีอุปสรรคก็ไม่
ท้อถอย

๓. มีสติ ความรู้สึกตัวต่อกระบวนการทำงาน ความ
รู้สึกยังคิดว่าสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร ไม่ประมาท

๔. มีสมาธิ มีใจสงบ รวมไปถึงความแน่วแน่ในการ
ทำงานและความนิ่มนวลในวิธีการ

๕. มีปัญญา ความรู้ในสาระของงานที่ทำ ตลอดจน
รู้ถึงความถูกต้องเหมาะสม

คุณสมบัติเหล่านี้ ยังมีภาวะละเอียดเท่าใด ก็จะมี
เสริมประสิทธิภาพของการทำงานมากขึ้นเท่านั้น

หนึ่ง ในขบวนการทำงานพัฒนาาศนาศิลปะธรรมใน
ชนบทเอง ก็มีส่วนช่วยสร้างเสริมคุณสมบัติเหล่านี้ให้ดีขึ้น

การสร้างเสริมศาสนบุคคล

การสร้างเสริมศาสนบุคคลที่มีคุณสมบัติข้างต้นนับว่า
เป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ที่จริง

— ได้มีศาสนบุคคลที่ทำงานด้านนี้ อยู่บ้างแล้ว ในรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นการพัฒนาาศนาศิลปะธรรมโดยตรง และที่สัมพันธ์กับการพัฒนาวัตถุ ทั้งที่ทำในวงแคบและที่ทำในวงกว้าง แต่ถ้าพิจารณาถึงความต้องการศาสนบุคคลที่จะเข้ามาช่วยวางรากฐานศาสนาศิลปะธรรมที่มั่นคงในชนบทอันกว้างใหญ่ไพศาล จำนวนผู้ที่มีคุณภาพและที่ได้อุทิศอุทิศสละในงานด้านนี้ ก็ยังนับว่าเป็นจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ

— ได้มีการจัดการอบรมเพื่อเสริมสร้างศาสนบุคคลกันอยู่บ้างแล้ว เช่น โครงการอบรมพระธรรมทูต ซึ่งเถรสมาคมให้ความรับผิดชอบ โครงการอบรมธรรมทายาท—ของ มลนิธิเผยแผ่ชีวิตอันประเสริฐ โครงการอบรมให้แก่พระภิกษุของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โครงการพระธรรมพัฒนา

ในภาคเหนือ แต่โครงการเหล่านี้มักจัดขึ้นเฉพาะแก่พระสงฆ์
ไม่ได้เอื้อไปถึงฆราวาส แม้ในส่วนที่จัดให้แก่พระสงฆ์ ก็
ยังนับว่าเป็นจำนวนน้อย ไม่เพียงพอสำหรับพระภิกษุที่ควร
ได้รับการศึกษาเช่นทั่วประเทศ และยังควรแก่การที่จะ
พิจารณาทบทวนถึงเนื้อหา วิธีการอบรม ระยะเวลาของการ
อบรม ให้เหมาะสมกับบุคคลที่เข้ารับการอบรม ซึ่งมีพื้น
เพและความต้องการที่จะนำไปใช้ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงควรมีการจัดทำโครงการเพื่อเสริมสร้างผู้
ทำงานพัฒนาศาสนาศีลธรรมในชนบทให้กว้างขวางและมั่นคง
มากยิ่งขึ้น ทั้งที่อาจเป็นการจัดเป็นศูนย์รวมในลักษณะระดับ
มหัพภาคที่ส่วนกลาง และ/หรือที่จัดทำอย่างจริงจังต่อเนื่อง
อย่างน้อยหนึ่งแห่งในแต่ละภาค เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด
หรือ พระภิกษุสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เห็น
ความสำคัญในงานนี้และที่มั่นใจต่อความสามารถที่จะจัดทำควร
จะได้เป็นผู้ริเริ่มตั้งขึ้น และควรจะเลือกสรรพระภิกษุและ
ฆราวาสที่มีคุณภาพทั้งในส่วนวิชาและจรณะ มีใจรักจะทำ
มีความพร้อมที่จะทำ และมีประสบการณ์ในงานการพัฒนา
ศาสนาศีลธรรมในชนบท ให้เข้าร่วมแรงร่วมใจกันดำเนิน

งาน ส่วนลักษณะของงานที่จะทำนั้นก็ควรกำหนดขอบเขต
ภายใต้ปัจจัยของความสามารถและความพร้อมของผู้ร่วม
ดำเนินงาน

ในด้านการอบรม อาจพิจารณาจัดเนื้อหาหลักสูตร
ความเข้มข้นของการเสนอ และระยะเวลาการอบรมที่แตกต่าง
เหมาะสมกับลักษณะของผู้ที่จะเข้ารับ การอบรมที่มีลักษณะ
หลากหลาย กล่าวคือ ควรเอื้อต่อการเสริมคุณสมบัติทั้งแก่
พระสงฆ์และฆราวาส ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งผู้มีหน้าที่และ
ไม่มีหน้าที่ในการพัฒนาศาสนาศีลธรรมในชนบท ทั้งที่เป็น
คนในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่น ทั้งที่รักจะทำและไม่รักจะ
ทำหากมีความจำเป็นต้องทำ ทั้งที่เคยมีประสบการณ์ในงาน
พัฒนาด้านนี้และไม่มี ทั้งผู้ธรรม-รู้โลก ซึ่งต้องการการ
พัฒนาเพิ่ม ทั้งผู้ธรรม-ไม่รู้โลก ทั้งผู้รู้โลก-ไม่รู้ธรรม
และทั้งผู้ไม่รู้ทั้งธรรมทั้งโลก เพื่อความสะดวกที่อาจกำหนด
เนื้อหาที่จะให้การอบรมไว้ให้ชัดเจน แล้วเปิดโอกาสให้มีการ
เลือกเข้าศึกษาได้ในหัวข้อที่ต้องการ หรือไม่ก็อาจจัดใน
ลักษณะที่กำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน

เนื้อหาที่จะจัดอบรม ควรมีทั้งความรู้ทางธรรม และ
ความรู้ทางโลกที่เสริมให้สามารถทำงานได้ดียิ่งขึ้นโดยทั้ง ๒

ส่วน ความสำเร็จทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติตามความเหมาะสม
 แก่เนื้อหา ในด้านธรรม ควรเน้นที่ความรู้ศาสนธรรมทั้ง
 ส่วนแก่น ส่วนประยุกต์ ส่วนศาสนพิธี และส่วนศาสน-
 ประวัติ ซึ่งสัมพันธ์กับชีวิตของชุมชน สำหรับผู้ทำงานในบาง
 ท้องถิ่น ก็อาจมีความจำเป็นต้องศึกษาเรื่องของศาสนาอื่น
 ให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง ส่วนในทางโลกนั้น จะต้องพิจารณา
 เลือกสรรสิ่งที่จะช่วยเสริมการนำศาสนาศีลธรรม ไปสู่ชุมชน
 ได้อย่างมีคุณภาพ จาก “ประมวลแบบสอบถามความคิดเห็น
 ของศูนย์ประสานงานการพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียง
 เหนือ” ซึ่งพระครูมงคลญาณเมธี ได้จัดทำเสนอต่อมูลนิธิ
 อาเซีย ได้สรุปความรู้ในทางโลกที่พระผู้นำท้องถิ่น ส่วน
 ใหญ่ต้องการให้มีการจัดการอบรมให้ดังนี้

— พระผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่ต้องการการอบรมในเรื่อง
 การพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะเรื่องแนวความคิดและปรัชญา
 การพัฒนาชุมชน ทฤษฎีพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนใน
 ประเทศไทย การจัดองค์กรหมู่บ้านและตำบล ผู้นำชุมชน
 จิตวิทยาสังคมการทำงานกับกลุ่ม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติ การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน
 การสำรวจเบื้องต้นและการวางแผนพัฒนาตำบล ๕ ปี การ

วางโครงการพัฒนาเฉพาะกิจกรรมและการบริหารโครงการต่าง ๆ ในท้องถิ่น

— พระผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่ต้องการที่จะเรียนรู้เรื่องระเบียบราชการแผ่นดิน การปกครองระบบประชาธิปไตย จิตวิทยาการปกครอง ลักษณะผู้นำ นโยบายและภารกิจของรัฐบาล

— พระผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะให้มีการอบรมในเรื่องการศึกษาและนโยบายการศึกษาของชาติ หลักสูตรและการจัดการศึกษาในชนบท ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยปัจจุบัน ลักษณะทั่วไปของสังคมไทย วัฒนธรรมไทย และปัญหาชนบทไทย

— พระผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความสนใจในเรื่องอนามัย โดยเฉพาะเรื่องการจัดอนามัยหมู่บ้าน การปฐมพยาบาล การอนามัยและสุขภาพ หลักโภชนาการ สุขวิทยา และอนามัยชนบท

— พระผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความต้องการให้มีการอบรมเรื่องทางเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น ภาวะเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบัน การสหกรณ์และออมทรัพย์

— พระผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความสนใจที่จะเรียนรู้เรื่อง โครงการพัฒนาดุ่มอาชีพ โครงการพัฒนาเยาวชน โครงการพัฒนาเด็กเล็ก โครงการส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการฝึกพุดในชุมชน^๒

ความต้องการดังกล่าว ควรที่จะกำหนดในโครงการอบรมผู้ที่จะทำงานพัฒนาศาสนา ศิลธรรม ในชนบทมากขึ้นเพียงใด ก็เป็นเรื่องที่ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับความจำเป็นซึ่งมีความแตกต่างในการทำงานในท้องถิ่นต่าง ๆ ส่วนในการดำเนินการอบรม ควรที่จะได้ประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง เช่น มูลนิธิหมอชาวบ้าน มูลนิธิเด็ก มูลนิธิโกมลคีมทอง เป็นต้น

^๒ พระครูมงคลญาณเมธี, “ประมวลแบบสอบถามความคิดเห็นของศูนย์ประสานงานกรมพระพุทธศาสนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, (เอกสารของมูลนิธิอาเซีย, แฟ้มที่ ๖๐๓๕, ๒๕๒๐) อ้างใน

สมบูรณี สุขสำราญ, “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม” หน้า ๑๓ เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๑๐-๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ (อัตสำเนา)

อนึ่ง นอกจากการอบรมให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้ว ยังควรจัดสัมมนา การประชุมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้ทำงานจากท้องถิ่นต่าง ๆ การจัดรายการให้ความรู้พิเศษ การศึกษาวิจัยประเมินผลการนำผลที่ได้จากการอบรมไปใช้ปฏิบัติจริง รวมทั้งควรเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการทำงานด้านนี้ด้วย

ศาสนวัตถุ

ศาสนวัตถุ ซึ่งอยากจะเน้นในที่นี้ว่ามีความสำคัญและความจำเป็นที่ควร จะผลิตขึ้นให้มีจำนวนเพียงพอสำหรับชนบททั่วประเทศ ก็คือ สื่อเพื่อการเผยแพร่ธรรม เป็นต้นว่า เทปบรรยายธรรม เทปเพลงธรรมะ สไลด์ วิดีโอ ภาพยนตร์ แผ่นภาพ นิทรรศการในลักษณะนิทรรศการสัญจร สื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่ขาดแคลนอย่างยิ่ง ถ้าได้มีการผลิตอย่างมีคุณภาพแล้ว ก็จะช่วยในการวางรากฐานศีล ๕ ธรรม ๕ และความรู้ความเข้าใจพุทธศาสนาในส่วนที่ละเอียดยิ่งขึ้นได้อย่างมาก เพราะการสร้างผู้นำศาสนบุคลิกที่มีคุณภาพ และมีจำนวนเพียงพอที่จะกลับไปทำงานพัฒนาศาสนา ศีลธรรมในชนบทให้ทั่วถึงนั้น เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา แต่ถ้าหากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถพร้อมในหลายด้าน ๆ

ซึ่งพอที่จะมีอยู่แล้วในปัจจุบัน ได้มาร่วมกันผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่ธรรมสำหรับชาวชนบทแล้ว ก็จะทำให้การพัฒนาในด้านนี้ดำเนินไปได้ เพราะพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสในท้องถิ่นจะสามารถนำไปใช้แทนที่จะต้องนิมนต์หรือเชิญวิทยากรไปให้ความรู้ ซึ่งไม่เป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายและสะดวกทั้งสำหรับผู้จัด และวิทยากร

สื่อเพื่อการเผยแพร่ธรรมที่จะผลิตขึ้น ควรจัดทำให้สอดคล้องกับชีวิต คตินิยมพื้นเพนิสัยของชาวชนบท และอาจจะต้องจัดทำสำหรับช่วงวัยที่ต่างกัน นับว่าเป็นงานที่หนักต้องการทั้งความรู้ทางธรรม ความรู้ที่เกี่ยวกับชนบท ความรู้ความชำนาญในการสื่อความรู้ทางธรรมและทางโลกออกมาเป็นสื่อประเภทต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ ต้องอาศัยความลึกซึ้ง ความละเอียด และความประณีตอย่างยิ่ง

งานการผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่ธรรมนี้มีขอบข่ายของเนื้อหาและประเภทของสื่อที่จะจัดทำได้มาก ดังนั้น หน่วยงานองค์กร มูลนิธิ สมาคม ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีความพร้อมที่จะทำได้ในทันทีเรื่องใด ก็ควรที่จะทำขึ้น แม้กระทั่งผู้ที่สนใจก็อาจรวมกำลังกันจัดทำขึ้นอีกฝ่ายหนึ่ง ก็จะช่วยให้มีสื่อด้านศาสนาศีลธรรมที่มีคุณค่าต่อถิ่นชนบทอย่างเพียงพอ

ศาสนพิธี

อย่างที่ได้อธิบายแล้วว่า ศาสนพิธีเป็นส่วนหนึ่งในพระศาสนาที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนส่วนใหญ่มาก เป็นส่วนที่เชื่อมวักกับประชาชนเข้าด้วยกัน ดังนั้น ถ้าศาสนพิธีมีคุณลักษณะที่ช่วยสื่อธรรม ก็จะเป็นแนวทางแห่งการปลูกฝังศีลธรรมในสังคมได้อย่างดี จึงควรที่จะมีการพิจารณาศาสนพิธีแต่ละอย่างที่ทำกันอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะในที่นี้ หมายถึง สังคมชนบท ว่ามีการทำศาสนพิธีอะไรบ้าง แต่ละพิธี ธรรมเนียม ประเพณีนั้น ทำกันอย่างไร มีความถูกต้องไม่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมหรือไม่อย่างไร ความไม่ถูกต้องมีผลกระทบต่องิตใจและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างไรบ้าง ต่อจากนั้น ควรที่จะได้พิจารณาปรับปรุงการจัดศาสนพิธีต่างๆ ให้มีคุณลักษณะที่สื่อศาสนธรรมได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ควรจัดให้มีรูปแบบที่เป็นการเสริมศรัทธาในพุทธศาสนา เป็นรูปแบบที่เป็นตัวอย่างของการจัดดำเนินกิจกรรมแบบชาวพุทธ เช่น มีการประหยัด มีการถือศีลปฏิบัติธรรม มีการสำรวมกาย วาจาใจ เป็นต้น

๒. ควรให้ผู้เข้าร่วมและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจ ความหมายและคุณค่าของศาสนพิธีนั้นๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในแง่มุมที่ศาสนพิธีนั้นจะเป็นทางของการพัฒนาจิตใจ และพฤติกรรม

เรื่องการปรับปรุงศาสนพิธี ซึ่งหมายรวมถึง ธรรมเนียมประเพณี ในพุทธศาสนาทั้งหมดนี้ นับว่าเป็น เรื่องใหญ่ ไม่อาจจะกระทำได้ง่ายและรวดเร็ว ต้องการ ผู้ที่รู้เข้าใจมาช่วยวิเคราะห์จัดรูปแบบและอธิบายสาระให้ถูก ต้อง ต่อจากนั้นก็จะต้องมีวิธีการที่จะเผยแพร่ความถูกต้อง สู่พระภิกษุสงฆ์และประชาชน จะต้องมีการสร้างอุปกรณ์ ต่างๆ เพื่อสื่อความเข้าใจเหล่านี้ให้ชัดเจนและได้ผล เช่น ต้องจัดทำเอกสาร ต้องมีการเสนอภาพลำดับรูปแบบของ ศาสนพิธีที่ถูกต้อง มีคำอธิบายความหมาย เป็นต้น แต่อย่าง ที่ได้กล่าวแล้วว่า ศาสนพิธีเป็นเรื่องที่มีความสำคัญใน พระพุทธศาสนาของสังคมไทยยิ่ง ก็ควรแก่การที่จะได้ร่วม กันดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพื่อความสถาพรของ พระพุทธศาสนาในบ้านเมืองของเราสืบต่อไป จึงควรที่ หน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือผู้ที่สนใจและสามารถจะได้คิดจัด ทำเอกสารและอุปกรณ์ประกอบในชุด การประยุกต์ประเพณี

ชาวพุทธ ๑๒ เดือน ซึ่งถ้าออกมาดี ถูกต้อง เหมาะสมก็จะ
เป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนทั้งประเทศ

ศาสนสถาน

ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ที่มีลักษณะสื่อศาสน-
ธรรม ถ้าพิจารณาในเชิงกว้างสถานที่ทุกแห่ง ไม่ว่าจะวัด
สถานที่ราชการ ตลาดร้านค้า สภาวะแวดล้อมทั่วไป ล้วนถือ
ได้ว่าเป็นศาสนสถานได้ทั้งนั้น หากมีลักษณะที่ช่วยเสริม
บรรยากาศแห่งศีลธรรม นับเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่
บ้านเมือง คณะสงฆ์ และประชาชน จะต้องช่วยกันดูแลสภาพ
แวดล้อมในชุมชนของตนให้มีลักษณะที่ส่งเสริมให้คนใน
ชุมชนมีการพัฒนาจิตใจ

ในบรรดาสถานที่ทั้งหลาย วัดเป็นสถานที่สำหรับบริการ
สื่อศาสนธรรมโดยตรง ข้อเสนอนี้แนะ คือ

— วัดที่จะสร้างขึ้นใหม่ก็ดี ที่มีอยู่แล้วก็ดี ควรมีการ
จัดให้มีคุณลักษณะอย่างน้อย ๔ ด้าน คือ

๑. สะอาด

๒. สะดวก รัฐบาลควรกำหนดความจำเป็นพื้นฐาน
ของชุมชนประการหนึ่งว่า ประชาชนแต่ละชุมชนควรมี

ศาสนสถานที่สามารถไปมาได้โดยสะดวก จะเป็นในหมู่บ้าน หรือที่ใกล้เคียงก็ตาม แล้วให้แต่ละจังหวัดทำการสำรวจ จำนวนท้องดินที่ขาดแคลนศาสนสถาน แล้วดำเนินการส่งเสริมให้มีการสร้างศาสนสถานขึ้น หนึ่งในศาสนสถาน ควร มีสถานที่ที่กว้างขวางทำนองเป็นศาลาเอนกประสงค์ไว้ สำหรับ ให้พระสงฆ์และประชาชน ได้ใช้จัดกิจกรรมทางศาสนาได้ อย่างสะดวก ทั้งในการประกอบพิธีกรรม การประชุม การ จัดการอบรม

๓. *สงบ* มีการปลูกต้นไม้รอบบริเวณ ให้เกิดความร่มเย็น และควรควบคุมไม่ให้เป็นที่เล่นม้าสูมการเล่นหรือ กิจกรรมใดๆ ที่เป็นไปในทางที่ก่อให้เกิดความเสื่อมทาง ศีลธรรม รวมทั้งควรรักษาลักษณะความเรียบร้อยให้เป็นปกติ

๔. *เสริมความสว่างทางปัญญา* จัดสถานที่ให้เป็น แหล่งเสริมความรู้ โดยเฉพาะในทางธรรม เช่น มีห้องสมุด หรือ อย่างน้อยมีมุมอ่านหนังสือ ไว้ให้พระสงฆ์และประชาชน ได้ศึกษาเพิ่มเติม

— ควรมีการแก้ทัศนคติของชาวบ้านที่ต้องการสร้าง วัดให้มีลักษณะใหญ่โตหรูหราเพื่อแสดงความร่ำรวยของคน

ในชุมชน หรือเพื่อที่จะได้ไม่น้อยหน้าคนในหมู่บ้านอื่นหรือ เพื่อเป็นรูปธรรมที่แสดงศรัทธาของตนให้คนอื่นรู้

— การดูแลวัดนับเป็นภาระที่หนักมิใช่น้อย ต้องการความรู้หลายด้าน เช่น ความรู้ในการทะนุบำรุงรักษาสถานที่ โดยเฉพาะที่เป็นเสมือนโบราณสถาน หรือที่มีศิลปวัตถุ จิตรกรรมอันมีคุณค่าทางวัฒนธรรม การสร้าง—ซ่อมแซม วัดซึ่งต้องมีความรู้ในการจัดการเชิงวัตถุที่จะต้องตรงกับผู้รับเหมา จึงควรที่จะมีการอบรมพระภิกษุในเรื่องการจัดการ ดูแลวัด ตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าของศิลปกรรม ฟื้นฟูบ้าน เช่น โบสถ์ วิหาร จิตรกรรม ตลอดจนประวัติ ความเป็นมา เพื่อทำให้พระสงฆ์เกิดความรู้สึกภูมิใจและตั้งใจที่ทะนุบำรุงรักษาวัตถุสมบัติในท้องถิ่น

วิธีการพัฒนา

เนื่องจากศาสนาศีลธรรมเป็นสิ่งที่เคยมีอยู่อย่างแนบแน่นในชนบทแต่เดิมา หากปัจจุบันได้แปรรูปไปในทางที่ไม่เหมาะสมไม่ควรบ้าง การนำศาสนาศีลธรรมเข้ามาสู่ชีวิตของชาวชนบทอีกครั้ง โดยทั่วไปแล้วน่าจะใช้วิธีการฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิม ซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นหลักและแนวทางให้กลับมาเป็นวิถีของชาวชนบทอีก เช่น ความกตัญญูรู้คุณ ความพอดีในการ

กิน อยู่ หลับ นอน การลงแขก การแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูล ฯลฯ โดยที่ ต้องมีการปลูกสาระของวัฒนธรรมให้ปรากฏชัดเจนในความเข้าใจและประสบการณ์ของชาชนบท ทั้งนี้ ต้องระวังที่จะมิให้เป็นเพียงการฟื้นฟูรูปแบบภายนอก แต่จะต้องมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมภายในด้วย คือ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง จนเกิดความเห็นอกเห็นใจในชีวิตทั้งหลาย มีสัมมาทิฐิและเมตตาธรรมเป็นพื้นฐาน แล้วธรรมะที่พัฒนาภายในก็จะแสดงออกมาเป็นรูปแบบที่เหมาะสมภายใต้สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปโดยจักสามารถธำรงคุณภาพความรู้และความรักไว้ได้เสมอ ชาชนบทก็จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะชีวิตภายนอก เช่น การแต่งกาย การใช้เทคโนโลยี ฯลฯ ซึ่งเป็นการพัฒนาทางวัตถุ แต่ถ้ามีการพัฒนาจิตใจด้วยแล้ว รูปแบบชีวิตของเขาก็จะยังคงวางรากฐานตามหลักแห่งศีลธรรม

ควรเน้นด้วยว่า การฟื้นฟูเอกลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบภายนอกโดยไม่ใส่ใจต่อการฟื้นฟูวัฒนธรรมภายในเป็นอันตรายต่อความเสื่อมของวัฒนธรรมนั้นเองในระยะยาว เพราะจะเกิดความขัดแย้งระหว่างรูปแบบวัฒนธรรมเก่ากับรูปแบบวัฒนธรรมใหม่เสมอ และการฟื้นฟูก็อาจทำกันอย่างฝืน ๆ

จนที่สุด ก็กลายเป็นของเขาไว้แสดงเล่นในโอกาสพิเศษเป็น
 ครั้งคราว ขาดการนำมาใช้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ดังนั้น
 จึงควรที่จะพัฒนาวัฒนธรรมภายในให้เป็นฐานสำหรับการมี
 วัฒนธรรมภายนอกที่เหมาะสมแก่กาลสมัย

วิธีการที่จะพัฒนาวัฒนธรรมภายใน อาจทำในรูปที่เป็น
 การอบรมให้ความรู้หรือการฝึกปฏิบัติโดยเฉพาะ การปลูก
 ใจในโอกาสต่าง ๆ และการผสมผสานในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้ง
 ที่เกี่ยวกับศาสนาหรือเรื่องอื่น เช่น การพัฒนาสาธารณวัตถุ
 กิจกรรมทางการเมืองการปกครอง

อย่างไรก็ตาม รูปแบบภายนอกบางอย่างก็มีคุณค่าเสริม
 ความเลื่อมใสศรัทธาช่วยให้เกิดสำนึกในการรักษาสิ่งดีงามทาง
 วัฒนธรรมในสังคม และยังอาจเป็นทางนำไปสู่การเข้าถึง
 วัฒนธรรมภายในด้วย ดังนั้น ในบางกรณี ก็ควรพัฒนา
 รูปแบบภายนอก ทั้งนี้ต้องไม่ลืมที่จะพัฒนาวัฒนธรรมภายใน
 ขนานไปด้วยกันเสมอ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลว

จากประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานที่ระยอง ได้พบ
 ว่า งานการพัฒนาศาสนาศีลธรรมในชนบทจะสำเร็จหรือไม่
 และมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย

๑. การยอมรับ ปัญหาของคนในท้องถิ่นว่ามีอยู่จริง และจำเป็นต้องแก้ไข ถ้าส่วนหนึ่ง ชาวบ้านก็จะเห็นคุณค่าของงาน คิดร่วมมือร่วมใจกันทำ ถ้าไม่มี ชาวบ้านก็จะรู้สึกว่าเป็นการยกยียดปัญหาจากบุคคลภายนอก ความร่วมมือก็จะน้อยลงหรือเป็นไปอย่างฝืน ๆ ดังนั้น จึงควรชี้แจงแสดงปัญหาและความสำคัญของงานที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าใจแก่ต้น

๒. คุณภาพและบทบาทของผู้นำฝ่ายพระและฆราวาสในท้องถิ่น นับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง อย่างในงานระยองถ้าผู้นำในท้องถิ่นทั้งพระและฆราวาสมิได้เข้าร่วมทำด้วยกันอย่างเป็นหลักด้วยแล้ว ก็จักไม่สามารถทำงานได้ อีกประการหนึ่งงานพัฒนาศาสนาศีลธรรมในชนบทเป็นงานที่ต้องทำต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งไม่มีที่สิ้นสุด ความสำเร็จที่มั่นคงจึงขึ้นอยู่กับคนภายในของหมู่บ้านเอง เพราะเป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนมานานและจะอยู่ต่อไป ในการทำงานจึงควรเสริมคุณภาพและบทบาทผู้นำทั้งฝ่ายพระและฆราวาสในท้องถิ่นโดยตลอดสายงาน บุคคลภายนอกควรทำหน้าที่เป็นผู้ประสานและควรพยายามลดบทบาทลงตามความเหมาะสมเพราะถ้าชาวบ้านศรัทธาผู้นำภายนอก โดยไม่มีศรัทธาผู้นำภายในอย่างเพียงพอ เมื่อไรก็ตามที่ผู้นำภายนอกไม่สามารถทำงานในที่นั้นต่อไปได้ งานก็จะประสบความล้มเหลว

๓. คุณสมบัติและการแสดงออกของผู้ทำงาน จำแนก
ได้เป็น

— ในด้านความรู้ อย่างที่ได้กล่าวไว้ ผู้ทำงานควรมี
ความรู้ทั้งในทางธรรมและในส่วนที่เกี่ยวกับชนบท ความรู้
ที่ว่านี้จะต้องเป็นความรู้ที่ประยุกต์สอดคล้องกับสภาพชีวิต
ของชาวบ้าน จึงจะทำให้สามารถเลือกสรรงานและดำเนิน
งานได้อย่างเหมาะสมตรงกับความต้องการหรือที่พึงเป็นไปใน
ชุมชน ปัญหาที่มักเกิดขึ้นแก่ผู้ทำงานที่มาจากภายนอก คือ
อย่างหนึ่ง มักจะเป็นผู้มากด้วยความรู้ทฤษฎีและเชื่อมั่นที่
จะนำเอาความรู้ที่เป็นทฤษฎีนั้นไปใช้ โดยไม่เหลียวมองถึง
ความเป็นไปได้และความเหมาะสมเข้ากับชุมชน อีกอย่าง
หนึ่ง การขาดประสบการณ์การทำงานในชนบทที่มากพอทำ
ให้เกิดปัญหาไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นเรื่องในท้องถิ่นที่ควรต้องรู้ ก็
เลยทำงานในลักษณะที่คาดหมายเดาจากความรู้ที่มีเพียงส่วน
หนึ่ง นำไปสู่ความผิดพลาดได้ ดังนั้นจึงต้องให้โอกาสแก่
ตนเองในการที่จะหมั่นศึกษาสังเกตรายละเอียดด้านต่าง ๆ ของ
ชุมชน รวมทั้งเปิดกว้างศึกษางานในลักษณะเดียวกันที่ทำใน
ที่อื่นด้วย

- ในด้านความประพฤติ นักพัฒนาบางทีก็อาจมีแนวคิดและการแสดงออกแบบอิสระ หลีกเลียงรูปแบบเก่า ซึ่งบางทีก่อให้เกิดปัญหาในด้านความเข้าใจของชาวบ้าน ดังนั้นการแสดงออกจะเป็นการแต่งกาย กิริยามารยาท ก็ตามนอกจากจะมีคุณภาพแห่งความรู้และความรักเป็นพื้นฐานภายในแล้ว รูปลักษณ์ที่ออกมาภายนอก ควรที่จะสอดคล้องกับทัศนคติของชาวบ้านด้วย จะก่อให้เกิดความเชื่อถือศรัทธา ควรประพฤติตนให้ตรงกับสิ่งที่ตนนำเสนอกับชาวบ้าน โดยเฉพาะในเรื่องการปฏิบัติตนตามหลักศาสนธรรม ควรรู้จักปรับตัวให้เข้ากับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน รวมทั้งควรรู้จักปรับการใช้ภาษาให้ง่ายเหมาะสมกับระดับการศึกษาของชาวบ้าน ซึ่งในเรื่องหลังนี้ ผู้วิจัยได้พบว่าเป็นปัญหาที่ไม่อาจปรับได้ง่ายนัก เพราะในขณะที่คิดว่าตนเองได้ใช้ภาษาที่ง่ายแล้ว ก็ยังมีเสียงปรารภจากชาวบ้านว่าพูดฟังยาก

๔. การสร้างความสัมพันธ์และศรัทธา ในสังคมไทย ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเป็นสิ่งสำคัญกว่าหลักการ ดังนั้นถึงแม้ว่างานจะมีคุณค่า แต่ถ้าผู้ทำงานไม่ได้สร้างความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอ ก็จะไม่ได้รับความร่วมมือความเห็นชอบมากนัก ดังนั้น ผู้ทำงานจึงไม่ควรรีบ

เร่งสร้างผลงาน แต่ควรที่จะพยายามสร้างความสัมพันธ์และความศรัทธากับคนในชุมชนให้มากพอเสียก่อน และในขณะที่ทำงาน ก็ควรคำนึงถึงเรื่องคนและเรื่องงาน ให้มีลักษณะสอดคล้องไปด้วยกัน เพราะเมื่อไรที่คนจะเป็นจำนวนลักษณะ คุณภาพก็ตาม ไม่สวมรับกับงานแล้ว ก็จะเกิดความขัดแย้ง นอกจากงานนั้นจะไม่สำเร็จตามเป้าประสงค์แล้ว บางที่ยังทำให้เสียคนที่อยู่ด้วย

๕. การประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ในลักษณะโครงสร้างสังคมชนบท เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล มีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นใจและความน่าเชื่อถือในงานและในบุคคลที่ทำงานอย่างมาก ดังในงานวิจัย เมื่อนายอำเภอและศึกษาธิการอำเภอได้เข้ามาให้ความสนับสนุนงานอย่างเต็มที่ ก็นำผลทำให้งานก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพราะชาวบ้านเกิดความมั่นใจมากขึ้น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า งานการพัฒนาศาสนาศีลธรรมจะสำเร็จได้ก็เมื่อนาง ก็ด้วยความประสานหัวใจ ความเสียสละ การอุทิศแรงกาย ใจ กำลังความคิด สติปัญญา ร่วมกันทั้งฝ่ายพระสงฆ์ ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และในบางกรณีจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อุทิศตนเข้าไปร่วม

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนัก-
งาน. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่๓
พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๕.

_____. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่๔
พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๔. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๐.

_____. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕
พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๕.

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา. สำเนาคำสัมภาษณ์พระ-
อธิการบุญมี, เอกสารอัดสำเนา.

โฆษิต บันเปี่ยมรัชฎ์. "ประสบการณ์และการเริ่มแนวความคิด
ใหม่ในการวางแผนพัฒนาประเทศ," แนวความคิด
ใหม่ในการพัฒนาประเทศ-ทางเสือกสุดท้าย. กรุงเทพฯ ฯ :
โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, ๒๕๒๒.

ณรงค์ จิตฺตโสภโณ, พระมหา. “ชมการพัฒนาวัดของพระ-
สังฆาธิการในจังหวัดต่าง ๆ,” วัดพัฒนา ๒๔.
กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔.

ภิญญาพร นิตยประภา. การประเมินผล “โครงการทอดผ้าป่า
หนังสือ ฯ” ระหว่าง ๕ ธันวาคม ๒๕๑๘-๕ ธันวาคม
๒๕๑๙. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาอักษร-
ศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

บ๊วย อึ้งภากรณ์. “พุทธศาสนากับการพัฒนาชาติ,” รายงาน
กิจการของ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ๒๕๒๔.

บิน มุกกันต์. “หลักธรรมของพระพุทธศาสนากับการพัฒนา
ท้องถิ่น,” เอกสารประชุมเจ้าอาวาสวัดพัฒนาตัวอย่างทั่ว
ประเทศครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๑. ณ วัดสามพระยา ใน
ความอุปถัมภ์ของมหาเถรสมาคมและคณะกรรมการ
อำนวยการพัฒนาวัด. (อัคราเนา)

“พระครูสาครสังวร กิจกับการฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์,” ปา-
จารยสาร. ปีที่ ๕ ฉบับวันที่ ๑๘ พฤษภาคม-มิถุนายน
๒๕๑๙. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๙.

มูลนิธิโกมลคีมทอง. พระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน : การปฏิรูป
ชีวิตชาวบ้านที่ยกกระบัตร์. ๒๕๒๐.

ราชวรณีนี, พระ. ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๒๓.

_____. สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ :
กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๑๗.

รายงานการสัมมนาเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาหมู่บ้าน.” ณ
สำนักธรรมวิจัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วันที่
๓-๕ กรกฎาคม ๒๕๒๒. (อัตสำเนา)

วสวัตติกโก, พระ. ประมวลบทวิเคราะห์การสัมมนา : หน้าที่และ
บทบาทของศาสนาในสังคม โลกทัศน์และชีวิตทัศน์แบบ
พุทธ การประสานงานเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ
โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, ๒๕๒๓.

สุดี มหาสันทนะ, เรืออากาศโท. แนวคำกล่าวของรองประธาน
กสช. ในการประชุมชี้แจงนโยบายและแนวปฏิบัติโครง-
การ กสช. ๒๕๒๕. สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
(อัตสำเนา)

สมบุญณ์ สุขสำราญ. “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม.”
เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง บทบาท

ของพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม ณ คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๑๐-๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๖.
(อัครสำเนา)

สมพร แสงชัย. "แนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ : การ
พัฒนาคุณภาพชนพื้นฐานของชีวิตมนุษย์," แนวความคิด
คิดใหม่ในการพัฒนาประเทศ : ทางเลือกสุดท้าย.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สายรุ้งการพิมพ์, ๒๕๒๒.

สวณา พรพัฒน์กุล. การศึกษาและการดำรงสมณเพศของสงฆ์
ไทย. รายงานการวิจัย ฉบับที่ ๔ ของภาควิชาจิต-
วิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒ, ๒๕๒๔.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ศาสนากับการพัฒนา. ปาฐกถาทอมป์สัน
อนุสรณ์ อันดับที่ ๙ กองคริสเตียนศึกษาและบรรณ-
ศาสตร์สภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยจัดพิมพ์, ๒๕๑๙.

สำนักงานเลขาธิการ กสช. รายงานการประเมินผลโครงการสร้าง
งานในชนบท พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔ ภาคกลาง.
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เทคนิค, ๒๕๒๕).

_____. รายงานการประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท
พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๒๔ ภาคเหนือ. (อัครสำเนา)

อนันต์ วิริยะพินิจ. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน. เอกสารวิชาการหมายเลข ๓๗ เพื่อประกอบการสัมมนา สONGศตวรรษรัตนโกสินทร์ : ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. จัดโดยสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๕.

อาณัติ อาภาภิรม. "เทคโนโลยีและการพัฒนาชนบท," แผน ๕ ช่วยชนบทไทยได้จริงหรือ. บทความประกอบการสัมมนาและอภิปรายเรื่อง "พัฒนาชนบทไทยหวังกันแค่ไหน" จัดโดยกลุ่มเศรษฐศาสตร์และคณะกรรมการสัมมนาและเผยแพร่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒-๓ กันยายน ๒๕๒๔.

อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานหมื่น ตำบลบ้านขาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย ฉบับที่ ๑๒ ของสถาบันระหว่างชาติ สำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก, ๒๕๒๐.

เอกสารสำหรับใช้ประกอบการพิจารณาเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์. จัดทำโดยกองศาสนศึกษา กรมการศาสนา ๒๕๒๑. (อัครสำเนา)

Kantowsky, Detlef. *Sarvodaya the Other Development*. Delhi : Kay Kay Printers, 1980.

ภาคผนวก

ก. โครงการกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ

จังหวัดระยอง

(รายละเอียดทั้งหมดนี้ เป็นผลจากการประชุมปรับปรุงกลุ่มฯ)

เหตุผลในการจัดตั้งกลุ่ม

ชุมชนของเรามีความเป็นอยู่อย่างสงบสุขและเจริญมาเป็นเวลาช้านาน เพราะมีพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวประสานน้ำใจ ให้คนมุ่งกระทำแต่สิ่งที่ดีงามเพื่อประโยชน์ตนและส่วนรวม ในปัจจุบันความเจริญทางวัตถุมีมากขึ้น ขณะเดียวกันความมั่นคงและถูกต้องแห่งพุทธศาสนาก็ถูกละเลย มิได้รับการพัฒนาปรับปรุงสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เป็นเหตุให้ประชาชนส่วนใหญ่มุ่งแต่จะทำมาหากินแสวงหาสิ่งที่เป็นความเจริญทางวัตถุ ไม่เห็นคุณค่าของการประพฤติตนในศีลและธรรม ละเลยการคุ้มครองรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และขาดความสามัคคีในการร่วมกันพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในกิจกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา

การจัดตั้งกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธจะเป็นสิ่งที่ชักจูงให้คนหนุ่มสาวหันมาสนใจเรื่องของจิตใจที่จะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตส่วนตัวของแต่ละบุคคล และช่วยนำไปสู่สังคมดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งยังช่วยพัฒนาวัตถุดิบของพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างถูกต้องและนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันตามหลักศีลธรรม
๒. เพื่อให้สมาชิกรู้จักการดำเนินชีวิตบนฐานแห่งความจริง ไม่หลงมกมาย ฟังพาทนเอง
๓. เพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ให้เจริญทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจตามแนวทางพุทธธรรม
๔. เพื่อสร้างสามัคคีธรรมในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน
๕. เพื่อผูกพันพุทธศาสนาและฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของไทย
๖. เพื่อส่งเสริมสัมมาชีพแก่สมาชิก

หลักการดำเนินงาน

๑. สร้างสรรค์กิจกรรม ที่มีคุณค่าต่อชีวิตและสังคม โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางการดำเนินงาน

๒. มีการทำงานร่วมกันแบบชาวพุทธ คือ ถือความ
สัตย์ จริ่งใจ ไม่เบียดเบียนปราศจากความเห็นแก่ตัว เรียบ
ง่าย ประหยัด ใฝ่สันติ เพื่อแผ่ความรัก สมานสามัคคี

๓. ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

๔. ละเว้นอบายมุขในกิจกรรมที่จัดในนามของกลุ่ม

๕ การตั้งกลุ่ม

๑. หมู่บ้านใดที่ต้องการจะตั้งกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ
ต้องแจ้งต่อนายอำเภอ โดยผ่านประธานสภาตำบล ทั้งนี้ต้อง
ได้รับคำรับรองจากเจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านด้วย

๒. ต้องส่งรายชื่อคณะกรรมการ จำนวนสมาชิก และ
ผลงานของกลุ่มแก่อำเภอภายในเดือนมกราคมทุกปี

๓. ต้องถือเอาวัตถุประสงค์ หลักการดำเนินงาน
และหลักการอื่นที่กำหนดเป็นที่ถือปฏิบัติร่วมกัน

๔. กลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธใดที่ไม่ปฏิบัติตามหลักการ
ร่วม อาจได้รับการพิจารณาขุบกลุ่มได้ โดยการประชุมร่วม
กันของผู้แทนจากทุกกลุ่ม ทั้งนี้จะมีมติให้ขุบกลุ่มได้เมื่อได้
คะแนนเสียง ๒ ใน ๓

อายุ : สมาชิกต้องมีอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป

การสมัคร : สมัครเป็นสมาชิกกับประธานกลุ่ม ส่วนการรับเข้าเป็นสมาชิกหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับมติของคณะกรรมการกลุ่มโดยถือคะแนนเสียงส่วนใหญ่

ประเภทของสมาชิก : สมาชิกแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. สมาชิกสามัญ หมายถึงสมาชิกที่ยังไม่ได้แต่งงาน มีสิทธิในการออกเสียงแก่กลุ่ม

๒. สมาชิกวิสามัญ หมายถึงสมาชิกที่แต่งงานแล้ว ไม่มีสิทธิในการออกเสียงแก่กลุ่ม แต่สามารถเข้าร่วมในงานของกลุ่มได้เช่นเดียวกับสมาชิกสามัญ

คุณสมบัติสมาชิก :

๑. เป็นผู้ปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีนิสัยดีงาม ไม่บกพร่องในศีลธรรม ตามแนวทางพุทธธรรม

๒. ไม่ติดสิ่งเสพติดร้ายแรง

๓. ประกอบสัมมาอาชีพ

๔. มีความรู้ความเข้าใจเห็นชอบกับหลักการของกลุ่ม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามหลักการณ์นั้น

การหมดสภาพการเป็นสมาชิก :

ระยะเวลาการเป็นสมาชิกตลอดไป แต่สมาชิกจะพ้นสภาพต่อเมื่อ

๑. ลาออก สมาชิกที่ประสงค์จะลาออกให้แจ้งลาออก
กับประธานกลุ่ม

๒. ทาย

๓. คณะกรรมการพิจารณาให้ออก

คณะกรรมการ

คณะกรรมการมี ๒ ประเภท คือ คณะกรรมการกลุ่ม
และ คณะกรรมการประสานระหว่างกลุ่ม

คณะกรรมการกลุ่ม

๑. ตำแหน่งกรรมการ มีอย่างน้อย ๘ ตำแหน่ง คือ

๑. ประธาน

๒. รองประธานฝ่ายชาย

๓. รองประธานฝ่ายหญิง

๔. เลขานุการ

๕. เภรัญญิก

๖. พิธีกร

๗. ปฏิคม

๘. ประชาสัมพันธ์

ถ้ากลุ่มใดมีความจำเป็นต้องมีกรรมการมากกว่า
ตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นเองก็กำหนดได้ตามความเห็นชอบ
ของกลุ่ม

๒. การเลือกตั้งกรรมการ

— กรณีที่ตั้งใหม่ให้กลุ่มดูแลกันเองโดยการรับ
รองจากเจ้าอาวาสประจำวัดของหมู่บ้าน

— กรณีที่กลุ่มตั้งขึ้นแล้ว ให้สมาชิกเป็นผู้เลือก
ตั้งประธาน โดยอาศัยเสียงส่วนใหญ่แล้วประธานเป็นผู้จัดตั้ง
กรรมการตำแหน่งอื่น แล้วนำมาเสนอให้สมาชิกรับรอง

๓. วาระของคณะกรรมการ

อยู่ในตำแหน่งวาระละ ๑ ปี จะพ้นจากตำแหน่ง

เมื่อ

๑. ครบวาระ

๒. ตาย

๓. แต่งงาน

๔. ลาออก ในกรณีประธาน สมาชิกส่วนใหญ่จะ
ต้องออกเสียงแสดงความเห็นชอบ ในกรณีกรรมการตำแหน่ง
อื่น คณะกรรมการส่วนใหญ่จะต้องออกเสียงแสดงความเห็น
ชอบ

๕. ถ้ากรรมการมีความบกพร่องต่อหน้าที่หรือมีความประพฤติไม่เหมาะสม สมาชิกมีสิทธิออกเสียงไม่ไว้วางใจ และถ้าเสียง^ขมากกว่าครึ่ง กรรมการนั้นจะต้องพ้นจากตำแหน่ง

กรรมการประสานระหว่างกลุ่ม

๑. ตำแหน่งกรรมการ

๑. ประธาน

๒. ผู้แทนของแต่ละกลุ่ม ๆ ละ ๑ คน

๒. การเลือกตั้งกรรมการ

๑. ประธาน เลือกตั้งจากผู้แทนกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกเสียงกลุ่มละ ๓ คน โดยถือเสียงส่วนใหญ่ และผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อจะต้องอยู่ในที่ประชุม

๒. ผู้แทนกลุ่มแต่งตั้งจากคณะกรรมการของกลุ่มเอง

ที่ปรึกษาของกลุ่ม

แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ที่ปรึกษาของแต่ละกลุ่ม และที่ปรึกษาของทุกกลุ่ม

๑. ที่ปรึกษาแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วย

๑. เจ้าอาวาส ครูใหญ่ในหมู่บ้านนั้น

๒. ผู้ใหญ่บ้าน พัฒนาการประจำตำบล

๓. ผู้แทนของคณะกรรมการวัด เกษตรประจำ

ตำบล

๔. บุคคลที่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มเห็นสมควร จะมีจำนวนเท่าใดก็ได้

๒. ที่ปรึกษาของทุกกลุ่ม ประกอบด้วย

๑. นายอำเภอ

๒. ศึกษาธิการอำเภอ

๓. หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ

๔. พัฒนาการอำเภอ

๕. เกษตรอำเภอ

๖. กำหนดท้องที่

๗. บุคคลที่กรรมการประสาน ระหว่างกลุ่มเห็นสมควร จะมีจำนวนเท่าใดก็ได้

กิจกรรม

๑. กิจกรรมภายใน แล้วแต่กลุ่มจะเห็นสมควร ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และหลักการ การดำเนินงานร่วมกัน

๒. กิจกรรมประสานระหว่างกลุ่ม

- มีการประชุมรวมสมาชิกทุกกลุ่ม อย่างน้อย
๑ ครั้งใน ๓ เดือน

- กิจกรรมอื่น แล้วแต่คณะกรรมการประสาน
ระหว่างกลุ่มเห็นสมควร ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
และหลักการการดำเนินงานร่วม

บ. โครงการตั้งสัจจะเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน ในช่วงเข้าพรรษาของชาวตำบลวังห้ว อำเภอแกลง

พ.ศ. ๒๕๒๕

(ใบประชาสัมพันธ์ที่ท่านเจ้าอาวาสส่งไปตามบ้าน)

ตามประเพณีในพุทธศาสนา ช่วงเข้าพรรษาเป็นเวลา
สำคัญ ฝ่ายพระภิกษุสงฆ์จะอยู่ประจำที่วัดเพื่อศึกษาปฏิบัติ
ธรรม ฝ่ายฆราวาสจะตั้งสัจจะ คือ ตั้งใจลดละความชั่ว หรือ
ทำความดีบางอย่างเป็นพิเศษ เช่น บางคนอาจตั้งสัจจะสัญญา
ว่า จะละเลิกอบายมุขทุกชนิดตลอดสามเดือน เป็นต้น

ในโอกาสเข้าพรรษาปีนี้ ขอเชิญญาติโยมมาร่วมใจ
กันตั้งคำอธิษฐานและสัจจะที่จะละความชั่ว ทำความดี ทำใจ
ให้ผ่องแผ้ว เพื่อญาติโยมและครอบครัวจะได้ประสบความสำเร็จ

สำเร็จ ความสุข ความเจริญ และเพื่อจะได้ร่วมกันสร้างหม
บ้านของเราให้สงบสุขด้วยศีลและธรรมนำความมั่นคงมาสู่
ประเทศชาติ

ญาติโยมที่สนใจจะร่วมตั้งอธิฐานและสัจจะ ขอให้มา
ร่วมพิธีกรรมในวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ (วันพุธที่ ๔ สิงหาคม)
นี้ เวลา ๙ โมงเช้า

ผู้ที่มาเข้าไม่ได้ ก็มาทำตอนกลางคืน เวลา ๑ ทุ่ม

ผู้ที่มาร่วมพิธีกรรมในวันพระที่ ๔ สิงหาคมนี้ไม่ได้
ถ้าต้องการทำ ก็ขอให้จุกุรูป ๓ ดอก ซึ่งหมายถึง พระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ และเทียน ๑ เล่ม ซึ่งหมายถึง แสง-
สว่างแห่งความดีความเจริญ ตั้งใจน้อมรำลึกถึงพระพุทธคุณ
พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ สวดบทนมโม และไตรสรณคมน์
แล้วอ่านคำอธิษฐาน และตั้งสัจจะตามแบบที่ให้มา ญาติโยม
ที่เกรงจะทำไม่ถูกจะมาทำกับอาตมาที่วัดก็ได้

คำอธิษฐาน หมายถึง ส่วนที่เป็นความตั้งใจของ
ชีวิต เป็นเป้าหมายของชีวิตที่เราจะพยายามทำเท่าที่สามารถ
คำอธิษฐาน ทั้ง ๙ ข้อที่ขอให้ญาติโยมทุกคนตั้งใจเป็นเป้า-
หมายของชีวิตร่วมกันทั้งหมู่บ้านนี้ อาตมาได้นำเอาพระ-
บรมราชาวาทเรื่องคุณธรรม ๔ ประการของพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน อันถือได้ว่าเป็นหลักเรื่อง ศีลธรรม และค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการ อันถือได้ว่าเป็น หลักวัฒนธรรมของชาติมาจัดเรียงลำดับขยายความเพื่อญาติ โยมจะได้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันด้วย ความเข้าใจ

สังจะ หมายถึง คำสัญญาที่ญาติโยมเลือกด้วยตัวเองว่าจะทำอะไรเป็นพิเศษในทางธรรมในช่วงเข้าพรรษา^{นี้} เมื่อสัญญาแล้วก็ทำจริง ทำให้ได้ไม่ย่อท้อ เช่น อาจตั้งสังจะว่าจะไม่ดื่มเหล้าเป็นเวลา ๓ วัน หรือ ๗ วัน หรือ ๑ เดือน หรือ ๒ เดือน หรืออื่น ๆ แล้วแต่ที่คิดว่าทำได้จริง ๆ หรือ อาจตั้งสังจะว่า จะยกโทษให้อภัยคนที่เราไม่ชอบหน้า เป็นต้น

คำอธิษฐานร่วม

๑. ข้าพเจ้าจะพยายามพากเพียรศึกษาให้มีความรู้ที่ถูกต้องในคำสอนของพระพุทธเจ้า

๒. ข้าพเจ้าจะพยายามเป็นผู้รู้จักพึ่งพาตนเองพูดจริง ทำจริง ตั้งใจจริงจะประพฤติตนให้เป็นประโยชน์เป็นธรรม

๓. ข้าพเจ้าจะพยายามฝึกควบคุมจิตใจตนเอง ละชั่ว ทำดี ทำใจให้สะอาด โดยจะเริ่มจากศีล ๕ เป็นเบื้องต้น

๔. ข้าพเจ้าจะพยายามเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็งอดทน
ขยันหมั่นเพียรในการประกอบสัมมาอาชีพและในการทำความ
ดีเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตัวเอง ครอบครัว และสังคม

๕. ข้าพเจ้าจะพยายามฝึกหัดตนให้มีความเป็นอยู่
เรียบง่ายรู้จักประหยัด รู้จักออม รู้จักใช้ อย่างถูกต้อง

๖. ข้าพเจ้าจะพยายามประพฤติตนตามระเบียบวินัย
ของสังคมเพื่อจะไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

๗. ข้าพเจ้าจะพยายามปลูกฝังจิตใจให้มีเมตตา
ปรารถนาดีต่อผู้อื่น และมีกรุณาปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
ทั้งในมนุษย์และสัตว์ทุกประเภท

๘. ข้าพเจ้าจะพยายามลดละความเห็นแก่ตัว ฝึกตน
ให้รู้จักเสียสละทำตนเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ด้วยการแบ่ง
ปัน สละ บริจาค กำลังกาย กำลังใจ กำลังเวลา หรือวัตถุ
สิ่งของ ช่วยเหลือชุมชนตามความสามารถ

๙. ข้าพเจ้าจะเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณ ต่อแผ่นดิน
ไทยที่ข้าพเจ้าได้อาศัยอยู่มาตั้งแต่เกิด รู้คุณ ของพระศาสนาที่
นำสังคมไทยให้สุขสงบ รู้คุณของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่
รวมหัวใจของคนไทยทั้งชาติ

คำสัจจะ

ในช่วงเช้าพรรษา^๕ ข้าพเจ้าขอตั้งสัจจะโดยถือเอา
พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งว่าข้าพเจ้าจะละเลิก.....
เป็นเวลา.....

(หรืออาจจะว่า)

ในช่วงเช้าพรรษา^๕ ข้าพเจ้าขอตั้งสัจจะโดยถือเอา
พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งว่าข้าพเจ้าจะทำความดี คือ.....
เป็นเวลา.....

ขออานิสงส์แห่งการประกาศคำอธิษฐานและการตั้ง
สัจจะด้วยความตั้งใจเต็มใจ และจริงใจของข้าพเจ้า มีผลทำ
ให้ข้าพเจ้า คนในครอบครัว และคนในหมู่บ้านได้รับความ
สุขความเจริญสมความปรารถนา ทั้งในปัจจุบันและอนาคต
เทอญ

พระอธิการเจียง พุระหมุณาโณ
วัดเนินหย่อง

ก. บทละครเรื่อง “บวช-บุญหรือบาป”
แสดง ณ วัดเนินหย่องในงานทอดผ้าป่า
หนังสืออาสาฬหบูชา ๒๕๒๕

ฉากที่ ๑

บรรยาย เมื่ออย่างเช้าเดือนหก ประเพณีอันหนึ่ง
ของชาวบ้าน คือ การบวชนาค ถ้าคนในครอบครัวไหนมีบุตร
ชายอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ จะต้องจัดการบวชตามประเพณี
ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่ครั้งโบราณกาล ไม่ว่าจะผู้บวชจะศรัทธา
ในพุทธศาสนาหรือไม่ก็ตาม

ปีนี้ก็เช่นกัน ครอบครัวของตาอ่ำกับยายอ่อมสองสามี
ภรรยา ซึ่งมีบุตรชายคนสุดท้ายท้องอายุครบบวชพอดี จึงได้จัด
พิธีบวชขึ้น ตาอ่ำได้เชิญญาติสนิทมิตรสหายมาร่วมงานอย่าง
คับคั่ง งานบวชจึงเป็นงานที่ใหญ่โตมาก ต้องเตรียมงาน
กันอย่างฉุกฉลุกรุก แต่งานบวชครั้งนี้ก็มีปัญหาจนได้ เพราะ
เงินที่ตาอ่ำกับยายอ่อมตระเตรียมไว้เริ่มร่อยหรอลงไปจนจะ
หมดอยู่แล้ว ตาอ่ำจึงเรียกลายอ่อมมาปรึกษาว่าจะทำอย่างไรดี
เพราะพรุ่งนี้จะเป็นวันสูกติบแล้ว

บทสนทนา

ตาอ๋อ : เออ นี่ยายอ่อม งานบวชอายุอ่องมันครึ่งนี้
ไม่เล็กคอกนะ

ยายอ่อม : ฉันทักว่าอย่างนั้นแหละ ก็แกไม่น่าจะจัด
ใหญ่โต ไม่รู้จักดูตัวเองบ้าง เงินทองไม่มี
ต้องไปกู้หนี้ยืมสินเขามาเนีย แล้วจะเอาที่
ไหนไปใช้เขา

ตาอ๋อ : เรื่องนั้นแกไม่ต้องเป็นห่วง ที่นาเรามี ถ้า
แกหันเขาไม่ตก ยกหันเขาไม่ได้ก็ไล่ที่นา
ให้เขาเสียเลย เออ ว่าแต่พรงันก็จะสูกติบ
อยู่แล้ว เห็นถ้าจะต้องลมือแห้ง เพื่อเตรียม
รับรองแขกที่จะมากัน

ยายอ่อม : วุย กือแห้งมันยังลกอ่อนอยู่ ก็ลกูมันลจะ
ทำอย่างไร มันจะเอานมแม่ที่ไหนกินก็ไป
ซื้อเนื้อเอาที่ตลาดไม่ได้หรือ

ตาอ๋อ : ก็เงินทองที่กูเขามาเนะ มันเริ่มหมดแล้ว
ไม่มีเงินจะซื้อ คงต้องลมือแห้งแน่นอน
แล้วฉันทักพรอคพวกแล้ววาพรงันให้มา
ช่วยกันลมือควายกันหน่อย

ยายอุ้ม : โธ่ อีแห่งหนอ เอ็งต้องเอาชีวิตมาส่งเวียง
งานบวชอ้ายอ่องมัน

ฉากที่ ๒

รุ่งเช้าของวันสุกดิบ สมภารพรรคพวกของ
ตาอ่ำก็เริ่มทยอยมาล้มควายกันตั้งแต่เช้า

ตาอ่ำ : อ้ายอ่องเอ๋ย ไปจงอีแห่งที่คอกมาที่ซี
อ่อง : จะฟ้อ

อ่องเดินไปที่คอกอีแห่งอย่างว่าง่าย เมื่อ
อ่องเดินไปถึงคอกอีแห่ง ก็ต้องสะดุ้งเข็อก
เมื่อเห็นอีแห่งยื่นหน้าตาไหลซึมเหมื่อนกับ
คงรู้ล่วงหน้าแล้ว มันยื่นร้องไห้ให้ลูกของ
มันตีมนมเป็นครั้งสุดท้าย อ่องแข็งใจเดิน
เข้าไปปลดเชือกจากหลัก ส่วนลูกมันอ่อง
ผูกติดกับหลักไว้แทน อ่องพยายามออก
แรงลากจูง แต่อนิจจา อีแห่งไม่ยอมเดิน
มันเอาแต่ยื่นหน้าตาไหลพราว ๆ ไหลแล้ว
ไหลอีก ส่วนลูกของมันก็ส่งเสียงร้องคล้าย
กับว่ามันเรียกแม่ใจแทบจะขาดรอน ๆ และ

แล้ว อ๋องก็พยายามฝืนใจอีแห่งมาจนถึงที่
ประหารจนได้ เหล่าเพชรฆาตก็เริ่มลงมือ
ล้มและฆ่าแหละเนอ

(ตอนนี้ ผู้แสดงเป็นลูกแห่งร้องเรียกแม่
แห่งๆๆๆ เป็นระยะๆ กวายน่าเสียงที่
โศกเศร้ารันทดใจตอนที่ท้อแห่งถูกตีล้ม
และกำลังถูกฆ่าแหละเนอ เป็นตอนที่พระ
สวตมนต์ท้าววัตรเข้า จึงมีเสียงสวดดังแว่ว
มาจากโบสถ์ว่า

อภัยยา บัชชัง ทุกขัง โลก

ความเบียดเบียนเป็นทุกข์ในโลก

อภัยยา บัชชัง สุขัง โลก

ความไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก

พุทฺธํ สรรณํ กัจจามิ

ธมมํ สรรณํ กัจจามิ

สงฺฆมํ สรรณํ กัจจามิ

อีกมุมหนึ่ง ยายอุ่มนั่งเบิ่งตาไปทางคอกวัว (มีเสียงขับ
เสภาแทนเสียงร้องฟังของยายอุ่มว่า)

เห็นหน้าตาควายไหลใจเราแม้ว่า
 คงไม่แคล้วถูกฆ่าแน่เอื้แห่งเอ๋ย
 ข้าจะช่วยอะไรเจ้าไม่ได้เลย
 ได้แต่เฉยแอบส่งสารสะทั้นทรวง
 ข้าก็รู้การเบียดเบียนนั้นมันบาป
 ข้าก็ทราบแลเห็นและเป็นห่วง
 เอ็งรักลูกข้าก็รักมันนั่นทรวง
 เองเป็นห่วงว่ามันนั้นกินนมใคร
 การเบียดเบียนฆ่าฟันนั้นบาปหนา
 ดังปาณาติปาตาท่านสอนไว้
 ให้เป็นเครื่องเตือนจิตและเตือนใจ
 แต่มีใครบ้างไหมสนใจทำ
 ต่างแก่งแย่งเช่นฆ่าหน้าบัลลี
 ตัวยังคีเห็นทุกวันมันฆ่า
 ต่างฆ่าเช่นให้เห็นเป็นประจำ
 บุญน้อมนำในดวงใจไม่มีเลย
 อันชีวิตของเขาเขาก็รัก
 ชีวิตเราเราก็รักจะเปิดเผย
 ความเมตตาปราณีไม่มีเลย

ต่างเเยะเเย่มาพันสำราญใจ
 อันความรักของแม่ลูกนั้นผูกจิต
 มันยึดติดไม่ร้อยเล่ห์ไม่แฉใจ
 ลูกรักแม่แม่รักลูกผูกดวงใจ
 เป็นสายใยเป็นโซ่ทองคล้องชีวิต

ฉากที่ ๓

เจ้าภาพประกาศให้แขกหรือที่มาในงานมาร่วมกัน
 ฟังเทศน์ทำขวัญนาค โดยทางเจ้าภาพได้นิมนต์พระที่เทศน์
 เก่ง ๆ มาเทศน์

ตาอ๋ : ท่านพ่อแม่พี่น้องทั้งหลาย บัดนี้ได้เวลาเทศน์
 ทำขวัญนาคแล้ว และหลวงพ่อก็ได้มาถึงแล้ว
 ขอให้พ่อแม่พี่น้องหยุดพักการเล่นทุกชนิดไว้
 ชั่วคราวก่อน มาร่วมกันฟังเทศน์ฟังธรรมเพื่อ
 ให้เกิดบุญกุศลก่อน ประเดี๋ยวเทศน์จบแล้ว
 ค่อยเล่นกันใหม่

แต่อนิจจา คำประกาศของตาอ๋มิได้เข้าหูผู้ฟังเลยแม้
 แต่่น้อย บ้างก็ยั้งตั้งวงกินเหล้าร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน
 บ้างก็ตั้งวงเขย่าไฮโล บ้างก็ตั้งวงเล่นไพ่กัน มิได้มีใครสนใจ

จะไปฟังเทศน์เลย แล้วก็ยังส่งเสียงเอ็ดตะโล่ ละเบ็งเซ่งแซ่
ไปทั่วทั้งบ้านอีกด้วย

หลวงพ่อก : เมื่อญาติโยมไม่มีใครสนใจฟัง อาตมาก็จะกลับ
วัดแล้วนะโยม

ยายอ้อม : ไม่ได้เจ้าค่ะ ยังไง ๆ ก็ต้องเทศน์เสียหน่อย
เพื่อเป็นศิริมงคล

หลวงพ่อก : ก็ไม่มีใครสนใจฟัง แล้วจะเป็นศิริมงคลได้
อย่างไรละโยม

ยายอ้อม : ก็หลวงพ่อกเริ่มเทศน์ซะ ประเดี๋ยวผู้คนก็จะเริ่ม
ทยอยยกันมาฟังเองนั่นแหละ อ้ายอ้อมมาตรงนี้
เล็กเล่นสนุกเสียที หลวงพ่อกจะเทศน์แล้ว

หลวงพ่อก : บัดนี้^๕ได้เวลาของการฟังธรรมเทศนาแล้ว ขอ
ให้ญาติโยมทั้งหลายจงหยุดการเล่นทุกชนิดลง
ชั่วคราวก่อนเถิด มันจะได้เกิดความสุข จะได้
ฟังธรรมเพื่อจะได้เกิดความสุขซาบซ่านใจ ก็ยิ่ง
กว่าการดื่มสุราเป็นไหน ๆ

แต่ญาติโยมมหาเชื่อฟังหลวงพ่อกไม่ กลับจะยิ่งสนุกกันเพิ่มขึ้น
อีก หลวงพ่อกหมดปัญญาจึงกล่าวขึ้นว่า

หลวงพ่ : เมื่ออาตมาเทศน์แล้ว ญาติโยมไม่ฟัง อาตมา
ก็ขอเอวังแต่เพียงเท่านั้น
ว่าแล้วหลวงพ่อก็ลุกกลับวัดไปเลย

ตาอ๋ากับยายอ้อม : ประเดี๋ยวหลวงพ่อมารับปัจจัยก่อน แต่
หลวงพ่อก็ได้หันมามองเลยแม้แต่น้อย

ยายอ้อม : งามหน้าไหมละตาอ๋่า ชายช้หน้าเขาไปเจ็ดชั่ว
โคตร นี่เราจะบวชเขาบุญหรือเอาบาปกันแน่
ตาอ๋่า

ตาอ๋่า : อ้าว ก็แล้วจะให้ฉันทำอะไรละ ก็เขาไม่ฟัง
กันนะ แล้วจะมาโทษฉันคนเดียวได้อย่างไร

ยายอ้อม : ก็บอกแล้วว่าอย่าเลี้ยงเหล้า แล้วทำไมไม่เชื่อฉัน

ตาอ๋่า : ก็ประเพณีบ้านเรา เขาต้องเลี้ยงเหล้ากันอย่าง
ถ้าไม่ทำก็ผิดประเพณี ผู้คนเขาก็ไม่มองเรา
นะซี

ยายอ้อม : จะบวชทานรอกหรือสวรรค์แน่

ฉากที่ ๔

รุ่งเช้าของวันบวช ท่ามกลางเตรียมเครื่องอัฐบริขาร
และขบวนแห่อย่างขมึ้นขม่น โดยมีขบวนกลองยาวข้เมานำหน้า

บ้างก็ถือเครื่องอัฐบริขาร บ้างก็ถือเหล็ก เมื่อกันแทบจะเดิน
หัวทิ่มดิน (เริ่มโห่สามลา) พอเห็นไปได้ประเดี๋ยวหนึ่ง ทุกคน
ต้องตะลึงงันและทุกคนก็เหตียวตุตามเสียงนั้น ลูกแห่งมีเชือก
ผูกคอเดินตามขบวนมาด้วย ส่งเสียงร้องแห่ง ๆ ๆ ๆ ๆ คล้าย
ประหนึ่งมันร้องเรียกหาแม่ มันเดินหน้าตาไหลปราก ร้องแล้ว
ร้องอีกดูจะสายใจแทบขาด

(ขับเสภาแทรก)

เสียงลูกควายร่ำร้องมองหาแม่

ร้องแห่งแห่ง แห่งแห่ง แม่อยู่ไหน

ก่อนนี้ลูกได้คัมหมแม่สนใจ

แล้วแม่โยต้ายจากพรากลูกยา

เห็นเลือดแม่กระเซ็นชานสะท้อนจิต

ลูกยังคิดถึงแม่เฝ้าแลหา

น่านมแม่เฝ้าให้ทุกเวลา

แม่ถูกฆ่าเพราะคนชั่วมีวแต่กรรม

เห็นเขากินเนื้อแม่เฝ้าแต่ทุกข์

น้ำตาลูกร่วงไหลร้องไห้ร่ำ

ลูกต้องพรากจากแม่เหลือแต่นาม

ลูกสร้างกรรมไว้กับแม่แต่ปางบรรพ์

จะทำบุญทั้งที่มีแต่บาป
 จิตใจหยาบช้าเข้ามาประหาร
 ต้องล้มล้มฆ่าควายคนใจพาล
 คิดสันดานชั่วช้าเช่นฆ่ากัน
 อันว่าควายมีจิตใจเหมือนกันหนอ
 คนเราก็อมีใจเอนนั้น
 เมื่อฆ่าแม่แล้วลูกที่ผูกพัน
 ต้องจาบภัยสุดแสนจะแค้นเคือง
 ก็เหมือนเรารักลูกผูกดวงจิต
 ทุกคนคิดเอาแต่ใจให้เสียเรื่อง
 ล้มทั้งล้มฆ่าควายกันนองเนือง
 จัดงานเซื่องใหญ่โตมโหฬาร
 จะมีใครบ้างไหมหนอพอรู้ค่า
 หยาดน้ำตาของลูกควายใครสงสาร
 คงไม่มีใครเห็นเช่นใจพาล
 สุขสำราญบนความทุกข์ของลูกควาย
 การกระทำอย่างนี้ดีแล้วหรือ
 จึงยึดถือก่อกรรมทำฉิบหาย
 ทำอย่างนี้มีแต่แค้นวันวาย
 สิ่งที่ได้เป็นบุญนำหรือกรรมเวร

จะทำบุญต้องตั้งจิตอธิษฐาน
 ทำบุญทานต้องตั้งจิตคิดละเว้น
 ละความชั่วทำความดีที่จำเป็น
 จึงจะเห็นบุญนำมาพาสุขเอย

เสียงสวดมนต์

พยับชัชชัง ทุกขัง โลก
 ความเบียดเบียนเป็นความทุกข์ในโลก
 อพยับชัชชัง สุขัง โลก
 ความไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก
 พุทฺธัง สรณัง คจฺจนามิ ธมฺมํ สรณัง คจฺจนามิ
 สงฺฆํ สรณัง คจฺจนามิ

ผู้ร่วมงานยืนหนึ่ง นาคเดินเข้าโบสถ์ ลูกแหงเดินตาม
 ถึงบันไดหน้าโบสถ์ ส่งเสียงร้องแล้วร้องอีก (เสียงสวดมนต์
 ประสานพร้อมกันไป) แล้วล้มลงแน่นิ่งที่บันไดโบสถ์นั่นเอง

เสียงสวดมนต์ดังชัดขึ้น จบที่ว่า “ความไม่เบียดเบียน
 กันเป็นสุขในโลก

บทเพลง “เส้นทางแห่งธรรม”

(ประพันธ์ไว้ทำนองโดยกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธเนินทอง แสดง ณ วัดเนินทองในงานกลุ่มหนุ่มสาวชาวพุทธ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๒๕)

พาลชีวิตชีวิตของคน เกิดมายากจนสู้ทนแม่เหนื่อยเมียลำบาก
ด้วยรสพระธรรมน้อมนำคำจูนชีวา ถึงจะยากจนหนักหนา ตัวข้า
ไม่เคยหน่ายหนี

พระธรรมคำจูน เกอหนุณบุญคุณแมกมี ตัวข้าขอน้อม
ชีวีชีวิตแห่งรสพระธรรม ถึงจะยากจนหากกฤตผลบุญน้อมนำ
ช่วยชี้ช่องทางแห่งธรรมน้อมนำให้ข้าสืบไป

เท่าที่เรียนภาคเพียรธรรมอยู่ สิ่งที่ได้รู้พระธรรมล้ำค่า
กว่าใคร ช้ช่องทางเด่นให้เห็นแสนหน้าชื่นใจ ช้ช่องทางสดใส
ปู้ไว้ด้วยรสธรรมา

สืบนิ้วพนมขอกัมกราบองค์สัมมา ด้วยจิตยึดมั่นศรัทธา
แต่องค์สัมมาสัมโพธิญาณ เทิดธรรมคำจูนเกอหนุณแต่สุนทรทาน
แผ่เมตตาไพศาลเจือจางทุกท่านสุขเอย

“การปฏิบัติธรรมนั้นถึงแม้จะปฏิบัติเพียงน้อยนิด แต่ยัง
ดีกว่าไม่คิดปฏิบัติเอาเสียเลย”

หมายเหตุ ได้นำบทละครและบทเพลงของกลุ่มหนุ่มสาวชาว
พุทธมาเสนอไว้เพื่อเป็นตัวอย่างแสดงความสามารถของคน
หนุ่มสาวในชนบทซึ่งมีการศึกษาน้อย เขาทำได้ และทำได้ดี
ถ้าได้รับโอกาสและการส่งเสริมความมั่นใจ